

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**GÖÇÜN GELİR VE TÜKETİM KALIPLARI ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİ: GAZİANTEP’TE İKAMET EDEN SURİYELİ
GÖÇMENLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET AKİF KILINÇ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Rüstem YANAR

GAZİANTEP
Ocak / 2020

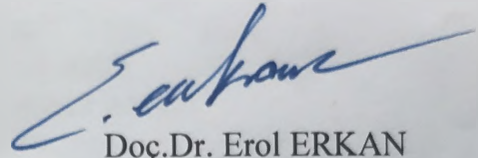
T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**Göçün Gelir Ve Tüketim Kalıpları Üzerindeki Etkileri: Gaziantep'te
İkamet Eden Suriyeli Göçmenler Üzerine Bir Araştırma**

MEHMET AKİF KILINÇ

Tez Savunma Tarihi: 03.01.2020

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı



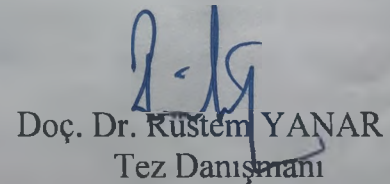
Doç. Dr. Erol ERKAN
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof. Dr. İbrahim ARSLAN
Bölüm Başkanı

Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.



Doç. Dr. Rüstem YANAR
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üveleri:

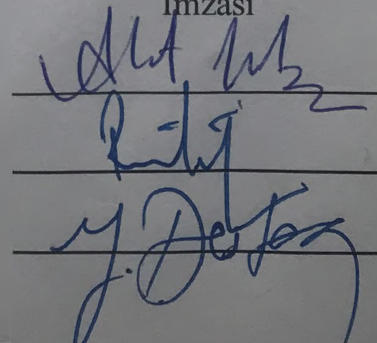
(Unvanı, Adı ve SOYADI)

Doç. Dr. Ahmet ŞAHBAZ(Başkan)

Doç. Dr. Rüstem YANAR(Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi M. Akif DESTEK(Üye)

İmzası



ÖZET

GÖÇÜN GELİR VE TÜKETİM KALIPLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: GAZİANTEP’TE İKAMET EDEN SURİYELİ GÖÇMENLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

KILINÇ, Mehmet Akif
Yüksek Lisans Tezi, İktisat ABD
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Rüstem YANAR
Ocak 2020, 79 sayfa

Arap Baharı ile birlikte Ortadoğu ülkelerinde meydana gelen siyasal gelişmeler kısa sürede geniş bir etki alanına ulaşarak domino etkisi oluşturarak Suriye Arap Cumhuriyetini de etkilemiştir. Suriye Arap Cumhuriyeti yaşanan bu dönüşüm ikliminden 2011 yılından günümüze dek etkilenmiş ve etkilenmeye devam etmektedir. Bu iç savaştan dolayı ülke nüfusunun yaklaşık yarısı göç etmek zorunda kalmış ve başta komşu ülkeler olmak üzere çeşitli ülkelerde mülteci statüsünde yaşama tutunmak zorunda kalmıştır. Bu göç dalgası sonucu birçok insan yaşadığı evi, mahalleyi, kenti ve ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Göç sonrası ulaştıkları ülke şartlarına ve yasalarına tabi olmak zorunda olan bu kişiler sahip oldukları sosyal statülerini, tüketim alışkanlıklarını, sosyal çevrelerini ve refah düzeylerini çoğu zaman geride bırakmak zorunda kalmışlardır. Bu çalışma kapsamında Suriye’de meydana gelen iç savaştan dolayı Gaziantep ilinde göç ile gelen Suriyeli doktorların kriz ve belirsizlik durumlarında tüketim kalıpları, davranışlarında ve tüketim kararlarında meydana gelen farklılaşmayı incelemek adına 12 farklı Suriyeli doktorla yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği ile mülakat yapılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen temel bulgu, kriz ve belirsizlik durumu sonucunda Suriyeli doktorların tüketim davranışı konusunda ortaya koymuş oldukları davranış biçiminde farklılaşma olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Suriye, Mülteci, Tüketim, Tüketim Davranışı, Arap Baharı, Doktor

ABSTRACT**THE EFFECTS OF MIGRATION ON INCOME AND CONSUMPTION PATTERNS: A RESEARCH ON SYRIAN IMMIGRANTS WHO LIVING IN GAZIANTEP**

KILINÇ, Mehmet Akif
M. A. Thesis, Department of Economic
Supervisor: Ass. Prof. Rüstem YANAR
January 2020, 79 pages

In the wake of the Arab Spring, the political developments took place in the Middle East countries had overtaken in a massive area of influence and the Syrian Arab Republic. The Syrian Arab Republic was also affected by that political transformation since 2011 and continue to be affected. Almost half of its population were forced to displaced and live in refugee status in neighbouring countries. Many people forced to displace from their homes, neighbourhoods, cities and countries In consequence of that political transformation. As a result, those people had to give up and leave behind their social status, consumption behaviours, social environment and welfare levels and adopt the circumstances and rule of laws of the country of arrival. In order to examine the differentiation of consumption patterns, the consequence of different consumption behaviours in the case of crisis and uncertainty; Twelve Syrian doctors were interviewed by semi-structured in-depth interview technique in the light of the context of Syrian doctors affected by the situation above As a result of this research, it is acknowledged that there is difference in Syrian Doctors' consumption behaviour in the event of crisis and uncertainty situation.

Keywords: Syria, Refugee, Consumption, Consumption Behaviours, Arab Spring, Doctor

ÖNSÖZ

“Migrants are an asset to every country where they bring their labour. Let us give them the dignity they deserve as human beings and the respect they deserve as workers.” Juan Somavía, Director-General of the International Labour Organization marking marking first UN designated International Migrants Day (18 December 2001) Göçmenler, emeklerini getirdikleri her ülke için birer değer unsurudur. Bizler onlara insan oldukları için itibar ve işçi olarak ise hak ettikleri saygıyı gösterelim.” Juan Somavia - ILO Genel Direktörü (18 Aralık 2001- İlk Uluslararası Göçmenler Günü Mesajı)

Çalışma kapsamında sürekli olarak beni destekleyen ve yol gösteren çok değerli hocam Doç. Dr. Rüstem YANAR'a kıymetli katkılarından dolayı en kalbi duygularıyla teşekkürlerimi sunarım.

Mehmet Akif KILINÇ
Gaziantep / Ocak / 2020

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
1. GİRİŞ	1
2. TÜKETİM HİPOTEZLERİ	5
2.1. Tüketim, Gelir ve Tasarruf Kavramları	5
2.2. Tüketici Davranışlarını Etkileyen Hususlar	8
2.3. Gelir ve Tüketim Hipotezleri	9
2.3.1. Mutlak Gelir Hipotezi	9
2.3.2. Tüketim Bulmacası	9
2.3.3. Nispi Gelir Hipotezi	10
2.3.4. Zamanlar Arası Tüketim Seçimi Modeli	10
2.3.5. Ömür Boyu Gelir Hipotezi	11
2.3.6. Sürekli Gelir Hipotezi	11
2.3.7. Rassal Yürüme Modeli	12
2.3.8. Veblen Teorisi (Gösterişçi Tüketim)	12
2.4. Davranışsal İktisat ve Tüketim	14
2.5. Davranışsal İktisatın Tüketici Davranışları Üzerindeki Etkisi	16
2.6. Belirsizlik Risk Faktörünün Tüketici Davranışları Üzerine Etkileri	18
2.7. Ekonomik Krizlerin Tüketici Davranışları Üzerine Etkileri	18
2.8. Geçmiş Tüketimin Tüketim Davranışı Üzerinde Etkisi	21
3. ARAP BAHARI SÜRECİ VE SURİYE	22
3.1. Suriye Arap Cumhuriyeti	22
3.2. Suriye Arap Cumhuriyetinin Demografik Göstergeleri	23
3.3. Suriye Arap Cumhuriyetinin Sosyo-Kültürel Yapısı	24
3.4. Suriye Arap Cumhuriyetinin Ekonomik Yapısı	25
3.5. Suriye Arap Cumhuriyetinde Arap Baharının Yansımaları	31
3.5.1. Suriye Arap Cumhuriyeti İç Savaşının Ortaya Çıkışı	32
3.5.2. Suriye Arap Cumhuriyetinden Komşu Ülkelere Göç Dalgasının Başlaması	33
4. GÖÇ KAVRAMI VE ULUSLARARASI GÖÇ	36

4.1. Göç Kavramı ve Uluslararası Göç	36
4.2. Tarihsel Süreçte Dünya Göç Hareketliliği	39
4.3. Türkiye Göç Tarihi ve Göçler	41
4.4. Türkiye'ye Yönelik Suriye Göç Dalgasının Seyri 2011- 2019	46
4.5. Göç Olgusunun Ekonomik Etkisi	50
5.GÖÇ VE TÜKETİM DAVRANIŞLARI: SURİYELİLER ÜZERİNE	
ARAŞTIRMA	57
5.1. Literatür Taraması	57
5.2. Araştırmanın Metodolojisi	64
5.2.1. Araştırmanın Amacı ve Suriyeli Doktorların Seçimi	64
5.2.2. Araştırmanın Yöntemi	65
5.2.3. Nitel Araştırma	65
5.2.4. Görüşme Formu Yaklaşımı / Yarı Yapılandırılmış Görüşme	66
5.2.5. Veri Toplama Tekniği	67
5.3. Araştırma Bulguları	67
5.3.1. Çalışma Şartlarında Meydana Gelen Değişim	72
5.3.2. Sosyal ve Yasal Statüdeki Değişim	73
5.3.3. Göç Öncesi ve Sonrası Tüketim ve Tasarruf Davranışı	74
5.3.4. Göç Öncesi ve Sonrası Duygu ve Davranış Değişimi	76
5.3.5. Tüketim Hipotezleri Çerçevesinde Mekân ve Zaman'a Bağlı Olarak Tüketim Davranışlarının Karşılaştırılması	77
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	79
KAYNAKLAR	82
EKLER.....	91
ÖZGEÇMİŞ(VİTAE)	96

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo3.1. Suriye Arap Cumhuriyetinin Demografik Göstergeleri.....	23
Tablo3.2. Suriye Arap Cumhuriyetinin Makroekonomik Göstergeleri	26
Tablo3.3. Suriye Arap Cumhuriyetinin Dış Ticaret Göstergeleri	27
Tablo3.4. Suriye Arap Cumhuriyetinin İhraç Ettiği İlk 10 Ürün Kategorisi	28
Tablo3.5.Suriye Arap Cumhuriyetinin İhracat Yaptığı İlk 10 Ülke ve İhracat Tutarları	29
Tablo3.6. Suriye Arap Cumhuriyetinin İthal Ettiği İlk 10 Ürün Kategorisi	30
Tablo3.7.Suriye Arap Cumhuriyetinin İthalat Yaptığı İlk 10 Ülke ve İthalat Tutarları	31
Tablo4.1. Uluslararası Göçün Belirleyicileri	40
Tablo4.2. En Çok Uluslararası Göçmene Sahip İlk On Beş Ülke (2017).....	40
Tablo4.3.Çeşitli Kaynaklara Göre 19. Yüzyıl'dan Bu Yana Türkiye'ye Dış Göçle Gelenler	42
Tablo4.4. En Çok Göçmen Bulunduran İlk 5 Ülkedeki Suriyeli Göçmenler	45
Tablo4.5. Türkiye'de İllere Göre Suriyeli Sayısı ve Nüfusa Oranı	48
Tablo4.6. İllere Göre Suriyelilerin En Fazla ve Ez Olduğu Şehirlerin Dağılımı.....	49
Tablo4.7. Suriyeli Göçmenlerden Sonra Yıllara Göre Sınır İlleri Kira Artış Ortalaması	50
Tablo4.8. İllere Göre Suriyelilerin En Fazla ve Ez Olduğu Şehirlerin Dağılımı.....	52
Tablo4.9. Suriyeli Göçmenlerden Sonra Yıllara Göre Sınır İlleri Kira Artış Ortalaması	54
Tablo5.1. Mülakat Yapılan Doktorların Genel Özellikleri	68
Tablo5.2. Mülakat Yapılan Doktorların Gelir Düzeyleri.....	69
Tablo5.3. Mülakat Yapılan Doktorların Tüketim Davranışları	70
Tablo5.3.1. Mülakat Yapılan Doktorların Tüketim Davranışları	71
Tablo5.4. Mülakat Yapılan Doktorların Tasarruf Davranışları	72

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 2.1. Tüketim Fonksiyonu	7
Şekil 3.1. 2013-2017 Yılları Arasında Suriyeli Mülteci Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (%).....	34
Şekil 4.1. Göç Sistemleri.....	38
Şekil 4.2. Türkiye’de Yıllara Göre Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sayıları	47

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
DB	: Dünya Bankası
GSM	: Göçmen Sağlığı Merkezi
İGE	: İllerin Gelişmişlik Endeksi
İLO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
MENA	: Orta Doğu ve Kuzey Afrika Bölgesi
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski bir tarihe sahip olan göç olgusu, Ortadoğu ülkeleri başta olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşanan iç savaş, baskı, kıtlık, açlık ve afetlerin etkisi ile birlikte milyonlarca insanın ülkelerini terk etmek zorunda kalmaları neticesinde son yıllarda uluslararası alanda en çok tartışılan konuların başında yer almaktadır. Modern toplumsal tarihimizin en önemli olaylarının başında göç olgusu gelmektedir. Tarihten günümüze kadar hala sürmekte olan göç hareketleri, insanların ya da insan topluluklarının kitleler halinde, coğrafi olarak yer değiştirmesi olarak bilinmektedir. Günümüzde özellikle küreselleşmenin getirdiği yenilik ve değişimler ile birlikte uluslararası göçler artmaya başlamış ve siyasal, ekonomik ve toplumsal hayatı büyük ölçüde etkisi altına almaya başlamıştır. Göç veren ülkelerde meydana gelen özellikle; savaşlar, ekonomik zayıflık, siyasal baskılar, etnik çatışmalar ve doğal afetler gibi nedenler göç olgusunun en önemli sebepleri arasında gösterilmektedir. Bu durumun sonucunda ise göç alan ülkeler; ekonomik fırsatlar, toplumsal özgürlükler ve demokratik yönetimleri ile göçmenlerin tercih sebebini ortaya koymasından önem arz etmektedir. Ayrıca özellikle zorunlu göç ile birlikte göç eden insanlar göç ettikleri ülkede mülteci konumuna düşmekte ve çoğu zaman sosyal statülerini ve refah düzeylerini kaybetmek zorunda kalmaktadır.

Ortadoğu ülkelerinde 2010 yılında başlayan Arap Baharı süreci beraberinde tüm Ortadoğu ülkelerinde isyanlara sebep olmuştur. Uzun yıllar süren iktidarları süresince toplumsal adaleti ve toplumsal barışı kuramamış olan MENA Bölgesi ülkelerinin yönetimleri 2010 yılında Tunus'ta seyyar satıcı bir gencin tezgâhının devlet görevlileri tarafından el konulması sonucu kendisini yakarak intihar eden genç için

başlayan protesto olayları domino etkisiyle diğer ülkelere de sirayet etmiş oldu. Ülke yönetimlerinin değişmesine, iç çatışmaların ve katliamların yaşanmasına sebep olan bu süreç 2011 yılı başlarında Suriye Arap Cumhuriyeti'ni de etkilemeye başlamış ve halen devam eden bir iç savaşa dönüşmüştür. Suriye Arap Cumhuriyeti 'nde 2011 yılında başlayan ayaklanma halen devam etmekte birlikte geçen 8 yılda milyonlarca insanın ölümüne, milyonlarca insanın evsiz kalmasına ve milyonlarca insanın başta sınır ülkeleri olmak üzere mülteci olmasına neden olmuştur.

Dünyada göç olgusu ve göç hareketliliği yaygın olmasına karşın Suriye'deki iç savaş nedeniyle milyonlarca insan öncelikle sınır ülkeleri olmak üzere çeşitli ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Dünya göç tarihinde ilk defa bu büyüklükte bir göç dalgasıyla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Ortaya çıkan bu göç dalgasından etkilenen ülkelerin başında gelen Türkiye, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine (BMMYK) göre kısa sürede dünya ülkeleri içerisinde en fazla mülteci barındıran ülke konumuna gelmiştir. Bu göç dalgası sonucu birçok Suriyeli yaşadığı evi, mahalleyi, kenti, ülkeyi, sosyal statüsünü, ekonomik refahını ve alışmış olduğu düzeni terk etmek zorunda kalmıştır. Göç sonrası ulaştıkları ülke şartlarına ve yasalarına tabii olmak zorunda olan bu kişiler sahip oldukları statülerini refah düzeylerini çoğu zaman geride bırakmak zorunda kalmışlardır.

Tüketim ve tüketim davranışları insanlık serüveniyle paralel bir geçmişe sahiptir. Bu olgu 20 yy. ortalarından sonra akademinin ilgisine mazhar olabilmıştır. Bu dönemden sonra akademi tüketim olgusu üzerine çalışmalar yaparak özellikle bu olguyu etkileyen unsurları hipotezler bağlamında açıklamaya çalışmıştır. Tüketimin temel belirleyicisi olan gelir ve gelir düzeyinde meydana gelen dolaylı ya da dolaysız nedenlerden ötürü kişilerin geliri düzeyinde farklılaşma meydana gelir. Bu durum bireylerin tüketim davranışlarında değişkenliğe yol açar. Toplumsal faktörler hiç beklenmedik anlarda ortaya çıkarak bireyin yaşam koşullarını değiştirmeye neden olabilir. Kötü yönetilmenin sonucu oluşan toplumsal kargaşa ve iç savaş bunlardan sadece bir kaçıdır.

Bu çalışmanın genel amacı Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin, kendi ülkelerinde sahip oldukları ekonomik refah ve tüketim alışkanlıklarında meydana gelen değişimleri ve etkilerini değerlendirmektir. Bu etkiler değerlendirilirken Arap Baharı süreci, Suriye Arap Cumhuriyetinin ekonomik ve demografik durumu geniş kapsamlı bir şekilde ele alınarak tüketim ve gelir hipotezleri bağlamında Gaziantep

ilinde yaşayan Suriyeli doktorlar ile yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat yöntemiyle anket uygulanmıştır. Bu kapsamda Suriyeli doktorların özellikle Türkiye'deki tüketim davranışlarında ortaya çıkan değişim belirlenmeye çalışılmıştır.

Türkiye'de özellikle Gaziantep'te yaşamakta olan Suriyeli doktorlarda sahip oldukları statüyü ve refah düzeyini geride bırakmak zorunda kalmışlardır. Bu doktorlarla araştırma kapsamında gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat yöntemiyle yapılan saha araştırmasına da Suriyeli doktorların ekonomik, sosyal ve bireysel olarak bu durumdan nasıl etkilendiklerini ve bu etkilenmenin Suriyeli doktorların tüketim kalıpları ve davranışlarında meydana gelen değişiklikleri incelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışma sonucu da gösteriyor ki Suriyeli doktorlar Suriye'de yaşarken göstermiş oldukları tüketim davranış kalıbıyla şu an Türkiye'de mülteci statüsünde bulunmalarından kaynaklı göstermiş oldukları tüketim kalıbı ve tüketim davranışı yaklaşımlarında meydana gelen değişiklikler gözlemlemeye çalışılmıştır. Bu çalışma daha derinlikli bilgiye ulaşılması adına yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniğiyle yapılmıştır.

Uluslararası göç ile tüketim davranışları arasındaki ilişkinin varlığı, Gaziantep ölçeğinde Suriyeli doktorlar ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat tekniği ile değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda Suriyeli doktorların uluslararası göç neticesinde tüketim harcamalarının tüketim davranış ve tüketim kalıplarında bağlamında araştırılması ve tüketim alışkanlıklarında gözlemlenen ilişki iktisat literatüründe kabul gören sonuçları doğrulamış bulunmaktadır. Uluslararası göç olgusunun tüketim üzerinde çeşitli boyutlarda etkileri olduğu ise bir gerçektir. Bu çalışma kapsamında uluslararası göç olgusunun Suriyeli mülteciler üzerindeki etkileri, tüketim alışkanlıkları ve tüketim sürecindeki davranış değişiklikleri çok boyutlu ve nesnel bir şekilde ele alınarak değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada öncelikli olarak tüketim kalıpları ve tüketici davranışları, Arap Baharı ve uluslararası göç teorik altyapısını irdelendi. Akabinde Suriyeli doktorların tüketim kalıpları ve tüketim davranışlarında meydana gelen değişimler nedenleri, sonuçları ve tüm boyutları ile incelendi. Bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Suriyeli doktorların tüketim kalıpları ve tüketim davranışları bağlamında araştırılması: Gaziantep örneği konusu hakkında literatür bilgileri verilmiş ve giriş yapılmıştır. İkinci bölümde; tüketim hipotezleri, tüketici davranışları etkileyen iktisadi, demografik, sosyo-kültürel ve psikolojik faktörler açıklanmış ve davranışsal

iktisat bağlamında değerlendirme gerçekleştirilmiştir. Üçüncü bölümde: Suriye Arap Cumhuriyeti ile ilgili demografik, ekonomik ve sosyo-kültürel bilgiler verilmiştir. Bunun yanı sıra Arap Baharı süreci etkisiyle Suriye Arap Cumhuriyetinde yaşanan iç savaş ve göç hareketlerine yer verilmiştir. Dördüncü bölümde, göç kavramı ve uluslararası göç ile ilgili teorik bilgiler verilmiş ve Dünyada ve Türkiye’de uluslararası göç hareketliliği ile ilgili bilgiler verilmiştir. Uluslararası göçün sosyo-ekonomik etkileri ele alındıktan sonra Suriye Arap Cumhuriyetinden Türkiye’ye yönelik olan göç hareketi ile ilgili verilere yer verilmiştir. Beşinci bölümde ise, Gaziantep ilinde yaşayan Suriyeli doktorlar ile yapılandırılmış mülakat tekniği ile anket uygulanmıştır. Anketin amacı, önemi, bulguları ve sonuçları araştırmacı tarafından derlenerek iktisadi olarak tüketim kalıpları ve tüketim davranışlarındaki değişim açıklanmıştır. Suriyeli doktorların tüketim davranışlarında bağlamında araştırılması; Gaziantep örneğinde, etkileri, sonuçları ve davranışsal değişimler iktisadi, sosyal ve demografik açıdan açıklanmaya çalışılmıştır. Son bölümde ise bu çalışmanın sonucu ve politika önermeleri yer almaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜKETİM HİPOTEZLERİ

2.1. Tüketim, Gelir ve Tasarruf Kavramları

Bir ekonomideki tasarruf düzeyinin temel belirleyicisi olan gelir ile tüketim arasındaki ilişki, iktisadın en çok incelenen konuları arasında yer almaktadır. İktisat biliminde iktisat politikası yapıcılar, karar verme ve politika belirleme aşamalarında bir takım göstergelere ihtiyaç duymaktadırlar. Bu göstergeler içinde tasarruf düzeyinin tahmin edilebilmesi için; gelir ile tüketim arasındaki ilişkinin ne boyutta olduğunun bilinmesi özel önem arz etmektedir (Erkan, 2018:1).

Keynes, (1969,94) Tüketimi tüm iktisadi süreçlerin amacı ve tüketimi tüm aşamaların anahtarı olarak tanımlamıştır. Bu tanımın yanı sıra genel iktisadi yorumlarda tüketim şu şekilde tanımlanmıştır; Bireyin ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetleri satın alıp kullanımınıdır. İnsanın var olmasıyla başlayan tüketim olgusu özellikle 20 yy. ortalarından itibaren ekonomi biliminin çalışma alanına girebilmiştir.

Ekonomik anlamıyla gelir, üretimden aşamasından tüketim aşamasına kadar geçen ekonomik süreç içerisinde ortaya çıkan ve para ile ifade edilen kıymetlerdir. Gelir, bireyin ekonomik gücünde meydana gelen bir artıştır. Bu durum bireyin ekonomik döngüye bir ekonomik faktör ile katılımı sonucu olabileceği gibi, bir dâhili olmaksızın da meydana gelebilir (Bayraklı, 2000:1). Gelir, kişi tarafından elde edilir. Ekonomik güçteki para ile ifade edilen bir artıştır ve tasarruf edilip, harcanabilir.

Geliri 3 tür altında inceleyebiliriz: Milli gelir (mg), kişisel gelir (kg) ve harcanabilir gelir (hg)'dir. Bunlar;

- Milli gelir bir ekonomide, belirli bir dönemde üretim faktörleri tarafından elde edilen üretim faktör paylarının toplamına eşittir. Yani milli gelir; ücret gelirleri faiz gelirleri, rant gelirleri ile kârların toplamından oluşmaktadır.
- Kişisel gelir ise bir ekonomide, belirli bir dönemde milli gelir hasıla büyüklüğünden bazı unsurların kesinti şeklinde çıkartılırken, tersine bazı unsurların katkı şeklinde milli gelire eklenmesiyle oluşmaktadır.
- Bir ekonomide kişisel gelirden, gelir vergisinin çıkartılması ile harcanabilir gelir kavramına ulaşılmaktadır (Erkan, 2018:1).

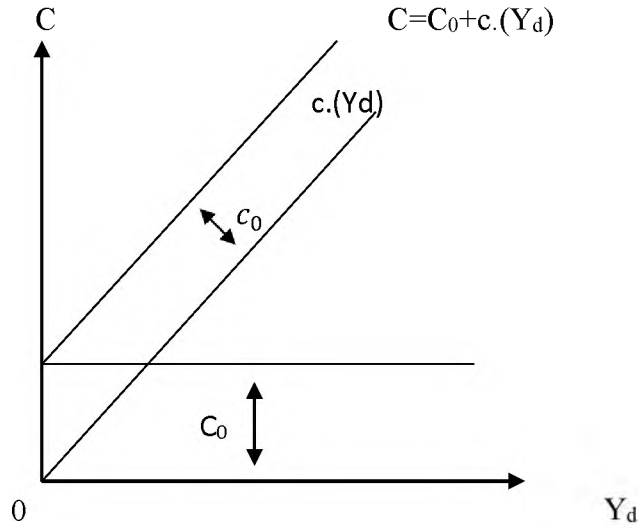
Tüketim fonksiyonu kavramını iktisadi ilk kez J.M. Keynes kazandırmıştır. Klasik iktisadın hane halkının tüketim harcamalarını faiz oranlarının belirlediği görüşüne karşı çıkan Keynesyen Modele göre, bir ekonomide hane halkının tüketim harcamalarının temel belirleyicisi harcanabilir gelir (Y_d) düzeyidir: $C=f(Y_d)$. Basit Keynesyen Modelde, hane halkının tüketim harcamalarına karar verirken, harcanabilir gelirleri uyarınca bu kararları verdikleri; harcanabilir gelir arttıkça tüketim harcamalarının arttığı kabul edilmektedir (Erkan,2014). Keynesyen Modele göre, harcanabilir gelir arttığında tüketim harcamaları da artmasına rağmen, harcanabilir gelirdeki artış, tüketim harcamalarındaki artıştan daima daha fazladır: ($Y_d \uparrow > C \uparrow$). Bu durum Keynesyen modele göre, harcanabilir gelir arttıkça, tüketimin bir süre sonra insana ait yasa uyarınca (temel psikolojik yasa) doymaya başlamasından kaynaklanır (Özdurak, 2012:165).

Keynesyen modelde tüketim fonksiyonu $C= C_0 + c.(Y_d)$ olarak ifade edilir. Burada C_0 “otonom tüketim” dir. İnsanlar hiç gelir elde etmeseler de, hayatlarını devam ettirebilmek için belli bir tüketim yapmak zorundadırlar. Otonom tüketim gelir düzeyinden bağımsız tüketimi gösterir. Tüketimin gelir düzeyine bağlı olan kısmı ise uyarılmış tüketim olarak adlandırılır. Fonksiyonda $c.(Y_d)$ olarak gösterilen kısımdır. Burada yer alan c “marjinal tüketim eğilimi”ni ifade etmektedir. Marjinal tüketim eğilimi, gelirden meydana gelen bir birimlik artışın tüketime giden kısmını gösterir, pozitif ve birden küçüktür. Gelir düzeyi arttıkça marjinal tüketim eğilimi azalmaktadır. Bu özellik kesin olmamakla beraber, tüketim arttıkça, tüketimin marjinal faydasının azalacağı ve bu nedenle gelirin gittikçe daha düşük bir oranının tüketime harcanacağını ortaya koymaktadır (Yıldırım, Karaman, Taşdemir, 2012:547).

Bir ekonomide tüketimin (C), harcanabilir gelire (Y_d) oranına ise, “ortalama tüketim eğilimi” adı verilmektedir. C/Y_d olarak ifade edilmektedir. Marjinal tüketim

eğilimi gelir arttıkça azalıyor ise, ortalama tüketim eğilimi de gelir düzeyiyle birlikte azalır (Erkan,2014).

Şekil 1. Tüketim Fonksiyonu



Kaynak: Özdurak, 2012:167

Tüketim fonksiyonunun şekline göre, otonom tüketim (C_0) kısmı harcanabilir gelirden bağımsız olduğu için yatay eksene paralel bir doğru ile gösterilir. Uyarılmış tüketim $c.(Y_d)$ kısmı ise, harcanabilir gelire bağlı olduğundan, harcanabilir gelir arttığında, uyarılmış tüketimde arttığından, pozitif eğimli bir doğru ile gösterilir. Uyarılmış tüketim kısmı, orjinden başlamaktadır. Bunun nedeni harcanabilir gelir sıfır iken, uyarılmış tüketiminde sıfır olmasıdır. Tüketim fonksiyonunun kendisi (C) ise, dikey eksenden (otonom tüketimden) başlayıp, pozitif eğime sahiptir. Tüketim fonksiyonunun dikey eksenden başlamasının nedeni, otonom tüketim kısmının var olması, pozitif eğimli olmasının nedeni ise harcanabilir gelir arttıkça tüketiminde artış göstermesidir. Şekil 1.'de, tüketim fonksiyonunun kendisi ile uyarılmış tüketim arasında kalan fark, otonom tüketim miktarına eşittir (Özdurak, 2012:167).

Tasarruf kavramı, harcanabilir gelirin, tüketilmeyen kısmıdır. Gelecekte yapılması planlanan tüketim için, bugün yapılacak tüketimden vazgeçmek demektir. Tasarruf, gelirin bir fonksiyonudur. Yani kişinin geliri arttıkça tasarruf oranı artar. Bu durumda şöyle bir fonksiyonel ilişki yazabiliriz: $S = f(Y)$ olarak ifade edilir (Eğilmez, 2010:99).

2.2. Tüketici Davranışlarını Etkileyen Hususlar

Tüketici davranışı, bir insan eylemi olmasından ötürü çoklu hareketlerden meydana gelir, etkileşim döngüsü içinde etkisel serüven sonucu ortaya çıkmış eylemsel bir bütünlüktür. Tüketici davranışlarının zaman, mekan ve organizasyonda yer alma durumunda ötürü birçok faktörden etkilenmesine sebep olmuştur. Özellikle zamanın değişimi ile ekonomik, sosyal, kültürel, biyolojik, çevresel, organizasyonel ve başkaca ihtiyaç ve istekler ortaya çıkmaktadır. Bu gelişim ve dönüşüm durumu da tüketici davranışlarını etkileyen faktörlerin değişip dönüşmesine neden olmaktadır.

İnsanlar tüketim eylemini gerçekleştirme sırasında birbirinden çokça farklı davranışlar göstermişlerdir. Temel iktisadi görüşe göre birey her zaman ve her durumda faydasını maksimum seviyeye çıkarmak için en doğru kararı vermektedir. Fakat günlük hayatta insan içsel ve dışsal faktörlerin etkisinde farklı kararlar verebilmektedir. Bireyin kararları üzerinde etkili olan bu faktörler: iktisadi, demografik, sosyo-kültürel ve psikolojik faktörlerdir (Kurt, 2019:27).

İktisadi faktörler, arasında tüketimin en temel belirleyicisi gelirdir ve gelirden kasıt, “harcanabilir gelir” kavramıdır. Bunun yanında tüketimi etkileyen diğer iktisadi göstergeler, gelir dağılımı, servet, faiz oranı, fiyat düzeyi, vergiler ve geçmiş tüketim bireylerin tüketimi üzerinde belirleyici olan önemli iktisadi göstergelerdir (Unat, 2018:10).

Demografik faktörler, tüketici davranışları demografik faktörlerden etkilenecek farklılık göstermektedir. Demografik faktörlerin tüketici davranışı üzerindeki etkisi cinsiyet, yaş, eğitim ve meslek ile ilişkilendirilmektedir (Kurt, 2019:28). Bununla birlikte demografik faktörler de tüketim harcamaları üzerinde belirleyici olabilmektedir. Tüketim harcamalarını etkileyen demografik faktörlerin başında tüketicinin yaşı, cinsiyeti, medeni hali, kır veya kentte ikamet etmesi, eğitim durumu, mesleği ve aile büyüklüğü gibi faktörler bulunmaktadır (Unat, 2018:14).

Sosyo-kültürel faktörler, tüketici davranışlarını ve dolayısıyla tüketim harcamalarını belirlemektedirler. Kişilik, tutum ve yaşam tarzını belirleyen bu faktörler arasında; aile, sosyal sınıf ve statü, referans grupları ve kültür yer almaktadır (Unat, 2018:14). İnsanların yaşamını sürdürdüğü sosyal alanlar, diğer insanların tutumlarından ve davranışlarından çoğu kez etkilenmektedir (Kurt, 2019:29).

Psikolojik faktörler, insan davranışlarının üzerinde etkili olduğu gibi tüketici davranışlarını da etkileyen içsel faktörlerdir. Bu faktörleri, algılama, öğrenme ve güdü biçiminde sıralayabiliriz. Tüketim serüvenin temelini öğrenme oluşturur. Gerçekte tüketici davranışı öğrenilmiş ve tecrübe edilmiş bir davranıştır (Kurt, 2019:34). İnsanlar, ekonomik çerçevede aynı gelişmelere karşı aynı tepkiyi göstermemektedirler. İnsanlar mekanik bir varlık olmadığı için, farklı güdüler karşısında, farklı zaman ve mekânlarda farklı davranışlar göstermektedirler (Unat, 2018:15).

2.3. Gelir ve Tüketim Hipotezleri

Gelir ve tüketime ilişkin farklı yaklaşım ve teoriler ortaya atılmıştır. Bu bölümde gelir ve tüketim arasındaki ilişki ele alınacak ve bireylerin geliri ve tüketimi üzerinde etkili olan unsurlar ve etkenler ile ilgili hipotezler hakkında bilgi verilecektir.

2.3.1. Mutlak Gelir Hipotezi

Makro iktisadın önde gelen düşünürlerinden J. M. Keynes tarafından öne sürülen mutlak gelir hipotezi üç temel varsayım üzerine kurulu olup bu varsayımlar şöyle sıralanabilir. Birincisi faiz haddi klasik teoride ileri sürülenin aksine tüketim üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmayıp, tüketip gelire bağlı olarak değişmektedir. İkincisi; harcanabilir gelir arttıkça tüketim de artmaktadır, ancak tüketimdeki artış gelirdeki artışa kıyasla daha küçüktür. Bu husus temel psikolojik kanun olarak adlandırılır. Bu koşul marjinal tüketim eğiliminin neden 0 ile 1 arasında değerler aldığı açıklamasıdır. Üçüncüsü; gelir arttıkça ortalama tüketimin azalacağı görüşüdür (Yıldırım vd. 546-553:2012).

Bu görüşleri formel bir biçimde ifade etmek gerekirse:

$$C=C(Y), \quad 0 < c < 1$$

Bu denklemde tüketimin (C) gelir düzeyinin (Y) bir fonksiyonu olması, t dönemindeki tüketimi t dönemindeki gelir düzeyince belirlendiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda Keynes'in görüşü "Mutlak Gelir Hipotezi" olarak adlandırılmaktadır.

2.3.2. Tüketim Bulmacası

Keynes tarafından öne sürülen Mutlak Gelir Hipotezi, birçok araştırmacı tarafından test edilmiş ve geçerliliği sorgulanmıştır. Bu bağlamda ilk kuşak çalışmalar Keynes'in ulaştığı olduğu bulguları doğrularken, bir kısım çalışmalar ise aksi

sonuçlara ulaşmıştır. Bu noktada öne çıkan çalışma Simon Kuznets tarafından yapılmış olup, Kuznets gelirin çok ciddi derecede artmasına rağmen ortalama tüketim eğiliminin Keynes'in öne sürdüğünün aksine düşmeyip sabit kaldığını ileri sürmüştür. Literatürde karşılaşılan bu iki zıt sonuç, "tüketim bulmacası" olarak adlandırılmıştır (Ünsal, 2013: 474).

2.3.3. Nispi Gelir Hipotezi

Nispi Gelir Hipotezi James S. Duesenberry tarafından geliştirilmiş olup, mutlak gelir hipotezinden iki noktada ayrılmaktadır. Birincisi; bireylerin tüketim kararları birbirinden bağımsız değildir. Bu bağlamda alınan kararlar yaşanılan sosyal çevre ile yakından ilişkilidir ve kişinin yer aldığı gruptaki nispi gelir durumu değişmedikçe tüketimi değişmeyecektir. Bu bağlamda ortalama tüketim eğilimi azalmak yerine sabit kalacaktır. İkincisi ise, kısa dönemde iktisadi şoklar sebebiyle gelir değişse bile tüketim cari gelire göre değil, önceki dönemin en yüksek gelir düzeyine bağlı olarak farklılaşır. Bu bağlamda dönem içinde yaşanacak bir konjonktür dalgası nedeniyle bireyler tüketimlerini kısa dönemde değiştirse de uzun dönemde aynı tüketim düzeyine geri dönecektir. Ayrıca gelirden yaşanan azalış döneminde tüketimde yaşanan oransal azalma, gelir artış döneminde tüketimde yaşanan oransal artışa kıyasla daha küçüktür. Bu duruma "mandal-takoz etkisi" adı verilmektedir (Yıldırım 2012: 565-566). Duesenberry tarafından ileri sürülen bu görüşler, literatürde Nispi Gelir Hipotezi olarak adlandırılmakta olup, mutlak gelir hipotezine bir başkaldırı niteliğindedir.

2.3.4. Zamanlar Arası Tüketim Seçimi Modeli

Zamanlar arası tüketim seçimi modeli, I. Fisher tarafından öne sürülmüş olup, modelde bir tüketici belirli bir dönemdeki gelirinin bir kısmını tüketmeden faiz kazancı için borç verme yani tasarruf yapma opsiyonuna sahiptir. Kısacası tüketici gelecekteki tüketimi bugünkü tüketim yerine tercih edebilir. Bu bağlamda tüketici, cari dönemde veya gelecekte gelirden meydana gelebilecek değişmelerin tüketim üzerindeki etkisini dönemlere yayarak dengelemesine "tüketim düzleştirme" denir. (Ünsal 2013: 480-481). Buna göre modelde tüketici hangi dönem tüketim yapacağı kararını elde etmeyi beklediği faydaları dönemlere dağıtarak, yani düzleştirme yoluna giderek vermektedir.

2.3.5. Ömür Boyu Gelir Hipotezi

F. Modigliani tarafından geliştirilen ömür boyu gelir hipotezi, Fisher'ın zamanlar arası tüketim modelinden hareket etmektedir. Buna göre bir bireyin T dönemindeki tüketimi, T döneminde elde ettikleri gelire göre değil, ömür boyunca elde etmeyi umdukları gelir miktarının bir fonksiyonudur. T dönemindeki cari tüketim gelirin bugünkü değerine (PV_t) bağlıdır. Bu durum şöyle ifade edilebilir (Ünsal, 2013: 482-483):

$$C_t = k(PV_t)$$

Burada k terimi, gelirin bugünkü değeri üzerinden bireylerin tüketime ayırdıkları kısmı temsil eder. Ayrıca modelde bireyler, çalışma dönemlerinde emeklilik dönemlerine nispetle daha yüksek gelir elde etmektedir. Bu bağlamda bireyler çalışma dönemlerinde tasarruflarını artırarak yaşlılık dönemindeki tüketimi finanse ederler. Bir diğer deyişle modelde tüketim düzleştirmesi söz konusudur.

2.3.6. Sürekli Gelir Hipotezi

M. Friedman tarafından geliştirilen sürekli gelir hipotezi de Fisher'in zamanlar arası tüketim modeli üzerine inşa edilmiştir. Friedman'a göre cari gelir (Y^c) sürekli gelir (Y^s) ve geçici gelir (Y^g) toplamından oluşmaktadır. Burada sürekli gelir, bireylerin sahip olduğu beşerî ve beşeri olmayan servet ile her yıl sürekli olarak elde etmeyi bekledikleri ortalama gelire eşittir. Geçici gelir ise gelirden meydana gelen beklenmeyen değişimleri içermektedir.

Bu noktadan hareketle cari dönemdeki tüketimi (C^c), sürekli tüketim (C^s) ve geçici tüketim (C^g) toplamı olarak yazmak mümkündür (Yıldırım, 2012: 560-563):

$$C^c = C^s + C^g$$

Burada sürekli tüketim; bireylerin her yıl gerçekleştirmeyi umdukları ortalama tüketimi, geçici tüketim ise cari tüketimde meydana gelen beklenmeyen değişimler ifade etmektedir. Sürekli gelir hipotezinde geçici tüketimin sıfır olması beklenir. Bu noktada cari tüketimin sürekli tüketime olması beklenir. Sürekli gelir hipotezinde de tüketim düzleştirmesi söz konusu olup, bu nedenle tüketimin sürekli gelirle oransal olarak değiştiği varsayılır (Ünsal, 2013: 487).

$$C = kY^p$$

Bu noktada unutulmaması gereken husus, sürekli gelir ölçülebilen veya gözlemlenebilen bir büyüklük olmamakla beraber teorik bir rakamdır. Burada kişilerin uyarlayıcı bekleyişler ışığında sürekli gelirin tahmin edildiği varsayılır.

2.3.7. Rassal Yürüme Modeli

Uyarlayıcı bekleyişler yaklaşımının ciddi derecede eleştiriye maruz kalması ve Yeni Klasik İktisatçılar tarafından “Rasyonel Bekleyişler” kavramının öne sürülmesini izleyen dönemde R. Hall tarafından geliştirilen Rassal yürüme modeli, uyarlayıcı bekleyişlere dayalı sürekli gelir hipotezinin rasyonel bekleyişler ışığında geliştirilmiş halidir. Bu bağlamda bireyler gelecekteki gelir düzeyini elde olan tüm bilgileri kullanarak ortalama bir biçimde doğru olarak tahmin ederler. Bu bağlamda kişilerin tüketiminde bir değişme meydana gelebilmesi için iktisadi yaşamda beklenmeyen olayların gerçekleşmesi gerekir. Bu bağlamda tüketimdeki değişimler tahmin edilebilir olmaktan çıkar. Tüketimin gelecek değerlerinin bu biçimde tahmin edilememesi durumuna tüketimin rassal yürümesi adı verilir. Bu bağlamda gelecek dönemdeki tüketim cari dönemdeki tüketim ile tesadüfi bir kalıntı toplamına eşittir (Ünsal 2013: 491-493).

$$C_{t+1} = C^c + \varepsilon$$

Buna göre gelirden beklenen değişimler tüketimi eklemeyen iken, tüketimi etkileyen asıl unsur gelirden meydana gelen beklenmeyen değişimlerdir.

2.3.8. Veblen Teorisi

Gösterişçi Tüketim Kavramı

Veblen’in “Aylak Sınıf Teorisi”nin yazınsal yorumlanması göz önünde bulundurulurken, içinde bulunulan mekân ve zaman boyutlarına karşı duyarlı olmak oldukça önem arz etmektedir. Veblen, kendi teorisini ortaya koyarken yüz yıl önce henüz ortaya çıkmamış olan kitlesel tüketimin, kitlesel reklamın ve kitle iletişim araçlarının ortaya çıkmadığı bir zaman diliminde, Midwest’te yazıldığı göz önünde bulundurulmalıdır. Söz konusu bu dönem, Amerika’da özellikle de Midwest- kırsal ve Protestan olmakla birlikte burada kentler yavaş yavaş inşa ediliyordu. Birçok araştırmacıya göre, 19. yüzyılın son döneminde Amerika Birleşik Devletleri’nin

iktisadi ve sosyolojik yaşamını anlamak açısından Veblen'in düşünceleri önemli bulgular barındırmaktadır. Özellikle, 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında kapitalizm büyük bir evrim safhasına girmiş ve bununla birlikte merkezinde büyük şirketlerin olduğu kurumsallaşmış bir birikim süreci ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, günümüzde “gösterişçi tüketimi” anlamada Veblen'in o dönem ortaya sürmüş olduğu düşünce ve gözlemleri önem taşımaktadır (Güleç, 2015:69).

Gösterişçi Tüketim

Güleç, (2015)'e göre, temel ihtiyaçlar bağlamının dışında gösterişe yönelik psikolojik tatmin amaçlı gerçekleştirilen harcamalara “gösterişçi tüketim” denilmektedir. Birey burada temel ihtiyaçlarından ziyade çevresinde yaratacağı statü ve saygınlık odaklı harcama yapmaktadır. Tüketim davranışının sosyal statüyü belirlediği bir yöntem kabul edildiğinden kişi harcama ve alışverişlerinde en pahalı ve lüks ürünleri ihtiyacı olmadığı halde tercih etmektedir. Tüketim davranışını belirleyen bu durum Veblen tarafından ifade edilen “gösterişçi tüketim” fikrine dayanmaktadır.

Veblen'e göre, tüketim hayatın devam ettirilmesi amacıyla yapılmaktadır. Dolayısıyla, Veblen çalışmanın yaşamın devamı için bir zorunluluk olarak gördüğü için çalışmayı toplumsal açıdan faydalı bir faaliyet olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda, Veblen tüketimi insan varlığının ve toplumun devamlılığı için gerekli bir durum olarak görmüştür. Ancak Veblen'e göre tüketiminin hayatta kalma boyutundan farklı bir noktaya gitmesini toplumsal bir problem olarak ele almıştır. Veblen bireysel tatminin toplumsal bağlamda bir statü içerisinde olmasını eleştirdiği hususlardandır. Veblen, özellikle zenginliğin toplumun faydasına kullanılması yerine, israfa yönlendirilmesi ve bu tutumun herkes tarafından da takip ediliyor olmasını eleştirmiştir (Güleç, 2015:70).

Açıkalin ve Erdoğan, (2004)'e göre literatürde tüketicilerin gösteriş amaçlı tüketimin niçin takip ettikleri ile ilgili iki temel yaklaşım vardır: Bunlardan birincisi bireyin davranışlarında psikolojik ödül mekanizmasının çalışmasıyla ortaya çıkan sosyal statüde daha üst sınıflarda yer alma çabası bunu görülür. İkinci durum ise sosyolojik bakımdan, bireylerin toplum içerisinde yer alan diğer bireylere gösterecekleri saygının sınırını sosyal konumlarının belirlemesi. Psikolojik analiz tüketicinin isteklerinin belirlenmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Şöyle ki, her bireyin farklı bir kişiliği vardır. Kişiliğin ortaya çıkışında fizyoloji, psikoloji ve sosyal psikoloji etkileri

söz konusudur. Bu durum bize ekonomi ilminin mikro bazlı makro modeller oluştururken hangi alanlarla daha yakından çalışması konusunda önemli ipuçları vermektedir. Son yıllarda psikoloji ilimi araştırmacıları, tüketicinin ihtiyaç ve isteklerini anlamada önemli katkılar sunmuştur. Bu çalışma özellikle şu hususa dikkat etmeye çalışmaktadır, tüketicilerin istemlerini etkileyen genelde psikolojik ve sosyolojik etkenler; özelde de prestij, saygı ve statü konularıdır. Bu çalışmada özellikle, düşük sosyal tabakada bulunanların hiyerarşide daha üst tabaka da yer alan bireylerin davranışlarına özenmeleri, onları taklit etmeye çalışmalarını açıklamaya çalışmıştır.

Alt tabakada yer alan bireylerin ne zaman üst tabakada yer alan bireylerin sahip oldukları şeyleri alabilir ise o zaman üst tabaka da bulunan bireyler statülerini gösterebilecek yeni mallar alma uğraşına girerler. Bu durumda hikâye yeniden başlar ve yeni mallar için talep isteği kaçınılmaz olarak ortaya çıkar. Değişen istek ve arzularla birlikte yeni malların piyasada yerini alması kaçınılmazdır. Bu durum özellikle farklı tabakalarda yer alan bireylerin birbirlerini kıyaslamasıyla ortaya çıkar. Birçok birey kendisini ait hissettiği toplumun için birden çok problemle yüzleşmektedir. Bireyin en çetin isteklerinden biride içinde bulunduğu toplumun sosyal onayını alma istemidir. Bu istemin gerçekleşmesi iki şekilde gerçekleşir grup üyeleri ile rekabet içinde olmak ya da grup üyelerinin yaptıklarını taklit etmek (Açıklalın ve Erdoğan, 2004: 11).

2.4.Davranışsal İktisat ve Tüketim

Davranışsal İktisat, yeni olmayan fakat daha önce akademik temelde derinlemesine çalışma yapılmamış ve irrasyonel olarak adlandırılan gerek harcama, tasarruf ve yatırım davranışlarını incelemektedir. Davranışsal iktisadın günümüz şartlarında açıklama getirdiği ve gün ışığına getirdiği fikirlerin önemli bir kısmı aslında yeni olmamakla birlikte, kökleri 100 yıla aşkın süren neo-klasik dönemine uzanmaktadır.

Geçmişte iktisat ilminin akademik olarak kabul edildiği ilk dönemlerde psikoloji tam anlamıyla akademik bir disiplin olarak bilinmiyor veyahut kabul edilmiyordu. Bu yüzden ki birçok iktisatçı kendi döneminin psikoloğu olarak da biliniyor ve danışılıyordu. Örneğin, ‘Görünmez El’ ve ‘Ulusların Zenginliği’ eserleriyle daha çok bilinen Adam Smith’in ‘Ahlaki Düşünceler Teorisi’ eserinde;

bireylerin davranışsal iktisadi prensiplerini açıklarken aynı zamanda bu davranışlarda etken olan psikolojik prensipleri ve etkenleri de aynı şekilde açıklamaktadır.

Geleneksel İktisadi yaklaşım bireyin rasyonel karar vereceğini, fayda ve maliyet ölçülerini mantıklı bir şekilde muhakeme edip doğru olanı seçeceğini düşünür. Çünkü bu geleneksel iktisadi bakış açısı bireyin kendi ihtiyaçlarını bileceğini ve bu ihtiyaçlarını önceliklerini belirtmesi gerekir. Ayrıca bunu yaparken de mutlak suretle tereddüt etmeyeceğini ve ikilem yasamadan doğru karar alacağını söyler.

Geleneksel iktisadi yaklaşım bu varsayımları göz önünde bulundurarak insanlara birden fazla seçenek sunar ve en asgari devlet müdahalesi (Kamusal iktidar) ile bu seçeneklerden en çok istedikleri (hoşlandıkları) seçimi yapmalarını bekler.

Davranışsal iktisat ise geleneksel iktisadın tam aksine insanların tam bu anlamda doğru ve rasyonel kararlar veremeyeceğini söyler. Davranışsal iktisat bireylerin cüzi (kısıtlı) bilişsel iradeye sahip olduklarını ve bu sebeple kendileri için doğru olanı seçerken sıklıkla ikilem yasadıklarını belirtmektedir (Brocas ve Carillo, 2014:46).

Nörobilimci Kurzban Robert (2012) insan zihni'nin birbirinden bağımsız hareket eden birçok farklı bölümden (zihinsel süreçlerden) oluştuğunu iddia eder. Diğer iki nörobilimci Isabelle Brocas ve Juan D. Carillo ise beynin birbirleriyle en mükemmel şekilde etkileşime giren sistemler (zihinsel süreçler) topluluğu tarafından temsil edildiğini söyler (Brocas ve Carillo, 2014:48).

Giulio Tononi (2012)'ye göre insan beynini bir demokrasi sistemi gibi balistiğini ifade eder ve baskın bir karar verici kısmın olmadığını iddia eder. Özetle her ne kadar bireylerin davranışsal gayesi mutluluğu en üst düzeye çıkarmak olsa da, bu süreçte beynin farklı birkaç bölgesinden katkı yapılması gerektiğini anlıyoruz.

Davranışsal İktisat yukarıda ifade edilen görüşleri ve insan davranışlarını iktisadi değerlendirmeye dahil edip analiz etmeye çalışır. Bu çerçevede davranışsal iktisat bireylerin daha rasyonel ve sağlıklı kararlar almasını sağlayacak, varsa bunun önündeki bilişsel ve duygusal engelleri düzeltecek yöntemler (dürtü teorisi) kullanır (Lowenstein, ve Haisley, 2007:).

Davranışsal iktisat, bireyin harcama yaparken, tasarruf ederken, yatırım yaparken ya da borçlanırken neden ve nasıl irrasyonel (mantıksız) davranış gösterdiklerini açıklamaya çalışmaktadır (Erkan, 2013:21).

Son olarak, davranışsal iktisat bireylerin kolaylıkla hata yapabileceğini, irrasyonel kararlar verme eğiliminde olacaklarını ve bu sebeple de politika yapıcıların bireylerin seçim yapmalarını ve rasyonel seçim yapmalarını sağlayacak dürtüler (kolaylaştırıcılar) kullanarak tercih yapma (satın alma, karar verme) ortamlarını yeniden yapılandırmalarını tavsiye eder.

2.5.Davranışsal İktisadın Tüketici Davranışları Üzerindeki Etkisi

Davranışsal iktisat bireylerin bilişsel yetkinliklerine (yeteneklerine), bilgiyi işleme (idrak etme) yeteneklerine ve gelecekteki ihtiyaçlarını tahmin etme yeteneklerini esas alarak tüketici bireylerin arasında fiyat farklılaştırma olasılıklarını ve yöntemleri üretmeye çalışır. Biz tüketici bireyler genel olarak rekabetçi piyasa süreci ve bunun getirdiği fiyat ve sonuçların lehimize işleyeceğini varsayıp, seçimlerimizi bu doğrultuda en rasyonel ve refah düzeyimizi mümkün olan en üst seviyeye taşıyacağını düşünürüz.

Bilindiği üzere, hem neo-klasik iktisatçılar hem de oyun teorisyenlerinin önermeleri (tüketicilerin) tercihlerimizin eksiksiz ve nizami olduğu yönündedir. Bu sebeptendir ki bireylerin karşılaştıkları her ürün ve hizmet için bir değer-fiyat addedebileceğimiz düşünülür. Rasyonel bir birey örneği verecek olursak; rasyonel birey tatil sırasında kullanacağı bisiklet kirası için aşağı yukarı ne kadar vereceğini bilir. Tabi rasyonel birey bu bisiklet kirası için uygun gördüğü veyahut vermeye razı olduğu fiyatı belirlerken dış faktörler, ortalama bisiklet kirası ve netice itibarıyla bisiklet kiralama işleminin tatilden duyacağı hazzın önüne geçmemesi gerektiğini bilir. Aynı zamanda gerek kiralananak olan bisiklet, gerekse bisiklet kiralama işleminde yapılacak birtakım ufak değişikliklerin bireyin bu kararını etkilemeyeceği öngörülür.

Davranışsal ekonomi, bireylerin "homo economus" gibi davranmayabileceğini, ancak bireylerin beyinlerini daha zengin ve daha karmaşık olarak kullandıklarını - her zaman daha iyi olmasa da kullandıklarını gösteren deneysel kanıtlar üretmeye çalışmaktadır.

Bunu farklı bir örnekle açıklamaya devam edecek olursak mesela, 1970'li yılların tanınan iki unlu psikoloğu Daniel Kahneman ve Amos Tversky ortaya atılan "ÜMIT Teorisi" bu konuda verilebilecek en iyi örneklerden biridir. İki psikolog, tüketim (satın alma) konusunda verdiğimiz kararların her zaman optimal ve rasyonel

olmadığını ve risk alma konusundaki istekliğimizin bize sunulan seçeneklerin nasıl ve hangi içerikle sunulduğuna bağlıdır der. Bunu da basit bir örnek ile açıklayacak olursak:

İlk teklif olarak:

- A) Mutlak 250 lira kazanmak teklifine karşın
- B) 1000 lira kazanma için %25 ihtimali veyahut %75 hiçbir şey kazanmama ihtimali?

Veyahut teklifi farklı bir şekilde sunacak olursak:

- C) Mutlak suretle 750 lira kazanma teklifine karşın
- D) %75 ihtimalli 1000 lira kaybetmek veya %25 ihtimalli hiçbir şey kaybetmemek?

Bu şartlarda ilk teklif karşısında yanıt verenlerin çoğunluğu risk olmayan ilk ihtimali seçerken, ikinci teklif içinse yanıtların önemli bir kısmı D seçeneği yönünde olmuştur, bunun asıl sebebi ise eşdeğer bir kazançtan daha çok zarardan hoşlanmıyor olmamızdır. Elimizdekini vermek, bir şeyi elde ederken aldığımız zevkten daha acı vericidir (Garcés, 2010:148-150).

Ekonomik ve demografik şartların aksine, davranışsal faktörlerin tüketim harcamaları üzerinde etkisi olduğu bilinmekle birlikte bu faktörün yapmış olduğu etkiyi ve özellikle makroekonomik zaman serilerinde yapılan incelemelerde rakamların kullanılmasından dolayı ölçmek zordur. Tüketim davranışlarında üzerinde etkisi olan davranışsal faktörlerin şu şekilde ayrıştırılabilir; tüketicinin beklentileri, gelecek planları, pozitif veya negatif olmaları şeklinde olabilir. Ekonominin genel seyri ve devamlılığı bireyin gelecek beklentileri tüketim davranışları ortaya koymuş oldukları tavırda etkilidir. Ekonomik göstergelerde meydana gelen yükseliş ve devamlılık bireyin tüketimi olumlu yönde etkilerken tam tersi meydana gelecek bir dalgalanma durumunda bireyin tüketim davranışını olumsuz yönde etkiler. Bu olumsuzlukla birlikte birey tüketim harcamalarında kısıtlamaya gittiği görülmüştür. Buna örnek olarak Türkiye’de meydana gelen 1999 ve 2001 krizlerinden sonra özel nihai tüketim harcamaları %6 ve %9 oranlarında azalma görülmüştür. Bireyin gelecek için oluşturmuş olduğu plan ve içinde bulunduğu beklentiler bireyin tüketim harcamalarında etkili olmuştur. Yapılan araştırmalarda bireyin sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmaması kişilerin yaşlanma durumunda güvence amaçlı tüketimden ziyade tasarruf yaptıkları görülmüştür (Erkan, 2013:21).

2.6.Belirsizlik Risk Faktörünün Tüketici Davranışları Üzerine Etkileri

Ekonomik psikoloji, farklı ekonomik şartlarla ilişkili olarak, bireysel davranışın sebep sonuç ilişkisini açıklamaya çalışmaktadır. Bu hususta özellikle, birey ve toplumun davranışlarını ekonomik perspektifle psikolojik alanda incelemektedir. Bu inceleme yapılırken tüketim davranışında meydana gelen değişikliğin içinde bulunulan şartları ve süreci irdelenmeye çalışılır. Geleneksel ekonomi teorine göre tercihler sadece veri ve değişmez kabul edilir. Bu konunun psikolojinin konusu görülürken özellikle son dönem iktisatçıları tarafından ekonomik çalışmalarında yer bulmaya başlamıştır. Tüketim olgusunun ekonomik istikrarın devamı konusunda başat öge olmasından dolayı herhangi bir istikrarsızlık ve kriz durumlarında tüketici davranışlarını nasıl etkilendiğini tespit edilmesi adına ekonomik analizlerde ekonomik psikoloji önemli bir yer almıştır.

Risk ve gelecek kaygısı, tüketicinin davranışının değişimde başat öğelerdir. Tüketici risk durumunda daha derin analiz yöntemiyle riskin derinliğine göre karar alma yoluna gider. Bu durumda tüketici riskin ortaya çıkardığı belirsizlik durumu ve risk ve maldan alınan fayda bağlamında yapılan analiz sonucunda tüketim konusunda karar verir. Tüketici davranışı üzerinde etkisi olan bir diğer husus olan gelecek korkusu ve güvensizlik derinliğine göre tüketicinin davranışlarını karar konusunda etkilemektedir. Tüketici bu durumda en iyi sonuca varmak adına derin araştırma sonucu tüketim konusunda karar vermektedir (Hüsunoğlu, Gülür, 2010, 200-201).

2.7.Ekonomik Krizlerin Tüketici Davranışları Üzerine Etkileri

Ekonomik kriz dönemleri de savaş dönemleri ve sonrası bireyde oluşturduğu gelecek kaygısı ve belirsizlik durumundan dolayı bireyin tüketim davranışları üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir. Bundan dolayıdır aşağıda özellikle ekonomik kriz dönemi ve sonrasında bireyin tüketim davranışında meydana gelen değişiklikleri konu alan ekonomik çalışmaların ve bu çalışmaların sonuçları tartışılmaya çalışıldı.

‘‘Pushan Dutt, Paddy Padmanabhan (2009)’a göre tüketicilerin dayanıklı ve yarı dayanıklı tüketim mallarının harcamalar içindeki payını krizi sonrası azaltmakta ve bu payı dayanıklı olmayan mallar kategorisine tahsis etmektedirler. Hizmetlerin harcamalar içindeki payı krize tepki olarak değişmemektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında dramatik bir farklılık tüketim düzleştirme kalıplarında kendini göstermektedir. Gelişmiş olan ülkelerde dayanıklı malların toplam harcama kalemleri

içerisinde oranda ki azalış hizmet harcamalarına eklendiği görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise dayanıklı ve yarı dayanıklı tüketim mallarında meydana gelen azalma ile dayanıksız tüketim mallarına yönelimi görülmektedir. Bu bilgilerden hareketle, dayanıksız malların gelişmekte olan ülkelerde, hizmetlerin ise gelişmiş ülkelerde zorunlu ihtiyaç olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Pushan Dutt, Paddy Padmanabhan (2009)'a göre, krizin etkisinin süresinin yanı sıra büyüklüğü de gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler arasında dikkate değer bir farklılık göstermektedir. Kriz gelişmekte olan bir ekonomide gelişmiş bir ekonomiye kıyasla tüketim göstergeleri üzerinde daha büyük ve dolaysız aşağı yönlü bir etkiye sahiptir.’’

David J. McKenzie (2003)'de Meksika krizi sırasında, tüketicilerin, dışarıda tüketim yemek yeme ve alkollü tüketmek vb. zorunlu olmayan ögeler üzerine olan harcamaları azaltarak, dayanıklı ve yarı dayanıklı tüketim malları tüketimini erteleyerek ve gıda harcamalarını arttırmak suretiyle tüketim şablonlarını değiştirdiğini görülmektedir. Asya krizi sırasında da hem kriz öncesi fakir durumda olanlar hem de krizden sonra yoksulluğa düşenler, ellerindeki varlıkları satarak, minimum beslenme tüketimini azaltarak ve zorunlu olmayan harcamaları keserek resesyona mücadele etmişlerdir. Meksika krizinin tüketim üzerindeki etkisi incelenirken belirli alt gruplar konu edilmiştir. Burada özellikle eğitim düzeyi ve mekan öne çıkarken, aile reisinin eğitim düzeyi ve ailenin ikamet ettiği yerin kırsal alanda ya da şehirde olması, krizin belirli bir tüketici üzerinde meydana getireceği etkiyi belirleyen ana unsurlar olarak belirlenmiştir. Buradan yola çıkacak olursak, yüksek eğitim düzeyine sahip olan ve kentte yaşayan tüketiciler, gelirlerinde en büyük düşüşün meydana geldiği kesimi temsil etmektedir. Diğer yandan, kriz sırasında emek arzında bir artış gerçekleşmemiştir. Bunda rol oynayan temel faktörün ise emek piyasasındaki fırsatların azalması böylelikle de okula gitmenin fırsat maliyetinin azalması olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca kriz sırasında tüketimin kompozisyonu da değişime uğramıştır. Tüketiciler, bütçelerinin daha yüksek oranlarını gıda harcamalarına aktarabilmek için kimi harcama oranlarını azaltmışlardır (Hüsünoğlu ve Gülür, 2010:210).

Kriz dönemlerinde tüketicilerin gösterdikleri reaksiyonlar genel olarak aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- ‘Toplam tüketimde ve savurganlıkta azalma

- Ürünler hakkında genişletilmiş bilgi araştırması
- Daha ucuz markalar ile ikame
- Yabancı markalardan ziyade yerli ürünler satın alma
- Daha küçük miktarlar satın alma
- Görselliğe dayalı reklamlar yerine bilgilendirici reklamları tercih etme
- İndirim mağazalarına yoğun ilgi' (Hüsunoğlu ve Gülür, 2010:211).

Araştırmaların sonuçlarına göre bireylerin tüketim davranışları zor ve kaotik ekonomik koşullarda değişim göstermektedir. Tüketicilere göre ekonomik kriz ve ekonomik şartlarda meydana bozulma aile yaşamındaki ciddi olumsuz olaylardan biri kabul edilmekte. Dünya genelinde farklı ülkelerde, son yıllarda ekonomik kriz ve benzeri durumlar meydana geldiği görülmüştür. Uluslararası Para Fonu'nun yapmış olduğu bir araştırmaya göre ekonomik kriz sonucu Amerika'da ve Asya ülkelerinde meydana gelen ekonomik krizler sonucu kişisel tüketim harcamalarında düşüş gözlemlenmiştir. %3 seviyelerinde gerçekleşen bu düşüşün ana nedeni olarak kriz döneminden dolayı ortaya çıkan tüketim davranışlarında ki değişimdir.

Tüketicilerin ekonomik kriz süresi boyunca tüketim davranışlarını ekonomik krizin ortaya çıkarmış olduğu duruma göre yeniden belirlemiştir. Mali durumun kötüleşmesi ve iş güvencesinin ortadan kalkmasından kaynaklı daha zayıf durumda hisseden tüketici gelirini önem sırasına göre ihtiyaçlarının karşılaması için yeniden düzenler. Buda daha önce öncelikli olan kalite, gösteriş gibi faktörlerin önem sırasının yitirmesini ve fiyat unsurunun daha ön plana çıkmasına yol açmıştır. Krizle birlikte tüketicinin harcama tasarruf konularında edinmiş olduğu alışkanlıklarda değişim meydana gelmiştir. Daha fazla tasarruf edilirlerken daha az harcamaya özen gösterilmiştir. Özellikle tüketici ürünün ucuz oluşuna dikkat ederek fiyat kalite karşılaştırmasına daha çok zaman ayırmıştır.

Kriz durumunun tüketim harcamaları üzerindeki etkisi harcamaların daralması şeklinde olabileceği gibi tüketim sepetinde mevcut ürünlerinin değişimi olarak da karşımıza çıkabilmektedir. Birçok ürünün satın almanın ertelenmesi de kriz dönemlerinde sık karşılaşılan bir durumdur. Kriz durumunda tüketiciler, kriz şartlarından dolayı farklı kategoriler arasında tüketim harcamalarının değiştirebilmektedir. Kriz dönemlerinde dayanıklı tüketim malı satın alımının durması veya ertelenmesi yönünde kuvvetli bir istem mevcuttur (Hüsunoğlu, Gülür, 2010, 209).

2.8.Geçmiş Tüketimin Tüketim Davranışı Üzerinde Etkisi

Tüketici geçmiş yıllarda edinmiş olduğu alışkanlık haline getirdiği gelir ve tüketim davranışlarıyla geleceğe ait beklentileriyle birlikte cari tüketim harcamalarını karar verir. Duesenberry'e göre tüketim harcamaları yalnızca cari gelirin olmamakla birlikte geçmiş dönemde kazanılmış olan en yüksek gelirin yani tüketim yapısının fonksiyonudur. Gelirin artmasıyla birlikte yeni tüketim şartlarına kolayca uyum sağlanabilirken, gelirin azalmasıyla tüketim ve tüketim oranı aynı paralellikte azalmamaktadır. Bu durumu şunu göstermektedir. Eski alışkanların terk edilmesinin zorluğundan dolayı gelirdeki düşüşün tüketim haralarına yansması zaman almaktadır (Çalışkan, 2003:23).

Tüketim alışkanlıklarının birden değişmeyeceği, tüketim gelir hipotezlerinin tamamında yer bulmaktadır. Zira nisbi gelir hipotezinde geçmişte ulaşılan tüketim seviyesinin özel bir yeri vardır. Cari tüketimin açıklanmasında alışkanlıkların etkisi, geçmiş tüketim değişkeninin tüketim fonksiyonuna eklenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ancak bu hususta her zaman geçerli kabul edilecek kesin bir matematiksel formülasyon bulunmamaktadır. Geçmiş tüketim alışkanlıkların tüketim azalması ve tüketimin artışına göstermiş olduğu tepkide farklılık vardır (Erkan, 2014:21)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAP BAHARI SÜRECİ VE SURİYE

3.1. Suriye Arap Cumhuriyeti

Resmi adı “Suriye Arap Cumhuriyeti” olan Suriye, Ortadoğu bölgesinin içerisinde verimli, zengin ve kültürel özellikleri çokça bulunan bir coğrafyaya sahiptir. Suriye’ye siyasal haritadan bakıldığında; kuzeyinde Türkiye, güneyinde Ürdün, doğu ve güneydoğusunda Irak ve güneybatısında ise İsrail ve Lübnan yer alır(Yılmaz, 2017:3). Suriye Arap Cumhuriyetinin sahip olduğu coğrafi konumu dolayısıyla Ortadoğu’da çok eskiden beri savaşların ve medeniyet yarışının her zaman var olduğu stratejik öneme sahip ülkelerden biri olmuştur. “Patric Seale’ye göre Suriye üzerinden doğrudan hâkimiyete sahip olunmadıkça hiç kimse Ortadoğu’yu kontrolü altında tutamaz” (Köse, 2016:4). Tarihsel sürece baktığımızda 20. yüzyıl başlarına kadar Suriye kavramı bugünkü Suriye devletini de içine alacak şekilde, Filistin, İsrail, Lübnan ve Ürdün’ü kapsayan bölge ifade edilmektedir. Bununla birlikte farklı zamanlarda değişik isimler ile adlandırılan bölge genel olarak Arap toplumları tarafından “Bilad eş-Şam(Şam Bölgesi)” olarak adlandırılmıştır. Suriye, Anadolu, Mezopotamya ve Akdeniz arasında kurulan uygarlıklar arasında insanlık tarihinden bugüne dek stratejik bir konuma sahip olmuştur. Öyle ki bugün Suriye’nin başkenti olan Şam kenti en kadim yerleşim yerlerinden birisidir. (Toraman, 2015:4).

Suriye Arap Cumhuriyetinin stratejik konumunun iki sebebi vardır. Bunlardan ilki, Türkiye Cumhuriyeti ile petrol zengini Arap yarımadası arasında köprü görevi görmesi ve Irak ile Mısır arasında yer alıyor olması görülebilir. İkincisi ise hem Arap hem de İslam dünyası için dini, kültürel ve politik düşünce akımların merkezinde olmasından kaynaklıdır. (Akkan, 2016:11). Suriye Arap Cumhuriyeti coğrafi konumu

olarak bir geçiş noktası olma özelliğini taşımaktadır. Bu özellikleri ile birlikte insan akımının fazla olduğu bir bölgede geçmiş devirlerden itibaren ezilmiş ve dışlanmış halkların sığınak merkezi haline gelmiştir (Ataman, 2010:10). Bu stratejik konumda olmasının doğal sonucu olarak Suriye ve Suriye toplumu etnik, dinsel mezhepsel açıdan çok farklılıktan oluşan bir yapıya sahiptir. Bu özellikte Suriye toplumunu diğer Ortadoğu ülkelerinden ayıran en önemli özelliktir.

3.2. Suriye Arap Cumhuriyetinin Demografik Göstergeleri

Tablo 3.1: Suriye Arap Cumhuriyetinin Demografik Göstergeleri

Yıllar	Toplam Nüfus	Nüfus Artış Hızı	Doğum Oranı %	Ölüm Oranı %	Doğumda Yaşam Beklentisi	Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı %		
						0 – 14	15 - 64	65 +
2000	16.410.848	2,43	0,03	0,37	73,11	41,01	55,65	3,34
2001	16.766.899	2,15	0,31	0,37	73,37	40,73	55,93	3,34
2002	17.087.901	1,90	0,30	0,36	73,66	40,32	56,34	3,34
2003	17.415.266	1,90	0,30	0,35	73,97	39,84	56,82	3,34
2004	17.806.638	2,22	0,29	0,34	74,25	39,42	57,23	3,35
2005	18.294.611	2,70	0,29	0,34	74,43	39,11	57,53	3,37
2006	18.914.977	3,33	0,28	0,34	74,41	38,45	58,17	3,38
2007	19.632.806	3,72	0,28	0,36	74,15	37,94	58,65	3,40
2008	20.325.443	3,47	0,27	0,38	73,65	37,52	59,06	3,42
2009	20.824.893	2,43	0,27	0,41	72,94	37,02	59,54	3,44
2010	21.018.834	0,93	0,26	0,45	72,11	36,37	60,16	3,47
2011*	20.863.993	-0,74	0,25	0,48	71,27	36,85	59,58	3,57
2012	20.420.701	-2,15	0,25	0,51	70,55	37,26	59,07	3,67
2013	19.809.141	-3,04	0,24	0,54	70,05	37,57	58,66	3,77
2014	19.203.090	-3,11	0,23	0,55	69,82	37,83	58,28	3,90
2015	18.734.987	-2,47	0,22	0,56	69,90	38,09	57,87	4,04
2016	18.430.453	-1,64	0,21	0,55	70,31	37,36	58,46	4,18
2017	18.269.868	-0,88	0,21	0,54	70,96	36,58	59,08	4,34
2018

Kaynak: World Development Indicators (2019). *2011 Yılı İç Savaşı Sonrası Rakamları

Suriye Arap Cumhuriyetine ait demografik veriler Tablo3. 1’de yer almaktadır. Tablo 3.1’de görüldüğü üzere Suriye Arap Cumhuriyeti’nde 2000 yılında nüfus 16.410.848 iken 2011 yılında iç savaşın çıktığı yıla kadar 20.863.993’ya kadar yükselmiştir. Suriye’nin nüfusu iç savaşın başladığı 2011 yılında kadar artış göstermiş ancak 2011 yılından sonra sürekli azalmıştır. Suriye’nin 2017 yılında ülke nüfusu 18.269.868 kişiye düşmüştür. Bu durum en önemli nedeni, ülke içerisinde yaşanan ve uzun yıllardır süren iç savaştır. Ülkenin nüfus dinamiklerinin yaş gruplarına göre incelendiğinde ise 2000 yılında nüfusun %41,01’i 15 yaşın altında, %55,93’u ise 15 – 64 yaş aralığında ve %3,34’u ise 65 yaşın üzerindeki nüfusu oluşturmaktadır. İç savaşın başladığı 2011 yılında ise nüfusun %36,85’i 15 yaşın altında, %59,58’i ise 15 – 64 yaş aralığında ve %3,57’si ise 65 yaşın üzerindeki nüfusu oluşturmaktadır. Ülkenin çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı ise %68,92’lik bir paya sahiptir. Suriye’de Doğumda Yaşam Beklentisi 2000 yılında 73,11 iken iç savaşın başladığı 2011 yılında 71,27 ve 2017 yılında 70,96’ya kadar düşmüştür.

3.3. Suriye Arap Cumhuriyetinin Sosyo-Kültürel Yapısı

Suriye Arap Cumhuriyeti, tarihsel süreç içerisinde farklı medeniyetlerin ve farklı kültürlerin izlerini taşıyan zengin bir tarihi mirası olan bir ülke konumundadır. Suriye Arap Cumhuriyeti sahip olduğu farklı dini yapısı ve etnik çeşitlilikten oluşan nüfus yapısı ile birlikte sürekli olarak Ortadoğu’da önemli bir merkez olma özelliği taşımıştır.

Suriye Arap Cumhuriyeti’nin Arap Baharı ile birlikte yaşanan iç savaştan önceki toplam nüfusu 22 milyon civarındadır. Suriye’deki nüfusun büyük bölümünü Arap nüfusu, daha sonra Kürt nüfusu olmak üzere Türkler, Ermeniler, Çerkezler ve Süryanilerden oluşmaktadır. Suriye Arap Cumhuriyeti’nin resmi dili Arapçadır. Bununla birlikte farklı etnik kökene sahip kişilerin kendi dillerini kullandıkları topluluklar mevcuttur. Müslüman tebaaya mensup kişiler genellikle Kürtçe, Türkçe ve Kafkas dillerini konuşurken, Hristiyan olan bireyler Ermenice Aramice ve Süryanice konuşmaktadır. Bunun yanı sıra Suriye’de bulunan Yahudi dinine mensup kişiler ise İbranice konuşmaktadır. Arapça dışında günlük yaşamda kendi dillerini konuşan topluluklar bulunmaktadır. Sünni Müslümanlar genel olarak Türkçe, Kürtçe ve Kafkas dillerini konuşmaktadır. Hristiyanlar ise genel olarak Ermenice, Aramice ve Süryanice dillerini günlük yaşamda kullanmaktadır. Yahudiler ise İbranice dilini konuşmaktadır(Yılmaz, 2017:26).

Suriye Arap Cumhuriyeti'nin dini bakımdan değerlendirdiğimizde nüfusun büyük çoğunluğu Müslüman nüfusu teşkil etmektedir. Bununla beraber nüfusun %86'sı Müslümanların (bunun %74'i Sünni ve %12 ise Şii nüfus) olarak ayrılmaktadır. Bununla birlikte Hristiyan nüfusun oranı %10 ve Dürzilerin oranı ise %3'ü oluşturmaktadır. 'Şiiler kendi içlerinde önce on ikiler ve Yediler kollarına ayrılarak bugünkü adıyla Mütevelliler ve İsmaililer olarak ikiye ayrılırlar. Hristiyan gruplarda kendi içlerinde Doğu Ortodoksları, Grek ve Suriye kollarına ayrılır. Katolikler de beş kiliseye ayrılmışlardır. Grekler, Suriyeliler, Ermeniler, Keldaniler (Nasturiler) ve Maruniler. Diğer Hristiyanlar ise Ermeni Kilisesine bağlı Ermeniler, Asuriler ve Protestanlardan oluşur. Ayrıca Yahudiler de vardır' (Akkan, 2016:8).

3.4. Suriye Arap Cumhuriyetinin Ekonomik Yapısı

Suriye Arap Cumhuriyeti, tarım bakımından Ortadoğu'nun en şanslı ülkelerinden biridir. Suriye; topraklarında petrol gibi doğal kaynaklar barındırmakta ve köklü bir ticaret geleneğine sahip iken, bu olumlu yönlerine rağmen ekonomik kalkınma sürecinde pek başarılı olamamıştır. Bu başarısızlığın temel nedenlerinin başında hükümet kararlarındaki isabetsizlik ile bölgedeki siyasal istikrarsızlık gelmektedir (Akkan, 2016:10).

İç savaştan hemen önceki verilere göre, ülke ekonomisinde tarımın ağırlığı yaklaşık %17, sanayinin ağırlığı yaklaşık %27 ve hizmetler sektörünün ağırlığı yaklaşık olarak %56 oranında gerçekleşmiştir. Bununla birlikte iş gücü piyasasının büyük hizmetler sektöründe istihdam edilmekte iken tarım ve sanayi sektörü daha geride kalmıştır. Hizmet sektörü içerisindeki iş gücünün büyük çoğunluğu ise kamusal alanda istihdam edilmiş ve bu durum kamu harcamalarının yüksek çıkmasına sebep olmaktadır (Demir, 2018:40).

Suriye Arap Cumhuriyetine ait 2000-2012 yılları arasındaki makroekonomik göstergeleri Tablo3.2'de gösterilmiştir. Dünya Bankası (DB) verilerine göre Suriye'de iç savaş yıllarına kadar makroekonomik göstergelerin düzenli bir şekilde hesaplanması ve yayınlanması noktasında sorunlar olmakla birlikte 2011 yılındaki iç savaş ile birlikte makroekonomik göstergelerin açıklanması tamamen ortadan kalkmıştır. Tablo 3.2'ye baktığımızda 2000 yılında Suriye'de enflasyon oranı % -3,85 iken 2012 yılında % 36,70 seviyesine kadar yükselmiştir.

Suriye Arap Cumhuriyeti 2000'li yılların başında ekonomik göstergelerinde istikrarsızlık söz konusudur. Bununla beraber işsizlik ve genç nüfusun iş gücüne

katılım oranlarına baktığımızda %43 seviyelerinde olduğu görülmektedir. Suriye’de büyüme oranı %2,74 iken 2017 yılında büyüme oranı 1,54 kadar düşmüştür. Suriye’de ekonomisinde özellikle son yıllarda büyüme ve enflasyon oranlarında ciddi bir istikrarsızlık olduğu görülmektedir. Suriye ekonomisinde iç savaş öncesinde kişi başı milli gelir 1,623 dolar seviyesinde olduğu görülmektedir. Bununla beraber İnsani Gelişme raporunda açıklanan verilere göre Suriye’de insani gelişme endeksinde 149. sırada yer almaktadır. Suriye iç savaş sonrasında insani gelişme endeksinde son sıralarda yer almaktadır (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), 2016).

Tablo 3.2: Suriye Arap Cumhuriyetinin Makroekonomik Göstergeleri

Yıllar	Enflasyon (Tüketici Fiyatları)	GSYH Büyüme Oranı	Kişi Başına Düşen GSYH	İşsizlik Oranı	İşgücüne Katılma Oranı 15+
2000	-3,85	2,74	818,42	..	50,89
2001	3,00	5,20	940,24	11,63	52,98
2002	-0,13	5,90	916,35	11,68	53,26
2003	5,80	0,60	890,38	10,28	48,09
2004	4,43	6,90	1.094,77
2005	7,24	6,20	1.176,88
2006	10,02	5,00	1.334,16	8,17	45,81
2007	3,91	5,70	1.623,00	8,42	44,25
2008	15,75	10,94	44,30
2009	2,92	8,14	42,94
2010	4,40	8,61	42,70
2011	4,75	43,40
2012	36,70

Kaynak: World Development Indicators (2019)

Suriye Arap Cumhuriyetinin ekonomisinin 2000 ile 2018 yılları arasındaki dış ticaret göstergeleri Tablo 3.3’te yer almaktadır. Suriye’de 2001 yılında ithalat 18.761.325.000 dolar iken 2017 yılında ithalat 5.386.990.000 dolar seviyesine gerilemiştir. Suriye’de 2001 yılında ihracat rakamları 20.798.642.000 dolar iken 2018

yılında ihracat 525.757.000 dolar seviyesine gerilemiştir. Dış ticaret dengesi 2003 yılından itibaren sürekli olarak negatif bir seyir izlemektedir. Bununla birlikte 2011 yılında başlayan iç savaş ile beraber ülkede dış ticaret büyük ölçüde azalmış hatta durma noktasına gelmiştir. Bu açıdan dış ticaret hacmi %80 oranında daralmış ve dış ticaret açığı da sürekli artış göstermiştir.

Tablo 3.3: Suriye Arap Cumhuriyetinin Dış Ticaret Göstergeleri

<i>Yıllar</i>	<i>İhracat</i>	<i>İthalat</i>	<i>Dış Ticaret Dengesi</i>
2001	20.798.642.000	18.761.325.000	2.037.317.000
2002	26.931.134.000	18.490.453.000	8.440.681.000
2003	23.611.523.000	21.056.881.000	2.554.642.000
2004	22.177.268.000	29.042.640.000	-6.865.372.000
2005	6.449.882.000	7.897.930.000	-1.448.048.000
2006	10.919.371.000	11.488.279.000	-568.908.000
2007	11.545.710.000	14.655.130.000	-3.109.420.000
2008	14.380.038.000	18.104.749.000	-3.724.711.000
2009	9.693.797.000	15.442.770.000	-5.748.973.000
2010	11.352.924.000	17.561.576.000	-6.208.652.000
2011*	8.013.407.000	18.183.683.000	-10.170.276.000
2012	2.286.645.000	8.631.136.000	-6.344.491.000
2013	1.501.717.000	6.635.613.000	-5.133.896.000
2014	1.115.849.000	7.345.186.000	-6.229.337.000
2015	851.013.000	5.472.912.000	-4.621.899.000
2016	800.975.000	4.818.277.000	-4.017.302.000
2017	773.461.000	6.107.860.000	-5.334.399.000
2018	525.757.000	5.386.990.000	-4.861.233.000

Kaynak: International Trade Center (2018). *2011 Yılı İç Savaşı Sonrası Rakamları

Suriye Arap Cumhuriyetinde 2011 yılında ortaya çıkan iç savaş öncesinde ihraç ettiği ilk 10 ürün kategorisi Tablo 3.4 üzerinde gösterilmektedir. Suriye'nin ihraç ettiği ilk 10 ürün kategorisinde yer alan ürünlerin toplam ihracat içerisindeki payı %27,38'lik bölümü kapsamaktadır. Suriye'nin ihraç ettiği ilk 10 ürün içerisinde ilk 3

sırayı; yenilebilir meyve ve kuru yemiş, turunçgil meyveleri veya kavun kabuğu, yenilebilir sebzeler ve bazı kök ve yumrular ve pamuk gibi ürünler yer almaktadır. Suriye'nin ihraç ettiği ilk 3 ürünün toplam ihracat içerisindeki payı, ilk 10 ürünün yarısına yakınına oluşturmaktadır. Genel olarak Suriye'nin ihraç ettiği ürünler arasında ilk sıralarda tarımsal üretimden kaynaklanan ürünler yer almaktadır. Buna göre ihracat kompozisyonunda emek yoğun bir iş kolu olan tarım ağırlıklı olduğu söylenebilir. Bu husus; Suriye'de tarımın ekonomi için önemli olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.4: Suriye Arap Cumhuriyetinin İhraç Ettiği İlk 10 Ürün Kategorisi

	İHRAÇ EDİLEN ÜRÜNLER KATAGORİSİ	2010 ihracat Tutarı USD	Oran
1	<i>'Yenilebilir meyve ve kuruyemiş; turunçgil meyveleri veya kavun kabuğu</i>	451.143,00	3,96
2	<i>Yenilebilir sebzeler ve bazı kök ve yumrular</i>	438.391,00	3,86
3	<i>Pamuk</i>	369.040,00	3,25
4	<i>Plastikler ve bunlardan yapılmış ürünler</i>	369.010,00	3,25
5	<i>Sabun, organik yüzey aktif maddeler, yıkama müstahzarları,</i>	365.324,00	3,22
6	<i>'Süt ürünleri; kuş yumurtaları; doğal bal; hayvansal kökenli yenilebilir ürünler'</i>	282.095,00	2,48
7	<i>Örme giyim eşyası ve aksesuarı</i>	243.359,00	2,14
8	<i>şekerler ve şekerlemeler</i>	239.682,00	2,11
9	<i>'Tuz; sülfür; yeryüzü ve taş; sıva malzemeleri, kireç ve çimento'</i>	209.175,00	1,84
10	<i>Sebze, meyve, kuruyemiş veya bitkilerin diğer bölümlerinin hazırlıkları'</i>	143.940,00	1,27
	İlk 10 Ürün Toplamı	3.111.159,00	27,38
	Toplam İhracat	11.352.924,00	100

Kaynak: International Trade Center (2018).

Suriye Arap Cumhuriyetinde 2011 yılında ortaya çıkan iç savaşı öncesinde ihracat yaptığı ilk 10 ülke ve ihracat tutarları Tablo 3.5'te gösterilmektedir. Suriye Arap Cumhuriyetinin en fazla ihracat yaptığı ilk 10 ülkenin ihracatı, toplam ihracat içerisindeki payı %75,96'lık bölümünü kapsamaktadır. Suriye Arap Cumhuriyetinin en fazla ihracat

yaptığı 10 ülkenin içerisinde ilk 3 sırada; Irak, İtalya ve Almanya yer almaktadır. Suriye Arap Cumhuriyetinin en fazla ihracat yaptığı ülke olan Irak ile 2.294.520,00 dolar tutarında ihracat gerçekleşmiştir.

Tablo 3.5: Suriye Arap Cumhuriyetinin İhracat Yaptığı İlk 10 Ülke ve İhracat Tutarları

	Suriye Arap Cumhuriyeti	2010 Yılı İhracat Tutarı USD	Oran
1	Irak	2.294.520	20,21
2	İtalya	1.520.203	13,39
3	Almanya	1.477.111	13,31
4	Türkiye	629.200	5,54
5	Suudi Arabistan	542.604	4,78
6	Fransa	484.930	4,27
7	Lübnan	436.249	3,84
8	Ürdün	405.936	3,58
9	Amerika Birleşik Devletleri	399.552	3,52
10	Hollanda	397.180	3,52
	İlk 10 Ülke Toplamı	8.587.485	75,96
	Toplam İhracat	11.352.924	100

Kaynak: International Trade Center (2018).

Suriye Arap Cumhuriyetinde 2011 yılında ortaya çıkan iç savaşı öncesinde ithal ettiği ilk 10 ürün kategorisi Tablo 3.6 üzerinde gösterilmektedir. Suriye'nin ithal ettiği ilk 10 ürün kategorisinde yer alan ürünlerin toplam ithalat içerisindeki payı, toplam ithalatın %49,44'lük bölümünü kapsamaktadır. Suriye'nin ithal ettiği ilk 10 ürün içerisinde ilk 3 sırada; makine, mekanik aletler, nükleer reaktörler, kazanlar ve bunların parçaları, demir ve çelik ve demiryolu veya tramvay vagonları dışındaki araçlar ve bunların parça ve aksesuarları gibi ürünler yer almaktadır. Suriye'nin ithal ettiği ilk 3 ürünün toplam ithalat içerisindeki payı toplam ithalatın %20'den fazlasını oluşturmaktadır. Genel olarak Suriye'nin ithal ettiği ürünler arasında ilk sıralarda

sanayi üretiminden kaynaklanan ürünler yer almaktadır. Bu bağlamda Suriye ekonomisinin özellikle endüstriyel mallar ve sanayi girdilerinde dışa bağımlı olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 3.6: Suriye Arap Cumhuriyetinin İthal Ettiği İlk 10 Ürün Kategorisi

	İTHAL EDİLEN ÜRÜNLER KATAGORİSİ	2010 İthalat Tutarı USD	Oran
1	<i>'Makine, mekanik aletler, nükleer reaktörler, kazanlar; bunların parçaları'</i>	1.445.872,00	8,23
2	<i>Demir ve çelik</i>	1.284.209,00	7,31
3	<i>'Demiryolu veya tramvay vagonları dışındaki araçlar ve bunların parça ve aksesuarları'</i>	1.256.457,00	7,15
4	<i>Plastikler ve bunlardan yapılmış ürünler</i>	1.055.634,00	6,01
5	<i>Hububat</i>	972.504,00	5,54
6	<i>'Elektrikli makine ve ekipman ve bunların parçaları; ses kayıt cihazları ve çoğaltıcılar, tv'</i>	879.701,00	5,01
7	<i>Şekerler ve şekerlemeler</i>	764.930,00	4,36
8	<i>Demir veya çelikten eşya</i>	454.204,00	2,59
9	<i>Organik kimyasallar</i>	294.689,00	1,68
10	<i>'Kağıt ve karton; kağıt hamurundan, kağıttan veya kartondan eşya'</i>	273.707,00	1,56
	İlk 10 Ürün Toplamı	8.681.907,00	49,44
	Toplam İthalat	17.561.576,00	100

Kaynak: International Trade Center (2018).

Suriye Arap Cumhuriyetinde 2011 yılında ortaya çıkan iç savaşı öncesinde ithalat yaptığı ilk 10 ülke ve ithalat tutarları Tablo 3.7 üzerinde gösterilmektedir. Suriye Arap Cumhuriyetinin en fazla ithalat yaptığı ilk 10 ülkenin ithalatı, toplam ithalat içerisindeki payı %60,44'lük bölümünü kapsamaktadır. Suriye Arap Cumhuriyetinin en fazla ithalat yaptığı 10 ülkenin içerisinde ilk 3 sırada; Türkiye, Çin ve İtalya yer almaktadır. Suriye Arap Cumhuriyetinin en fazla ithalat yaptığı ülke olan Türkiye'den 1.672.062,00 dolar ithalat gerçekleştirmiştir.

Tablo 3.7: Suriye Arap Cumhuriyetinin İthalat Yaptığı İlk 10 Ülke ve İthalat Tutarları

	Suriye Arap Cumhuriyeti	2010 Yılı İthalatı Tutarı USD	Oran
1	Türkiye	1.672.062	9,52
2	Çin	1.545.914	8,8
3	İtalya	1.292.607	7,36
4	Ukrayna	1.133.850	6,46
5	Rusya Federasyonu	1.108.851	6,31
6	Kore Cumhuriyeti	924.844	5,47
7	Suudi Arabistan	807.722	4,6
8	Mısır	740.456	4,22
9	Almanya	738.635	4,21
10	Brezilya	613.415	3,49
	İlk 10 Ülke Toplamı	10.578.356	60,44
	Toplam İthalatı	17.561.576	100

Kaynak: International Trade Center (2018)

3.5. Suriye Arap Cumhuriyetinde Arap Baharının Yansımaları

Arap Baharı süreci, Orta doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde bulunan otokratik yapıların ve yönetimi altındaki ülkelerde 2010 yılında ilk olarak Tunus'ta ortaya çıkmış ve etkileri günümüze kadar halen devam etmekte olan halk hareketlerinin genel adı olarak karşımıza çıkmaktadır(Köse, 2016:43). Arap devrimi olarak adlandırılan Arap Baharı sürecinde, Ortadoğu'daki hükümetlerin baskı ve şiddetleri sonucunda kendini yakarak sesini duyurmaya çalışan kişiler ve öldürülen çocuklar devrimin sembolü haline gelmiştir. Bu durum özellikle ayaklanmaların başladığı dönemlerde ilk beş aylık süreç içerisinde yaklaşık 100 kişinin kendini yakarak rejime meydan okumasına neden olmuştur. Bu yöntem tarzı ve durum Müslüman-Arap dünyasında görülen bir ilk olarak kayıtlara geçmiştir. İslamiyet inancına göre intihar etmek haram kılındığından dolayı bu şekildeki ayaklanmalar daha önce Müslüman toplumlarında yok denecek kadar az bir seviyededir. Bu doğrultuda görülmektedir ki, baskı ve şiddet ile yönetilen ülkelerde halkın tahammülü artık kalmamıştır. Bu sebeplerden dolayı bu

ayaklanmalar zaman içerisinde kendi çizgisini ortaya koyarak “Arap Devrimi’ne” doğru giden yolu açmıştır(Kışlakçı, 2012: 137).

Arap Baharı süreci 2011 yılında Suriye Arap Cumhuriyetinde kendisini göstermiş ve uzun sürecek olan bir iç savaşa dönüşmüştür. Diğer Arap ülkelerine nazaran Arap Devriminin Suriye’deki etkileri çok daha yıkıcı ve acı sonuçlar meydana getirmiştir. Suriye Arap Cumhuriyetinde 2011 yılının başlarında diğer Arap ülkelerindeki halk hareketlerinden esinlenilerek, ülkede Esad yönetimin baskı ve şiddetli rejimine karşı başlayan gösteriler, rejim tarafından çok sert bir askeri tedbirlerle bastırılmaya çalışılmıştır. Bunun sonucunda rejimin halkın taleplerini karşılayamaması kısa sürede ülke genelinde kaos ortamına neden olmuştur. Bunun akabinde ülke çok kutuplu bir iç savaşa sürüklenmiş ve gelinen noktada yarım milyon insan hayatını kaybetmiş, milyonlarca insan yerlerinden olmuş veya iltica etmek zorunda bırakılmış, toplumun hemen hemen tüm kesimleri temel insani ve sosyo-ekonomik ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmiştir (Demir, 2018:29).

3.5.1. Suriye Arap Cumhuriyeti İç Savaşının Ortaya Çıkışı

Suriye Arap Cumhuriyetinde 2011 yılı Mart ayında Ürdün sınırındaki Dera bölgesinde başlayan gösteriler, rejim güçlerinin göstericilere ölümcül tepki vermesiyle birlikte ülke genelinde yayılmıştır. Suriye rejimi, aylarca süren barış yanlısı gösterileri bir güvenlik sorunu gibi görerek, gösterilere sert müdahalelerde bulunmuş ve gösterilerin ülke geneline yayılmasına ve evrilmesine sebep olmuştur. Gösteriler sırasında yaşanan can kayıplarının artması ile beraber olaylar kısa süre içerisinde silahlı mücadelenin de yer aldığı bir safhaya doğru evrilmeye başladı. Bunun sonucunda Suriye ordusu ve rejimin halka yönelik tutumu karşısında orduyu terk ederek silahlarıyla birlikte muhalefete katılan bazı ordu mensupları ve sivil halk Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ismiyle ülkedeki ilk silahlı muhalif grubu kurmuştur (Ulutaş vd, 2015:7).

Dera bölgesinde başlayan protesto eylemleri, diğer şehirlerde yaşayan rejim muhalifleri tarafından da benimsenmiş ve diğer ülkelerdeki Arap Baharı olaylarından cesaret alan muhalif kesimlerinde katılımı ile birlikte Suriye’deki birçok kente protestolar yayılmıştır. Arap Baharı sürecinin bir sonucu olarak yaşanan gelişmeler ile muhalif kesimler ülke genelinde birçok kentte büyük çaplı gösteriler düzenlenmiştir. Bununla beraber Şam, Halep, Lazkiye, Hama, Humus ve Banyas gibi birçok şehirde Suriye tarihindeki en büyük protestoları yaşanmıştır. Bu gösteriler neticesinde olaylara

müdahale eden polis kuvvetleri tarafından birçok gösterici öldürülmüştür. Bunun sonucunda Suriye’de de Arap Baharı fitili ateşlenmiştir (Toraman, 2015:63).

3.5.2. Suriye Arap Cumhuriyeti’nden Komşu Ülkelere Göç Dalgasının Başlaması.

Arap Baharı olarak adlandırılan, Kuzey Afrika’da başlayıp Suriye’de son yılların en büyük iç savaşına dönüşen süreçte bugün sadece Suriye iç savaşı neticesinde 11 milyonu aşkın insan göç etmek zorunda bırakılmıştır (Çıkrıkçı, 2019:11). Arap Baharı sonrasında ortaya çıkan bu insan hareketliliği, göçün geldiği coğrafyalardaki istikrarsızlığı arttıracak derecede bir insanlık dramına dönüştürmekle suçlanmakta ve bu dramın sona ermesi için yapılabileceklerin ve yapılması gerekenlerin belirlenmesi gerekmektedir.

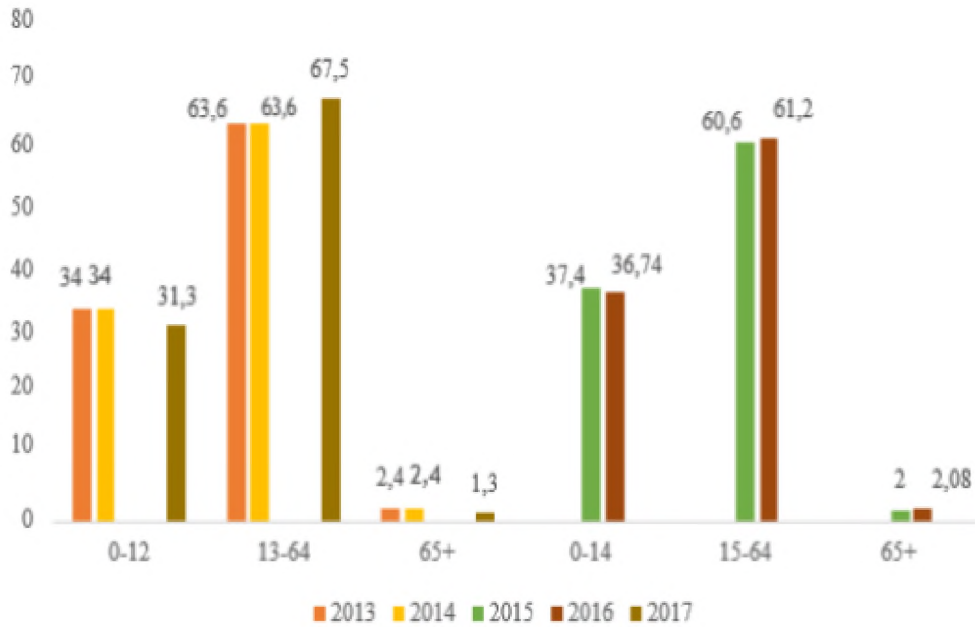
Arap Baharı sonrası Avrupa yönlü göç hareketleri, sığınmacılar, mülteciler, ekonomik göçmenler ve insan kaçakçılığı mağduru ya da kimsesiz çocuklar gibi korunmaya muhtaç diğer göçmenlerden oluşan karma göç dalgalarından oluşmaktadır. Tüm bu kategoriler içerisindeki insanların, zorunlu olarak buldukları yerlerden ayrıldığı ve yolculuk süresince maruz kaldıkları fiziksel ortam ya da ulaşılan hedefteki siyasi ortam dolayısıyla bir takım insan hakkı ihlallerine maruz kaldıkları açıktır (Çıkrıkçı, 2019:11).

Ülkemizde yaşayan Suriyeli yabancıların statüleri ile ilgili terminolojide ortak bir tanım bulunmamaktadır. En sık kullanılan terimler, “Suriyeli sığınmacı” ya da “Suriyeli mülteci” şeklinde olmaktadır. 1951 Cenevre Sözleşmesi, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve uluslararası hukuk terminolojisi açısından Türkiye’de yaşamakta olan Suriyelilere “mülteci statüsü” verilmemiştir. Ancak buna rağmen hukuki statü açısından mülteci, geçici koruma altına alınan ve sığınmacı kavramları aynı statüde olmaktadır (TBMM, 2018:16). Bu bağlamda Türkiye’de yaşayan tüm Suriyeli yabancılar “mülteci” ifadesinin kullanılması daha nitelikli bir tercih olmaktadır (Aksümer, 2019:13).

Türkiye’ye Suriye’den ilk göç hareketi 2011 yılında başlamış ve iç savaşın bitmemesi sonucu ülkemize göç eden Suriyeli sayısı her yıl artarak devam etmiştir. Suriyeli mültecilere yönelik “açık kapı” politikası uygulayan Türkiye, dünyada en fazla sığınmacı nüfusuna sahip ülke konumundadır. Ülkemiz savaşa maruz kalan mültecilerin korunmasında büyük bir misyon üstlenmiştir (TBMM, 2018:243). Suriye’deki siyasi kriz, ülkede yaşayan tüm insanlar üzerinde hem psikolojik hem de

fiziki olarak derin etkiler meydana getirmiştir. Savaşın doğrudan bir sonucu olarak sayısız sivil hayatını kaybetmiş ve yaralanmıştır. Tüm zamanların en büyük yer değiştirme hareketi olarak ifade edilen Suriyeli Mülteci Krizi'nden etkilenen milyonlarca kişi, hayatta kalmak ve hayatlarını devam ettirebilmek için insani yardımlara bağımlı hale gelmiştir. Çocuk nüfusu ciddi oranda yüksek olan bu ülkede, yıllarca süren savaş ve yerinden olmanın getirdiği psikolojik etkiler özellikle çocukların ve tüm insanların gelecekteki yaşamlarının gidişatını değiştirebilecek niteliktedir (United Nations, 2019: 11).

Şekil3.1: 2013-2017 Yılları Arasında Suriyeli Mülteci Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (%)



Kaynak: Aksümer, 2019:78.

Şekil 3.1 deki veriler Göç İdaresi raporlarından ve AFAD'ın Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki demografik görünümünü araştırmak için hazırladığı raparlardan elde edilmiştir. 2013 yılından önce yaş gruplarındaki dağılımı gösteren veriler bulunmadığından dolayı 2013 yılı başlangıç olarak değerlendirilmiştir. Grafikteki verilere göre Suriyeli mültecilerin dahil edilen yıllar arasındaki çocuk nüfus oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. 2013 ve 2014 yıllarında mültecilerin nüfusunun %34'ü 0-12, %63,6'sı 13-64 ve % 2,4'ü 65 yaş ve üzeri yaş grubu aralığındadır. 2015 yılında mülteci nüfusunun %60,6'sı çalışabilir nüfusu ifade eden ve içerisinde genç nüfusun da yer aldığı 15-64 yaş aralığındadır (Aksümer, 2019:78).

İç savaşın yıkıcı etkisinden dolayı ortaya çıkmış olan insani felaket sonrası oluşan göç dalgası birçok kişinin yaşam ve yaşam koşullarının değişmesine neden olmuştur. Değişen yaşam koşullarının ve karşılaşılan problemlerin boyutunu ortaya çıkarabilmek adına dünya üzerinde gerçekleşmiş göçlerin akademik yaklaşımlarını, göç ve sosyo-ekonomik yansımalarını görebilmek adına bir sonra ki bölümde göç, göç kavramı ve uluslararası göç konuları bağlamında tartışılmaya çalışılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÖÇ KAVRAMI VE ULUSLARARASI GÖÇ

Modern toplumsal tarihimizin en önemli olaylarının başında göç olgusu gelmektedir. Toplumsal yaşamda çok önemli bir yere sahip olan göç olgusu özellikle 1.Dünya Savaşından sonra imparatorluklarında dağılması ile birlikte çok daha önemli bir hal almaya başlamıştır. Bu kapsamda günümüzde uluslararası göç ile birlikte hem göç veren hem göç alan ülkelerde yeni toplumsal değişimler ortaya çıkmaktadır. Günümüzde özellikle küreselleşmenin getirdiği yenilik ve değişimler ile birlikte uluslararası göçler artmaya başlamış siyasal, ekonomik ve toplumsal hayatı büyük ölçüde etkisi altına almaya başlamıştır. Göç veren ülkelerde meydana gelen özellikle; savaşlar, ekonomik zayıflık, siyasal baskılar, etnik çatışmalar ve doğal afetler gibi nedenler göç olgusunun en önemli nedenleri arasında gösterilmektedir. Bu durumun sonucunda ise göç alan ülkeler; ekonomik fırsatlar, toplumsal özgürlükler ve demokratik yönetimleri ile göçmenlerin tercih sebebini ortaya koyması açısından önem arz etmektedir. Bununla birlikte göçmenlerin geldikleri ülkedeki entegrasyon ve sosyal uyum süreçlerinde din, dil, ırk özgürlük, ayrımcılık, gelenek ve görenek gibi konular son derece önem teşkil eden konuların başında yer almaktadır.

4.1. Göç Kavramı ve Uluslararası Göç

Yüzyıllardır insanlar, çeşitli sebeplerden dolayı doğmuş olduğu topraklardan başka topraklara doğru göç etmek zorunda kalmaktadır. Bu sebepler bazen ülkedeki egemen güçlerin baskısı sonucu ortaya çıkarken, bazen de açlık, kıtlık, ekonomik faktörler gibi unsurlardan kaynaklanmıştır. Göç olgusu başladığından bu yana göç kavramının tanımı, nedeni ve sonuçları da buna göre değişkenlik göstermiştir.

İnsanlık tarihi kadar eski bir tarihe sahip olan göç olgusu, Ortadoğu ülkeleri başta olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşanan iç savaş, baskı, kıtlık, açlık, ve afetlerin etkisi ile birlikte milyonlarca insanın ülkelerini terk etmek zorunda kalmaları neticesinde son yıllarda uluslararası alanda en çok tartışılan konuların başında yer almaktadır. Uluslararası Göç; “İnsanların siyasi, toplumsal ve/veya ekonomik gerekçelerle yaşadıkları ülkelerden başka ülkelere kalıcı veya geçici olarak geçiş yapmaları olarak ifade edilmektedir.” Uluslararası göç açısından hem göç veren ülkeler için hem de göçe ev sahipliği yapan ülkeler için çeşitli sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik sonuçları ortaya çıkmaktadır (Gür, 2017:9).

Göç olgusunu, nedenleri bakımından (zorunlu ve gönüllü göç), amaçları bakımından (çalışma ve sığınma talebi olan göç) ve hedefe ulaşmak için kullanılan yöntem bakımından (yasal ve yasa dışı göç) gibi farklı unsurlara göre tanımlamak mümkündür. Bununla birlikte “farklı bilimsel disiplinler olarak ekonomi, sosyoloji, demografi, coğrafya, tarih, psikoloji, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi ve diğer bazı ilgili disiplinler göçle ilgili konulara farklı bakış açılarıyla değinirler”(Yılmaz, 2014:1686).

Göç kavramı, “dini, iktisadi, siyasi, sosyal ve diğer sebeplerden dolayı insan topluluklarının hayatlarının tamamını veya bir bölümünü geçirmek üzere bir iskân ünitesinden, bir başkasına yerleşmek suretiyle yaptıkları coğrafi yer değiştirme hareketidir” (Sayın, 2016:2).

Göçü meydana getiren nedenler zamanla çeşitlense de, genel olarak; ekonomik, toplumsal, eğitim, iklim, siyasi sebeplerden buldukları ülkenin yasal sınırları içerisinde yer değiştirmeleri (iç göç) ya da buldukları ülkenin yasal sınırları dışında başka bir ülkeye gitmeleri (dış göç) olarak açıklanabilir (Gürler, 2017:6).

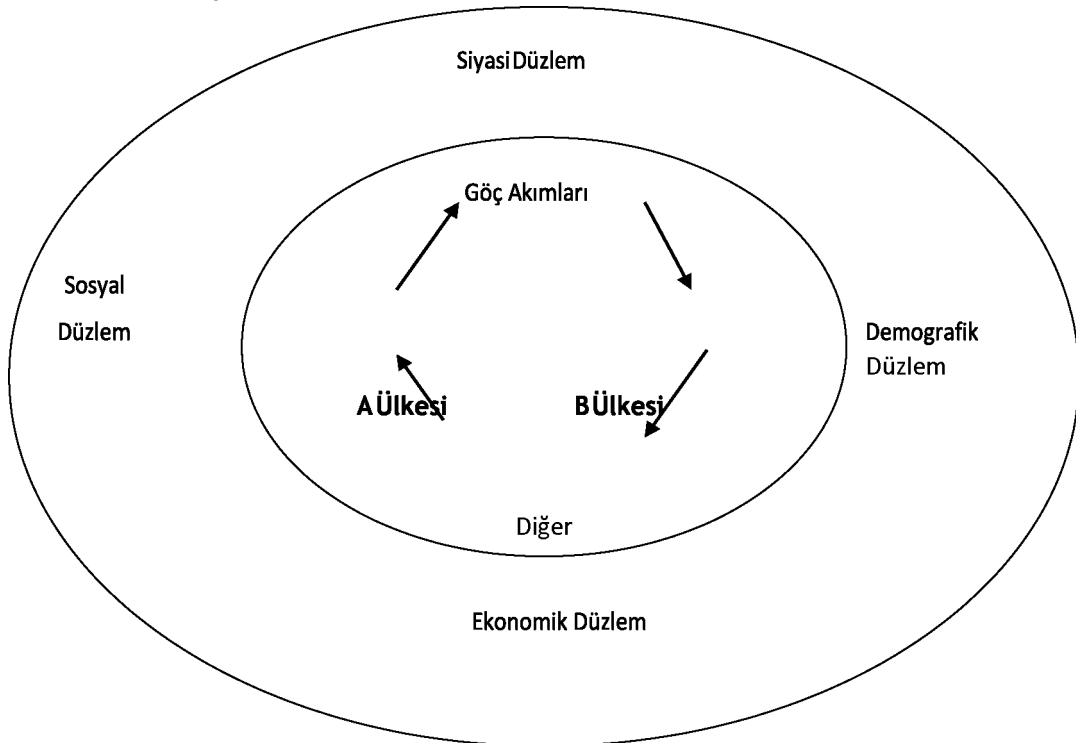
Göç olgusunun asırlardır devam eden durumu içerisinde “yer değiştirme” eylemleri farklı toplumlarda sıklıkla görülmektedir. Ayrıca bu yer değiştirme eylemleri ile birlikte göç olgusu zaman içerisinde gelişerek farklı anlamlar ve nitelikler kazanmış ve çeşitli kavramların oluşmasını sağlamıştır. Göç olgusu ekonomik, sosyal ve kültürel bazı faktörlerin etkisi ile birlikte göç veren ve göç alan bölgelerde, merkezlerde ve ülkelerde tüm boyutlarıyla etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir. Bu etkileşim sonucunda göç olgusu, kavramsal olarak varlığını sürdürmekle birlikte

oluşturduğu etki bakımından her ülkede var olan bir olgu haline gelmiştir (Sayın, 2016:2).

Göç hareketlerinde ekonomik ve siyasal durum fiziki yakınlıktan daha önemlidir. Öyle ki göç sisteminde yer alan farklı ülkelerin fiziki olarak yakın olmalarını gerekli bir durum değildir. Buna göre fiziki yakınlık ya da uzaklık göç hareketlerinin artıp azalmasında etkili değildir. “Göç sisteminde içerisinde ekonomik ve politik bağları sıkı olan göç alan ülkelerin benzer göç politikaları uyguladıkları; öte yandan göç veren ülkeler arasında ekonomik ve siyasi ilişkilerin çok sıkı olmadığı ancak yine benzer politikaları uyguladıkları görülmektedir” (İçduygu vd. 2014:41).

Şekil 4.1 üzerinde göç sistemleri hakkında bilgiler verilmiştir. Buna göre devletlerin birbiriyle olan ilişkileri; topluluk kültürü, aile ve toplumsal bağlar ve göçmen organizasyonlarının faaliyetleri ile tarihsel, kültürel, kolonyal ve teknolojik bağlantıları göç hareketlerini şekillendiren etkenler olduğu kabul edilmiştir. Bu dinamiklerin göç alan ve göç veren ülkelerin ekonomik, sosyal, siyasal ve nüfus yapısı bağlamında farklı aşamalarda etkileri olduğu öne sürülmüştür (İçduygu vd. 2014:41).

Şekil 4.1: Göç Sistemleri



Kaynak: İçduygu vd. 2014:40.

Uluslararası gündemin en önemli konularından biri olan göç problemi; tarihte her zaman toplum ve devletlerin geleceğini tayin etmiştir. Göç kimi zaman daha

kaliteli yaşam dürtüsü tetiklerken kimi zaman ise savaş ve felaketler bu dürtünün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Toplum yapısındaki yansımaları sebebiyle toplumsal bir olgu olan göç, ister daha iyi yaşam standartlarına ulaşmak için istihdam veya eğitim amaçlı olsun, ister karşılaşılan baskı, zulüm, ayrımcılık gibi sebepler yüzünden olsun, sadece göç edenlerin değil göçü kabul eden ev sahibi topluluklarında yaşam standartlarını derinden etkilemeyi başarmıştır (Yılmaz, 2017:8). Göç olgusu serüveninde insanların farklı coğrafyalar arasındaki hareketleri bireysel olabileceği gibi, küçük topluluklar halinde veya özellikle savaş durumlarında kitlesel gruplar halinde ortaya çıkabilmektedir. Genel olarak “göç, kısaca, ekonomik, toplumsal veya siyasal nedenlerle insanların bireysel ya da kitlesel olarak yer değiştirme eylemi olarak tanımlanmaktadır” (Aksoy, 2012:293).

4.2. Tarihsel Süreçte Dünya Göç Hareketliliği

İnsanlığın başlangıcından bugüne dek yaşanan göçler, Göç olgusu çok eskilere hatta IV. Yy. ortalarında gerçekleşen ilk Kavimler Göçü ilk kitlesel göç olarak kabul edilmektedir. Yine Cermen kavimleri Hunların Çin egemenliğinden batıya kaçması sonucu Avrupa Kıtasına göçerek günümüzün Avrupa'sının temelini atmışlardır. Tarihi gelişimi etkilemekle birlikte sosyo-ekonomik yapıyı ve kültürel yapıyı göçler etkilemiştir. Birden fazla nedeni olan göç hareketleri, en çok da daha yeni ve daha iyi bir yaşam kurma idealiyle gerçekleşmiştir. (Bilgiç, 2018:4). Tarihte en önemli kitlesel göç hareketi Kavimler Göçüdür. Kavimler Göçü, Dünya tarihini derinden etkileyen bir hareketliliğidir.

Dünya da göç hareketliliği, insanlık tarihi boyunca farklı yöreler, bölgeler, ülkeler arasında süregelmekte olup halen günümüzde devam etmektedir. Göç hareketliliği iki farklı şekilde ortaya çıkmaktadır; bunlar ya gönüllü ya da zorunlu göç şeklinde meydana gelmektedir. Dünyada tarihsel olarak gerçekleşen kitlesel göçlere bakıldığında bunlar keyfi değil zorunlu nedenlerle gerçekleştiği görülmektedir. Bunun yanı sıra uluslararası göç hareketlerinin ekonomik, siyasal, sosyal ve çevresel sebepleri bulunmaktadır.

Tablo 4.1: Uluslararası Göçün Belirleyicileri

	<i>İtici Faktörler</i>	<i>Çekici Faktörler</i>
<i>Ekonomik ve Demografik</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Yoksulluk</i> • <i>İşsizlik</i> • <i>Düşük ücretler</i> • <i>Yüksek doğum oranı</i> • <i>Temel eğitim ve sağlık hizmetlerinden yoksunluk</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Yüksek gelir beklentisi</i> • <i>Yaşam standardının yükselmesi potansiyeli</i> • <i>Kişisel ve mesleki gelişim</i>
<i>Politik</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Şiddet, güvensiz ortam</i> • <i>Zayıf hükümet</i> • <i>İnsan hakları ihlali</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Güvenlik</i> • <i>Politik özgürlük</i>
<i>Sosyal ve Kültürel</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Etnik, cinsiyet, dinsel vb. ayrımcılık</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Aile birleşmesi</i> • <i>Etnik olarak bağlı bulunan ülke</i> • <i>Özgürlük</i>

Kaynak: Çakırca, 2018:31.

Tablo 4.1 üzerinde uluslararası göç üzerinde etkileyici olan teşvik edici ya da engelleyici faktörleri, ekonomik ve demografik, politik, sosyal ve kültürel belirleyiciler ayrımı yapılarak açıklanmıştır.

Tablo 4.2: En Çok Uluslararası Göçmene Sahip İlk On Beş Ülke (2017)

Sıra	Ülkeler	Göçmen Sayısı
1	ABD	49.777.000
2	Suudi Arabistan	12.185.000
3	Almanya	12.165.000
4	Rusya	11.652.000
5	İngiltere	8.842.000
6	Birleşik Arap Emirlikleri	8.313.000
7	Fransa	7.903.000
8	Kanada	7.861.000
9	Avustralya	7.036.000
10	İspanya	5.947.000
11	İtalya	5.907.000
12	Hindistan	5.189.000
13	Ukrayna	4.964.000
14	Türkiye	4.882.000
15	Güney Afrika	4.037.000

Kaynak: Çakırca, 2018:31.

Tablo 4.2 üzerinde dünyada en çok uluslararası göçmene sahip ilk on beş ülke yer almaktadır. Tabloda görüldüğü gibi Türkiye 14. Sırada 5 milyona yakın göçmene sahip ülke olarak yer almaktadır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) yayınlamış olduğu verilere göre, Soğuk Savaş ve küreselleşme görülmeden önce ki yıllarda, 1974 yılında dünyadaki bütün sığınmacıların toplam sayısı 2,4 milyon kişiydi. Bu sayı, 1984 yılı itibariyle 10,5 milyona, daha sonra 1996 yılında da 27,4 milyona ulaşmıştır. 90'lı yılların sonunda, ülkelere geri dönüşlerdeki artış ve yeni göçmen başvurularındaki azalma sonucunda 2003 başında BMMYK'nın verilerine göre sığınmacı ve mültecilerin toplam sayısı 20,6 milyona düşmüştür. Fakat dünyada yaşanan savaş ve küreselleşmenin etkisi ile 2003'ten 2017 yılını kapsayan 14 yıllık zaman diliminde yerinden edilen insanların sayısında ciddi bir artış görülmüştür. UNHCR'a göre 2017 yılı sonunda 68,5 milyon kişinin yerinden edildiğini açıklamıştır. 68,5 milyonun, 25,4 milyonunu ise ülkelerinde yaşanan çatışma ve zulüm nedeniyle evlerini terk eden mülteci durumda olan kişilerdir. Bu rakam, 2016 yıl rakamlarından 2,9 milyon daha fazla olup UNHCR'nin yıl bazlı en fazla artışın olduğu yıl olarak kayıtlarına geçmiştir. Yine BM Mülteci Örgütü son verilerine göre dünyada yerinden edilen kişi sayısı 2018 yılı itibariyle 70,8 milyona ulaşmıştır.

4.3. Türkiye Göç Tarihi ve Göçler

Türkiye, Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana tarihsel olarak toplu göçlere maruz kalmıştır. Nedeni ise Asya ve Avrupa kıtaları arasında köprü görevi görmesi ve özellikle Ortadoğu ülkelerinde yaşanan iç savaş ekonomik kriz ve istikrarsız politik durumlardan ötürü Avrupa ülkelerine yönelik gerçekleşen göçlerin ortasında yer almıştır.

Tablo 4.3. bakıldığında farklı kaynaklara göre 19. yüzyıldan son döneme kadar olan süre zarfında Türkiye'ye gelen dış göçlerle ilgili bilgiler verilmiştir. Bu tablo gösterilmekte olduğu gibi tarihin her dönemi Türkiye'ye yönelik göç hareketlerini yaşadığı görülmektedir.

Tablo4.3: Çeşitli Kaynaklara Göre 19. Yüzyıl'dan Bu Yana Türkiye'ye Dış Göçle Gelenler

	<i>ÖZBAY ve YÜCEL</i>	<i>TEKELİ</i>	<i>KARPAT</i>
KIRIM TATARLARI	1860-1922:	1789-1800- K.Kaynarca Ant. sonrasında:	1783-84:
	(+) 1 000 000	500 000 (200 000'i göç sırasında ölmüş)	80 000
		1860-1864: 400 000	1861-1864:
		1783-1922: tahmini 1 800 000	227 607
			1783-1922:
			<i>tahmini 1 800 000</i>
ÇERKEZLER (Kırım ve Kafkaslar'dan)	1859-1879):	1859-1879:	1859-1879:
	<i>Yaklaşık 2.000.000 (500.000'i göç sırasında ölmüş)</i>	<i>Yaklaşık 2 000 000 (500.000'i göç sırasında ölmüş)</i>	<i>Yaklaşık 2.000.000 (500.000'i ölmüş)</i>
KAFKAS	1881-1914:	1881-1914:	1881-1914:
	500.000	500.000 (Kazan ve Ural müslümanları dahil)	500.000 (Çerkez, Kazan ve Ural müslümanları dahil)
BULGARİSTAN	1893-1902 Bulgaristan ile anlaşma sonucu:	1893-1902 Bulgaristan ile anlaşma sonucu:	1893-1902:

	72 500 müslüman ve yahudi 1913 Bulgaristan ile anlaşma sonucu:	72 500 müslüman ve yahudi 1913 Bulgaristan ile anlaşma sonucu (Edirne Anlaşması): 46 764 göçmen Bulgaristan'a;	72 524 göçmenden 70 603'ü Tr'ye yerleşti (Bulgar kaynaklarına göre) 1951-1952:
	47 000 göçmen Bulgaristan'a;	48 570 göçmen Anadolu'ya göç etmiş.	152 000 Türk
	49 000 göçmen Anadolu'ya göç etmiş.	1923-1933: 101 507	
		1923-1950: 121 339	
		1950-1970: 154 000	
		1969-1978: 116 204	
		1989: (+)300 000	
		(50 000'i geri dönmüş)	
YUNAN MÜBADELESİ	Kurtuluş Savaşı sonrası:	1923-1926:	
	Yaklaşık 400 000	355 635 Türk Yunanistan'dan Tr'ye;	
		189 916 Rum Anadolu'dan Yunanistan'a taşınmış.	
		1926-1950: 46 600 muhacir	

		Toplam- 1923-1950: 391 753	
		<i>muhacir</i>	
		1950-1960: 16 085	
		1961-1970: 712	
YUGOSLAVYA		1923-1933: 108 179	
		1923-1950: 114 807	
		1950-1970: 182 000	
ROMANYA		1950-1970: 280	
BALKAN	1877-1878 Osm-Rus Savaşı sonrası:	Büyük Balkan Göçü: 1877-1878 Osm-Rus Savaşı sonrası:	1877-1878:
	<i>1 500 000 (300 000'i göç sırasında ölmüş)</i>	<i>1 500 000 (300 000'i göç sırasında ölmüş)</i>	<i>1 500 000</i>
	1912-1913 Balkan Savaşı sırasında:	1912-1913 Balkan Savaşı sırasında:	
	<i>640 000 muhacir</i>	<i>640 000 muhacir</i>	
		1923-1950 Toplam Balkan göçü (Yunan mübadelesi, Bulgaristan ve Yugoslavya'dan gelenler dahil): 850 000	
TÜRKİSTAN		1950-1970: 1900	

Kaynak: İçduygu vd. 2014:92.

Tablo 4.4 üzerinde en çok göçmen bulunduran ilk 5 ülkedeki Suriyeli göçmenler 2010, 2015 ve 2017 yıllarına ait verileri yer almaktadır. Tablo 5'e göre, her üç dönemde de en çok göçmen bulunduran ülke olan ABD, Suriyeli göçmenler konusunda ise son derece sınırlı bir yaklaşım içerisindedir. ABD'de yaşayan göçmenler içerisinde Suriyelilerin payı yaklaşık olarak %0,15 seviyelerindedir. 2017 yılı için Almanya %0,44, Rusya %0,03 ve Birleşik Krallık ise %0,09'luk bir Suriyeli göçmen payına sahiptir.

Türkiye ise Batılı devletlerin tutumunun aksine, göçmenlere kapılarını sonuna kadar açmıştır. Türkiye'ye gelen göçmenler konusunda özellikle devlet tarafından

yapılan harcamalar ve yardımların ülke ekonomisine zarar verdiği düşüncesi, siyasi arenada zaman zaman tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Tablo 4.4' de görüldüğü gibi Türkiye, Suriye krizinin başlamasıyla en fazla göçmen kabul eden ülke konumundadır. 1.367.034 iken, Suriyeli göçmenlerin sayısı ise sadece 5.311 idi. Yani 2010 yılında Türkiye'deki toplam göçmenlerin içerisinde Suriyeli göçmenlerin payı %0,11'dir. 2017 yılında ise Türkiye toplam 4.881.966 göçmene kapılarını açarken, Suriyeli göçmen sayısı ise 3.271.533'tür. 2010 yılında %0,11 olan bu oran, 2017 yılına gelindiğinde % 67,01'e yükselmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan bu yana hep bir göç ülkesi olmuştur. Coğrafi ve stratejik konumu ötürü tarih boyunca toplu göç hareketlerine maruz kalmış, geniş manada ise göç hareketlerinin nihai durağı olmuş ve milyonlarca göçmene ev sahipliği yapmıştır.

Tablo 4.4: En Çok Göçmen Bulunduran İlk 5 Ülkedeki Suriyeli Göçmenler

ÜLKELER	2010			2015			2017		
	TOPLAM	SURİYELİ	YÜZDE	TOPLAM	SURİYELİ	YÜZDE	TOPLAM	SURİYELİ	YÜZDE
ABD	44.183.643	61.003	0,14	48.178.877	80.830	0,17	49.776.970	83.511	0,17
S.ARABİSTAN	8.429.956	515.803	6,12	10.771.336	659.067	6,12	12.185.284	745.580	6,12
ALMANYA	9.812.263	42.959	0,44	10.220.418	44.761	0,44	12.165.083	83.277	0,44
RUSYA	11.194.710	3.203	0,03	11.643.276	3.265	0,03	11.651.509	3.267	0,03
BİRLEŞİK KRALLIK	7.604.583	8.858	0,12	8.411.021	7.761	0,09	8.841.717	8.158	0,09
TÜRKİYE	1.367.034	5.311	0,11	4.131.302	2.768.494	67,01	4.881.966	3.271.533	67,01
TOPLAM		1.079.749			6.238.472			6.864.445	
DÜNYA	220.019.266			247.585.744			257.715.425		

Kaynak: Develi, 2017:1350.

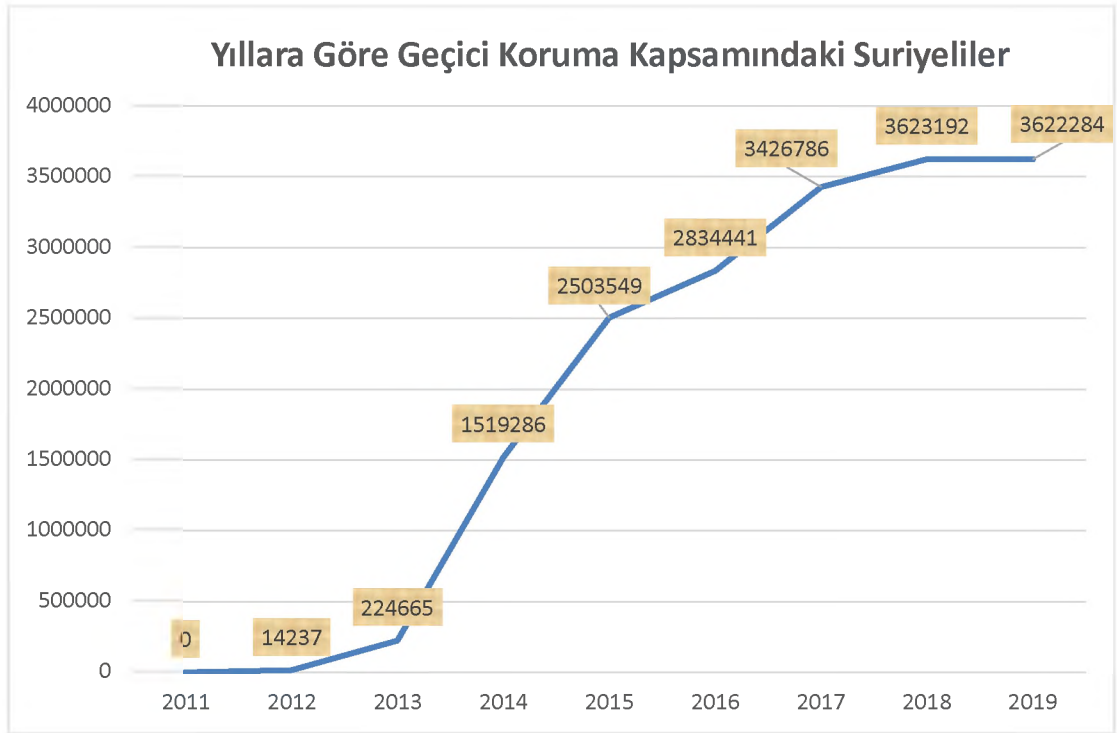
4.4. Türkiye'ye yönelik Suriye Göç dalgasının seyri 2011- 2019

Arap Baharının yaşanmasıyla birlikte Orta Doğu da ki toplumlar ve ülkeler etkilenmeye başlanmıştır. Bu etkiden otoriter bir yapıya sahip olan Suriye Arap Cumhuriyeti 'de etkilenmiştir. Demokrasiden ve özgürlüklerden uzak otoriter bir yönetim olan Esad yönetimi son dönemde yapmış olduğu cılız ve yetersiz düzenlemeler halk tarafından yetersiz görülüp ayaklanmaların başlamasına neden olmuştur. 2011 Mart ile başlayan hareketlenme rejim tarafından uygulanan sert askeri karşı tedbirlerle birlikte hızlıca iç savaşa evrilmiştir. Özellikle uluslararası güç odaklarının kendi ajandalarına göre yerel güçleri desteklemesi sonucu iç savaşa ve kutuplaşma gittikçe derinleşmiştir. Artan iç savaşın ve kutuplaşmanın da etkisiyle yoğun bir şekilde komşu ülkelere doğru göç dalgası başlamıştır (Özdek, 2017:29). İç savaşın başlamasıyla ülke nüfusunun %50'sinden fazlası komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmış ya da ülke içerisinde evlerini terk etmek zorunda kalmışlardır.

Asya ve Avrupa kıtalarının kesişimin de yer alan Türkiye Asya'dan Avrupa'ya gerçekleşen göç konusunda köprü görevi görmektedir. Görece olarak ekonomik ve refah düzeyi komşu ülkelerinden yüksek olan Türkiye göç ve göçmenler tarafından tercih edilme sebeplerinden birisidir. (Gümüş, 2018:18). 2011 ilkbahar mevsimi zamanında Türkiye "açık kapı politikası" ile Suriyelilerin sınırdan geçişini sağladı. Suriyeliler, ulusal medya ve hükümet yetkilileri tarafından genellikle 'misafir' olarak anıldılar. 1967 New York Protokolü'nde yapılan mülteci tanımına yeni bir bakış açısı getirildi. Türkiye'de ki yasal ve idari düzenlemelerden dolayı Suriyelilerin "mülteci" olarak tanımlanmasına izin verilemedi. Mülteci kelimesinden ziyade "sığınmacı" veya daha çok "misafir" kavramı kullanılması tercih edilmiştir. Ancak Türkiye'de bulunan Suriyelilerin uluslararası hukuk bağlamında tanımlanması, 30 Mart 2012'de BMMYK' nin de önerisiyle yayınlanan bir genelgeyle netleştirilmiş ve Suriyeliler resmi olarak "geçici koruma statüsü altındaki yabancılar" olarak tarif edilmiştir (Erdoğan, 2017: 13).

Türkiye'nin sığınmacı problemine getirmiş olduğu yasal düzenlemeler ve dünya standartlarını uygun sığınmacılar gerçekleştirilen işlemler sonucu birçok Suriyeli sığınmacı üzerinde pozitif etki yaratmıştır. Bu durumdan ötürü sığınmacıların çoğu tarafından Türkiye güvenli bölge görülerek tercih sebebi olmuştur. Türkiye toplumu olarak gelen sığınmacıları karşı gösterilen pozitif tutum ve sığınmacıların Avrupa'ya geçişi isteğinden dolayı Türkiye tercih sebebi olmuştur. (Erten, 2018:61).

Şekil 4.2:Türkiye’de Yıllara Göre Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sayıları



Kaynak: İl Göç İdaresi, 2019

Türkiye’ye ilk olarak 29 Nisan 2011 yılında Suriye’den 252 kişilik bir grupla ilk göç gerçekleşmiştir. Daha sonra bu göç akını artarak devam etmiştir. Göç İdaresi tarafından son paylaşılan bilgiye göre Türkiye’de mevcut Suriyeli geçici koruma altında olan kişi sayısı 3,622.284 olarak paylaşılmıştır. 2019 yılı itibariyle dünyada bulunan yerinden edilmiş Suriyeli kişi sayısı 5.634.597’dir. Türkiye ev sahipliği yapmış olduğu 3,6 milyon Suriyeli sığınmacı sayısı ile dünya üzerinde en fazla sığınmacı ağırlayan ülke konumundadır. Ülkeler sıralamasında Türkiye’yi sırasıyla Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır takip etmektedir.

Tablo4.5:Türkiye’de Yıllara Göre Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı

İL	GBM ADI	GBM MEVCUDU	TOPLAM MEVCUT
ŞANLIURFA (1)	Harran	9.456	9.456
ADANA (1)	Sarıçam	26.886	26.886
KİLİS (2)	Öncüpınar	4.229	15.812
	Elbeyli	11.583	
KAHRAMANMARAŞ (1)	Merkez	14.009	14.009
HATAY (3)	Altınözü	7.779	16.406
	Yayladağı	4.342	
	Apaydın	4.285	
OSMANİYE (1)	Cevdetiye	13.983	13.983
MALATYA (1)	Beydağı	8.557	8.557
GAZİANTEP (1)	Nizip	3.623	3.623
TOPLAM			108.732
GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ DIŞINDA BULUNAN SURIYELİ SAYISI	3.514.016		

Kaynak: İl Göç İdaresi

Göç İdaresi tarafından açıklanan Türkiye’de yıllara göre geçici koruma altındaki Suriyelilerin geçici barınma merkezlerine göre dağılımı Tablo 4.5 üzerinde gösterilmektedir. Tablo 4.5’e göre Türkiye’de bulunan 11 adet geçici barınma merkezinde toplamda 108.732 Suriyeli yaşamaktadır. Bununla birlikte Hatay ilinde 3 adet, Kilis ilinde 2 adet ve diğer şehirlerde ise 1’er adet geçici barınma merkezi olduğu görülmektedir. Ayrıca geçici barınma merkezleri dışında toplam 3.514.016 Suriyeli Türkiye’de yaşamını sürdürmektedir.

Göç İdaresi tarafından açıklanan 13 Haziran 2019 tarihli verilere göre Türkiye’de Suriyelinin en yoğun ve en çok ikamet ettiği şehirler Tablo 4.6 üzerinde gösterilmektedir. Tabloya göre Suriyelilerin en çok bulunduğu şehirler sırasıyla 546.296 kişi ile İstanbul, 437.844 kişi ile Gaziantep ve 435.000 kişi ile Şanlıurfa olduğu görülmektedir. Genel olarak baktığımızda Türkiye’de yaşamlarını sürdüren Suriyelilerin büyük kısmı şehir merkezlerinde ikamet etmektedir.

Tablo4.6: Türkiye’de İllere Göre Suriyeli Sayısı ve Nüfusa Oranı

Şehir	Sayı	İl Nüfusu İle Karşılaştırma
İstanbul	546.296	%3,63
*Gaziantep	437.844	%21,58
*Şanlıurfa	435.000	%21,37
*Hatay	427.500	%26,56
*Adana	238.942	%10,76
Mersin	201.108	%11,08
Bursa	171.646	%5,73
İzmir	143.627	%3,32
*Kilis	114.904	%80,61
Konya	106.682	%4,84
Ankara	92.073	%1,67
*Kahramanmaraş	88.543	%7,73
Mardin	87.262	%10,52
Kayseri	78.198	%5,63
Kocaeli	56.996	%2,99
*Osmaniye	48.643	%9,1
Diyarbakır	33.646	%1,94
*Malatya	29.851	%3,75
Adıyaman	24.766	%3,97

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü * Geçici Barınma Merkezi Olan İller

Tablo 4.7 üzerinde Türkiye'deki bulunan Suriyeli sığınmacıların cinsiyete göre dağılımları yer almaktadır. Buna göre Türkiye'de yaşamlarını sürdüren Suriyelilerin 1.973.573 ü erkek ve 1.670.297 si kadın nüfusu olmak üzere toplam 3.643.870 kişi yaşamlarını sürdürmektedir. Bununla birlikte 0-18 yaş aralığındaki Suriyeli nüfus 1,4 milyon kişi, 18-40 yaş aralığında 1,4 milyon ve 40+ yaş üzeri yaklaşık 800.000 Suriyeli Türkiye'de yaşıyor. Bunun yanı sıra, Türkiye geneline baktığımızda geçici koruma kapsamında bulunan toplam Suriyeli sayısının toplam Türkiye nüfusuna oranı %4 civarında olduğu görülmektedir.

Tablo4.7:Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
0-4	278.887	260.402	539.289
05-09	255.167	240.215	495.382
10-14	199.948	185.248	385.196
15-18	150.226	123.313	273.539
19-24	319.156	229.687	548.843
25-29	205.689	146.652	352.341
30-34	169.709	124.561	294.270
35-39	120.021	94.799	214.820
40-44	79.246	70.005	149.251
45-49	58.725	55.886	114.611
50-54	47.464	45.430	92.894
55-59	33.063	33.342	66.405
60-64	23.070	23.770	46.840
65-69	15.151	15.773	30.924
70-74	8.520	9.162	17.682
75-79	4.725	5.943	10.668
80-84	2.623	3.276	5.899
85-89	1.423	1.880	3.303
90+	760	953	1.713
TOPLAM	1.973.573	1.670.297	3.643.870

Kaynak: İl Göç İdaresi

4.5. Göç Olgusunun Ekonomik Etkisi

Kuşkusuz, toplumların tarihsel serüvenine baktığımızda karşılaştığımız temel sonuçlarından birisi de, ekonomik ve toplumsal dönüşümlerden dolayı göçün meydana geldiği gerçekliğidir. Daha net izah edebilmek adına göç bir neden değil sonuçtur. Bunun yanı sıra toplumsal ve ekonomik dönüşümlere göçün etkin bir şekilde katkısına bakacak olursak göç bir nedendir. (İçduygu ve Sirkeci, 1999:250). Kane(1995:2) göre

göç olgusu ne negatif ne de pozitif bir olgudur, yalnız son dönemin ekonomik, ulaşım ve iletişim, politik baskılarına ve bireysel istemlere karşı gösterilen bir tepkidir. Gerek sonuç olarak gerekse de neden olarak nitelendirilsin veya hangi amaç doğrultusunda yapılırsa yapılsın göçün, herhangi bir şekilde etkileşimde olduğu toplumda sosyal, ekonomik ve politik izler bırakmaktadır (Yılmaz, 2014:169). Göç olgusu, toplumların her katmanı ile ilişkilidir bu hem sosyo-kültürel hem siyasi hem de ekonomik yapısı gibi tüm katmanlarıyla direk ilişkisi olan bir gerçekliktir. Göçü dinamik bir süreç olarak kabul edecek olursak, belli bir alanda yaşamını devam ettiren nüfusun içiriğinde bazılarının farklı neden ve sebeplerden dolayı, yerleşik olduğu alandan başka bir alana yerleşmek üzerine gitmesi durumudur. Göç olgusu sosyolojik açıdan bakıldığında, sosyo-ekonomik yapıda değişimler tespit edilmiştir (Tutar ve Eren, 2012:109).

Ekonomik araştırmalar ulusal ve uluslararası göç hareketlerini ülke ekonomilerini ne şekilde etkilediği üzerine çalışmalar yapmışlardır. Göç ve kalkınma ilişkisi iktisat literatüründe 1950'li yıllar itibariyle yer almıştır. Lewis'in (1954) ortaya sürmüştüğü kalkınma modeline göre kırsal kesimden gerçekleşen işgücü göçle kalkınma süreci başlamıştır. Neo-klasik iktisat teorisi göçü yönlerini ortaya koyarak iyimser bir bakış açısına sahip iken, göçün olumsuz etkileri üzerine yoğunlaşan bağımlılık ve yapısalci teori göç olgusunu negatif olarak tarif eder. Özellikle petrol krizi öncesi pozitif örüş hakimken petrol krizi sonrası negatif bakış açısı trend durumdadır. Göçe yönelik pozitif bakış özellikle 1990'lı ve 2000'li yılların başında tekrar iyimserliği savunarak eleştiri okların hedefinde yer almıştır (Aktaş, 2015:37). II. Dünya Savaşı sonra ki dönemden günümüze kadar bakıldığında göç-kalkınma ilişkisine yönelik değerlendirmelerin çokta net olmadığı görülmektedir. Bu dönem boyunca kimi zaman iyimserlik ön plana çıkarken kimi zaman kötümserlik ön plana çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda De Haas (2010) göç-kalkınma ilişkisinde sarkaç metaforunu kullanmakta fayda görmüştür. Bunun yanı sıra göçün kalkınmaya olumlu etki edebilmesi için göç ile beşeri sermaye, fiziki sermaye, bilgi ve teknoloji transferi arasındaki sıkı bir ilişkiye ihtiyaç vardır (Aktaş, 2015:39).

2011 yılında Suriye'de başlamış olan ayaklanmadan kaçan çok sayıda kişi yasal ve yasal olmayan yollardan Türkiye'ye giriş yapmıştır. Türkiye'nin Suriye'nin en uzun sınır komşusu olması dolayısıyla en fazla etkilenen ülke olmuştur. Ayrıca bu yoğun göçün bir diğer sebebi özellikle Avrupa ülkelerine geçiş için Türkiye'nin bir durak olarak görülmesi gösterilebilir. Bu göç dalgası beraberinde başta eğitim, sağlık, dil, yapısal uyum, sosyal ve psikolojik uyum gibi sorunları beraberinde büyütüştür.

Bu sorunların başında eğitim, sağlık, dil, yapısal uyum, sosyal ve psikolojik uyum yer almaktadır. Bunların yanı sıra göçe ev sahipliği yapan ülkelerde yoğun bir şekilde yabancı düşmanlığının, toplumsal dışlama, ekonomik problemler, kötü şartlarda çalışma ve toplumun içinde bulunduğu birçok problemde günah keçisi olarak ilan edilmeleri durumu ortaya çıkmıştır. (Göker ve Keskin, 2015:231-233).

Türkcan (2017)'a göre 2015 yılı verileri kullanılarak yapılan araştırmada, Suriyeli göçmenlerin bölge ekonomilerine etkileri tartışılmıştır. Çapraz çizelge analiziyle göçmen nüfusu ile yaşam endeksi arasındaki ilişki irdelenmeye çalışılan araştırmaya göre Suriyeli nüfusunun, illerin yaşana birliklerini etkilemediği bulgusu elde edilmiştir. Uluslararası göç hareketinin işgücü piyasası, konut fiyatları ve enflasyon göstergeleri üzerinde etkili olduğu literatürde sabittir. Bu önermeden yola çıkarak yapılan araştırmada Suriyeli nüfusun yoğun olduğu bölgelerde yapılan araştırma göstermiştir ki; Suriyeli nüfusun yoğun yaşadığı bölgelerde işsizlik oranı, konut fiyatı ve enflasyon arasında teoriyi doğrulayan anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre, uluslararası göçler ulaştıkları bölgelerde işsizlik oranını, konut ve enflasyonda artışı beraberinde getirmektedirler. Bu hususta özellikle bölgesel politik karar alıcıların yerel halkı koruma konusunda dikkatli davranmaları gerekiyor (Türkcan, 2017:789).

Tablo 4.8: İllere Göre Suriyelilerin En Fazla ve Ez Olduğu Şehirlerin Dağılımı

Şehir(En Az)	Sığınmacı Sayısı	Şehir (En Fazla)	Sığınmacı Sayısı	Şehir (En Yüksek Oranı)	Sığınmacı Sayısı Oranı
Bartın	33	İstanbul	480,322	Kilis	95,35
Artvin	40	Şanlıurfa	420,530	Hatay	24,72
Bayburt	42	Hatay	384,406	Şanlıurfa	21,67
Gümüşhane	78	Gaziantep	329,646	Mardin	11,85
Sinop	81	Adana	152,369	Osmaniye	8,43
Iğdır	88	Mersin	147,497	Mersin	8,32
Tunceli	95	Kilis	124,742	Kahramanmaraş	8,15

Kaynak: Akcan, 2018:69.

Mülteci ve ev sahibi topluluk arasındaki ilişkiyi etkileyen en önemli husus ekonomik durumdur. Tablo 4.8'de görüleceği üzere Suriyeli mülteciler kimi illerde çok yoğun bir şekilde yaşamaktadır. Örneğin Kilis'te Suriyeli nüfus yoğunluğu %95,3 şeklinde görülmektedir. Bu durum özellikle kentin alt yapı sorunu başta olmak üzere hastane, derslik ve barınma ihtiyacının karşılanmasında ilin kapasitesinin çok üstünde

görünmekte ve zorlamaktadır. Türkiye özellikle Suriye'den gelen mülteciler için ciddi bütçeler ayırmış ve önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Bunun yanı sıra uluslararası kuruluşlar bu duruma tepkisiz kalmayarak bu olumsuz durumun etkilerini azaltmak amaçlı yardımlarda bulunmuşlardır. Ancak bu yardımların mülteci gruplara yönelik olması ev sahibi toplulukta yer alan yoksul kesim için ikinci plana itildiği duygusunu ortaya çıkarmıştır. Bu göç kent ekonomilerini tek taraflı değil çift taraflı etkilemeye başlamıştır.

Genel ekonomik verilere bakıldığında Suriye iç savaşının Türkiye ekonomisine olumsuz etkisi göze çarpmaktadır. Suriye üzerinden gerçekleşen Ortadoğu ve Körfez ülkelerine yönelik ticaret hacmi 2 milyar dolardan 400 milyon dolar seviyelerine gerilemiştir. Bununla birlikte bölge ekonomisine bakıldığında fırsat ve risklerin iç içe olduğu görülmektedir. Kira fiyatları, enflasyon ve kaçak işçi çalıştırma oranı artarken özellikle ev sahibi topluluk tarafından istihdam alanlarının ellerinden alındığını algısına kapılmıştır. Fakat iş dünyasına göre durumun böyle olmadığı ve ev sahibi topluluğun mensubu bireylerin çalışmak istemediği alanlarda Suriyeli mültecilerin istihdam edildiği ifade edilmiştir. Bu durum özellikle vasıfız işgücünde bulunan ihtiyacı kapatmaktadır. Bu durum özellikle bölgedeki yatırımların artmasına pozitif katkı sağlamıştır. Suriyeli mültecilerin küçük işletmeler şeklinde üretim ve ticaret ağına katılıp sağladığı görülmektedir. Bu durum özellikle Suriyeli işletmelerin kaçak olmasından kaynaklı haksız rekabettin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Öztürk ve Çoltu, 2018:197).

Tablo 4.9'a baktığımızda mülteci yoğunluğu bulunan sınıra yakın illerde görülen kira artış oranı Türkiye kira artış oranının çok üzerinde seyretmektedir. Bu durumun ana sebebi özellikle Suriye'den göçle gelen nüfusun oluşturmuş olduğu yoğunluk ve bu yoğunluğun doğurmuş olduğu barınma talebidir. Göçün en yoğun olduğu dönem olan 2014 yılına baktığımızda kira artış oranının en yüksek yıl olduğu görülmektedir. Bu durumda kira fiyatlarında meydana gelen artışta Suriye kaynaklı göçün etkisinin olduğu söylenebilir.

Tablo4.9: Suriyeli Göçmenlerden Sonra Yıllara Göre Sınır İlleri Kira Artış Ortalaması

Yıl	Türkiye Kira Artış Ortalaması	Gaziantep, Kilis, Adıyaman Kira Artış Ortalaması
2011	4,71	4,49
2012	5,46	8,35
2013	6,50	14,24
2014	7,34	15,54
2015	7,58	14,4

Kaynak: Akcan, 2018:70.

Suriyeli mültecileri ekonomik anlamda değerlendirecek olursak özellikle ilk dönem ekonomiye olumlu yönde katkı sundukları görülmüştür. Göçle birlikte artan nüfus beraberinde imalat ve perakende sektörünü canlandırmış bu da yerelde iş yapan aktörleri sevindirmiştir. Fakat bu durum uzun dönem sürmemiş olup özellikle mültecilerin beraberinde getirmiş oldukları sıcak paranın tükenmesiyle aşağı doğru inişe geçmiştir. Özellikle ev kirası ve satın almalarında oluşan artıştan ev sahibi topluluk olumsuz etkilenmiştir. Bu durum ev sahibi topluluğun barınma sorununa neden olmuştur. Özellikle niteliksiz işgücü alanında düşük ücretlerle kayıtsız bir şekilde çalışmaya başlamaları işverenlere kazanç olarak geri dönerken yerel işçileri hak edişlerini alamadıklarından dolayı şikâyetçi olma durumuna getirmiştir. Bir diğer husus Suriyeli göçmenlerin kayıtsız iş yeri açma girişimleri ve bu duruma gösterilen müsamahanın yerel işletmecilerce haksız rekabetten kaynaklı rahatsızlık gözlemlenmiştir (Kaypak ve Bimay, 2016:96).

Orhan, Gündoğar (2015)'e göre Suriyelilerin genel ve yerel ekonomiye etkileri risk ve fırsatları aynı anda barındığı görülmektedir. Özellikle konut ihtiyacından kaynaklı artan talebin ev sahipleri tarafından fırsata çevrilerek kira bedellerinin artmasına bağlı olarak ortaya çıkan kira fiyatı sorununu görülmüştür. Bu durum kendisini farklı bir şekilde temel gıda alanında da göstermiştir. Artan talebe bağlı olarak fiyatlar artmıştır. Bir diğer husus ise işgücü piyasasında kendisini göstermiştir. Suriyelilerin sanayi sektörü, tarım sektöründen daha ucuz iş gücü olarak çalışması durumudur. Bu durum özellikle yerel halk tarafından iş fırsatlarının elinden alındığı algısına kapılarak işsiz kalmalarının temel sebebini Suriyelileri görmesinde etkili olmuştur. Bu durum haksız rekabetin ortaya çıkmasına ve daha ilerisi için işgücü piyasasının dengesinin bozulma ihtimalinden dolayı toplum tarafından kaygıyla karşılanmaktadır. Diğer taraftan özellikle Gaziantep ve Kahramanmaraş gibi sınıra

yakın illerde iş gücü piyasasına yeni girdilere ihtiyaç vardır. Bu durum yerel halk tarafından iş kaybının olduğu algısıyla ilgili iki farklı görüş ortaya çıkarmaktadır. İşveren cephesinden özellikle yerel halk tarafından gerek tarım sektörü gerekse de fabrikada çalışmak istemediklerinden dolayı bu iki alanda işgücüne ihtiyaç duyulduğu paylaşılmıştır. Bu durum yerel halkın işini almak bir yana vasıfsız işçi açığını kapatmaya çalışmaktadır. Bu söyleme karşın yerel halk bunun tam tersi işsizlik nedenini işten çıkarılarak Suriyelilerin istihdam edildiğini ifade etmişlerdir.

Suriyelilerin ekonomiye farklı bir açıdan pozitif katkı sunduğu söylenebilir. Öyle ki Türkiye’de yaşayan Suriyeliler ve Suriye’de yaşayan Suriyeliler için gerçekleştirilen insani yardımın büyük kısmı yerel işletmelerden sağlanmaktadır. Bu alım gıda sektörü ve tekstil sektörünün ürün üreten firmalar için fırsat niteliğindedir. Bu durum savaş dolayısıyla sıkıntı çeken kent ekonomileri için işlerin toparlanması hususunda bir fırsat olmuştur. Gaziantep örneğine bakacak olursak; 2011’de Suriye’ye 133 Milyon dolar ihracatı bulunurken, 2013 yılında bu rakam 278 milyon dolar olmuştur.

Bunların yanı sıra ekonomiye bakıldığında Suriye yaşanan krizin ekonomiye farklı alanlarda katkı sunduğu görülmektedir. Suriyeliler açılmış olan kamplar ve Suriye içerisine gönderilen yardımlar genel çoğunluğu yerel işletmelerden sağlandığı tespit edilmiştir. Bu durum satın alınan insani yardım malzemelerin çoğu sınır illerinde bulunan firmalardan sağlandığı görülmüştür. Tekstil ve gıda alanında faaliyet gösteren firmaların taleplerinde artış meydana gelmiş bu da firmalar için fırsat olarak görülmüştür. Üretimin artmasıyla ihracat rakamlarında iyileşmeler meydana gelmiştir. Öyle ki 2011 yılında Gaziantep ilinin Suriye Arap Cumhuriyeti’ne gerçekleştirdiği toplam ihracat rakamı 133 milyon dolar iken bu durum 2013 yılında 278 milyon dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.

Göçün büyük çoğunluğunu kırsal ve alt gelir grubu oluştursa da özellikle Halepli girişimci ve tüccar sınıfının da Türkiye’ye yerleştiği gözlemlenmiştir. Bu açıdan özellikle liman kenti olan Mersin ve ticaret kenti olan Gaziantep ön plana çıkmaktadır. Eski ticari deneyim ve bağlantılarını kullanan bu kişiler her iki ilde ticaret yapmakta. Özellikle Gaziantep Ticaret Odası’na kayıtlı Suriyeli işletme sayısında ciddi bir artış görülmüştür. Bu durumda Ortadoğu ülkeleriyle önemli bağlantılara sahip Suriyeli girişimci ve tüccarların kent ekonomilerine dolaylı olarak katkı sundukları tespit edilmiştir. (Orhan, Gündoğar, 2015:18-19).

Tarihsel bağlamda göç olgusu farklı sebeplerden ötürü ortaya çıkmakla birlikte bireylerin ve toplumların yaşamları üzerinde farklı etkiler göstermiştir. Bu çalışmada Arap Baharı etkisiyle 2011 yılında başlamış olan Suriye iç savaş sonrası ortaya çıkan büyük göçten Türkiye'ye gelmiş olan yaklaşık 3.6 milyon kişinin yaşam koşullarının ne yönlü etkilendiğini ölçebilmek adına takip eden bölümde Suriyeli doktorlarla yapılandırılmış birebir görüşme tekniğiyle yapılan görüşmeler ve görüşmelerin sonuçları tartışılmaya çalışılmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SURİYELİ DOKTORLARIN TÜKETİM HARCAMALARININ TÜKETİM HİPOTEZLERİ BAĞLAMINDA ARAŞTIRILMASI: GAZİANTEP ÖRNEĞİ

5.1.Literatür Taraması

Çalışmada öncelikli olarak göç olgusunun yarattığı değişimler tüketim kıyaslanmasında önem arz ettiği için literatür taraması iki kategoriye ayrıştırılmış ve birinci kategoride tüketim hipotezleri ve tüketici davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara yer verilirken; ikinci kategoride ekonometrik analizle yapılan çalışmalar aktarılmıştır. Birinci kategoride yapılan literatür çalışmaları:

Greenwood ve Mcdowell (1991) çalışmasında ABD ve Kanada ülkelerinde 1962-1984 döneminde iktisadi fırsatlar, yeteneklerin taşınabilmesi ve göç arasındaki ilişkiyi, ilişkisiz denklemler yöntemini kullanarak araştırmıştır. Buna göre iktisadi fırsatlar ve yeteneklerin taşınabilirliği arttıkça hem ABD'ye hem de Kanada'ya göç akımları artmaktadır.

Jennissen (2002) çalışmasında Batı Avrupa'ya gelen göçün ekonomik belirleyicilerini 1960-1998 dönemi için zaman serisi ve panel veri analizi yöntemleri ile araştırmıştır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre ilgili ülkelerde kişi başı gelir artışları net göç oranlarını artırırken, işsizlik oranlarında yaşanabilecek artışlar ise net göç oranlarını artırmaktadır.

Hatton (2005) çalışmasında İngiltere'ye 13 ülkeden gelen göçün belirleyicilerini 1976-2000 dönemi için rassal etkiler yöntemi ile araştırmıştır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre İngiltere'de işsizlik oranları ve gini katsayısı ile genişletilmiş kişi başı gelir göç kararını olumsuz etkilerken, kişi başı gelirden artışlar

ise İngiltere'ye göçü olumlu etkilemektedir. Bu bağlamda göç kararının alınmasında salt gelir değil, gelirin paylaşımının da iktisadi olarak anlamlı ve etkili olduğu görülmektedir.

O'Rourke ve Sinnot (2006) çalışmalarında 24 ülkede 1995-1996 dönemi için bireysel tavırların göç üzerindeki etkisini regresyon analizi yöntemiyle araştırmıştır. Çalışma bulgularına göre yüksek beşerî sermayeye sahip bireyler göç etmeye daha meyilli iken, düşük beşerî sermaye sahibi bireyler ise göç etme konusunda daha az isteklidir. Çalışmada yaş unsurunun göçün önemli belirleyicilerinden biri iken, işsizliğin ise göç üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı ifade edilmiştir. Son olarak din, dil kültür gibi öğelerinde göç kararının alınmasında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gallardo-Sejas vd. (2006) 13 Avrupa ülkesine gelen uluslararası göçün belirleyicilerini 2000 yılı için çekim modeli ile analiz etmiştir. Çalışmada elde edilen bulgulara göre göç edilecek ülkedeki makro iktisadi durum, kültürel benzerlik ve yakın ticari ilişkilere sahip olunup olunmaması göç kararı alınmasında önemli etkiye sahiptir.

Çağlaya, (2006), eleştirel bir bakışla göç kurumlarını yeterliliğini tartışmaya açan çalışma özellikle yaşanan uluslararası göçleri ve göç olgusunu anlatmaya çalışmaktadır. Küreselleşmenin göç ve göçmenleri ne şekilde etkilediği göz önüne getirilerek göçmen ve göçmenlik çalışmalarının neden ayrıştırılması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Lewer ve Van den Berg (2008) 16 OECD mensubu ülkede 1991-2000 yılları için göçün belirleyicilerini çekim modeli yöntemi ile analiz etmiştir. Çalışmanın bulgularına göre hem göç veren hem de göç alan ülkelerin kişi başı gelirleri ve nüfuslarının yanı sıra ülkeler arası uzaklığında göç üzerinde etkilidir. Ayrıca çalışmada; iktisadi faktörlerin yanında, ülkelerin ilgili ülkelerle kolonyal bağının olup olmaması, dilsel faktörler gibi sosyolojik etkenlerinde önemli olduğu vurgulanmıştır.

Ahmad vd. (2008) çalışmasında Pakistan'da göçün makro ekonomik belirleyicilerini 1973-2005 yılları için vektör hata düzeltme modeli kullanılarak araştırmıştır. Çalışmanın bulgularına göre enflasyon, ücret düşüşleri ve işsizlik artışlarının Pakistan'dan göç etme kararının alınmasında önemli bir faktör olduğu görülmüştür.

Breunig ve Luedtke (2008) çalışmasında 18 gelişmiş ülkede politik kurumların göç hareketlerine etkisini 1987-1999 dönemi için panel regresyon analizi ile incelemiştir. Buna göre çoğunlukçu politik kurumların olmadığı ülkelerde göç hareketleri önünde önemli bir engel yok iken, çoğunlukçu politik kurumların yerleşik olduğu ülkelerde ise göç hareketlerini engelleme yönünde bir meyil olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Seetaram ve Dwyer (2009) Avustralya'ya en çok göç veren ülkelerden göçün gelen turist sayısı üzerindeki etkisini panel veri analizi yöntemi ile incelemiştir. Çalışmada elde edilen bulgulara göre Avustralya'ya göçlerin toplam gelen turist sayısının önemli belirleyicilerinden biri olduğu sonucuna erişilmiştir. Bu bağlamda iş gücü açığını kapatmak adına alınan göçmenlerin, Avustralya'da toplam gelen turist sayısının önemli bir kısmını teşkil ettiği söylenebilir.

Bozdağ, Atan(2009) çalışmada Türk işçisinin AB üyesi ülkelerin ekonomilerine katkısı incelenmiş olup analiz iktisadi verimlilik ve üretim etkinliği temel alınarak üretim faktörlerinde karşılaştırılmalı olarak durum etkinlik modelleriyle açıklanmaya çalışmıştır. Çalışma gösteriyor ki, Türk işgücünün AB Ülkeleri ve Norveç içinde bulunduğu ekonomik yapılarda önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Bu önemli faktörün daha etkin olabilmesi adına serbest dolaşım hakkının sunulması her iki taraf için kazançlı bir iş gibi görünüyor.

Sağbaş(2009), genel göç içerisinde beyin göçünün önemini dikkat çekerek bu durumun Türkiye için ekonomik ve sosyal özellikleri tartışılmıştır. Beyin göçünün meydana gelmesinde ülke içerisinde yaşanan ücret, istikrar, işsizlik, iş yerlerinde vuku bulan olaylardan dolayı beyin göçü giderek artmaktadır.

Kim ve Kohen (2010) çalışmasında 17 Batı ülkesinde göçün belirleyicilerini çekim modeli kullanarak 1950-2007 dönemi için araştırmıştır. Çalışmanın bulgularına göre demografik, coğrafi, sosyal ve kültürel etkenlerin göç kararının alınmasında önemli belirleyiciler olduğu bulgusuna erişilmiştir. Bu etkenlerin yanı sıra, göç veren ülkede koloni geçmişinin olup olmamasının da göç kararının alınmasında göçe teşvik yönünde bir etki oluşturduğu sonucuna varılmıştır.

Mayda (2010) çalışmasında 14 OECD ülkesine gelen göçlerin belirleyicilerini 1980-1995 dönemi için panel veri analizi yöntemiyle araştırmıştır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre göç edilen ülkede işçi başı gelir göç üzerinde pozitif etkiye sahip

iken, ülkeler arası mesafe ise negatif etkiye sahiptir. İktisadi etkenlerin yanında gidilen ülkedeki okullaşma oranları, göçmen politikasında değişim gibi diğer faktörlerin de göç üzerinde etkili olduğu çalışma kapsamında ayrıca belirtilmiştir.

Gülpınar (2012), Göç olgusunun bulunduğu zamanın koşullarından her anlamda etkilendiğini tespit etmeye çalışılmıştır. Dönemsel olarak oluşan göç teorilerini dönemin şartlarını etkileşimini irdelemeye çalışmaktadır. Üçüncü dünya ülkelerinden refah seviyesi yüksek olan ülkelere gerçekleşen emek göçünün(vasıflı/vasıfsız), refah seviyesi yüksek ülkelerde zorunlu ve kendiliğinden çok renklilik ve çok kültürlülük yarattığı ve bu durumun artarak devam edeceği görülmüştür. Fakat bunun tam tersi refah seviyesi yüksek ülke yönetimleri ulusal birliklerinin devamı için bu çok kültürlülük ortamını azaltmaya ve bu gruba yönelik asimilasyon politikalarını uygulamaktadır.

Kolukırık (2014) uluslararası göç hareketliliğinde Türkiye'nin yerini tespiti yönelik Isparta kenti özelinde sığınmacı haklarının yerelde görünümünün tespitine yönelik bir çalışmadır. Göç alanında geçiş ülke olmasından kaynaklı yoğun göç alan Türkiye sığınmacıların koşullarının iyileştirilmesi ve uydu kent bağlamında entegrasyonun hızlandırılması politika olarak önerilmiştir. Artan göç hareketliliğiyle birlikte gelecekte Türkiye'nin yüksek oranda göçmen barındıran ülke olma ihtimali yüksektir.

Demirhan, Aslan (2015) çalışma genel itibarıyla Türkiye tarafından benimsenmiş olan göç politikası ve göç yönetimini kapsamaktadır. Diğer ülkeler tarafından benimsenmiş ve uygulanmakta olan göç ve göç yönetimleri açıklanmakla birlikte Türkiye de göç yönetimi ve göç politikalarının tarihsel süreç içerisinde değişim ve dönüşümünün nedenleriyle aktarılmaya çalışılmıştır. Düzensiz göç konusunda oluşturulan uluslararası politikalardan bahsedilirken Türkiye'de geçerli olan hukuksal mevzuat irdelenmiştir. Süreç analizine ek olarak betimsel araştırma yöntemiyle oluşturulan çalışmanın sonucu ve öneri kısmında oluşturulacak göç mevzuatında yerel yönetimlerin sürece dahil edilmesi ve göçle birlikte oluşan yerel yönetimlerin ekonomik yükünün merkezi yönetim tarafından hafifletilmesi gerektiği paylaşılmıştır.

Erçoşkun (2015) Mülteci kavramı yanı sıra ilgili mevzuat hakkında bilgi ve bilgiler paylaşılmış olup Suriyeli vatandaşların göç dönemlerini neden ve sonuç ilişkisi bağlamında açıklamaya çalışılmıştır. Mülteciler için sosyal alanların tahsis edilmesi

önerilirken bu tahsis etme süreciyle birlikte uyum ve entegrasyon sürecinin olumlu etki edeceği paylaşılmıştır.

Paksoy v.d. (2015) araştırmasında Kilis kentinde bulunan Suriyeli sığınmacıların kent, sosyo-ekonomik, ekonomik etkileri anket çalışmasıyla tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada sığınmacıların negatif etkileri olmasının yanı sıra pozitif etkileri de tespit edilmiştir. Aktaş (2015) Göç olgusu ve kalkınma arasındaki ilişkiyi irdelemeye çalışan bu çalışmada özellikle insani kalkınma ve göç ilişkisi temelli göçün kalkınmadaki etkisi irdelenmeye çalışılmıştır. İnsani gelişme perspektifinde uluslararası göç ele alındığında göçün ve göçmenlerin eğitim, sağlık ve gelir bağlamında daha iyi şartlara erişebilirliklerini sağlamak beşeri olgunlaşmayı ve refah düzeyini yükseltebileceği tespit edilmiştir.

Aktaş(2016) Suriye krizi sonrası Türkiye'ye göç etmiş ve Kilis'te yaşamakta olan Suriyeli kadın mültecilerin karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunların medya yansımalarının etkilerinin görüşme tekniğiyle gerçekleştirilmiş saha araştırmasıyla irdelenmeye çalışılmıştır.

Ela, Özcan (2016) çalışmasında göç kavramı üzerinde durmuştur. Bu bağlamda göç kavramının tanımı yapılmış ve tarihsel açıdan göç olgusu göç teorileri bağlamında sistematik olarak ele alınmıştır. Çalışmanın sonucuna göre göç olgusunun, iktisadi, politik, sosyolojik ve psikolojik birçok faktörden etkilenen dinamik bir süreç olduğu görülmüştür. Ayrıca göç teorilerinin de kaçınılmaz olarak dinamik bir süreç sergileyen göç kavramından etkilenecek değişime uğradığı ifade edilmiş ve bu değişimin ilerleyen yıllarda da devam edebileceği ifade edilmiştir.

Kaygısız (2017) makalesinde Suriyeli göçmenlerin Türkiye iş gücü piyasasında yüzleştikleri zorlukları irdelemiştir. Sığınmacıların iş gücü piyasasına katılım haklarının düzenlenmesinin yanı sıra diploma denkliği, Türkçe dil eğitimleri ve mesleki kursların verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca iş gücü piyasasına Suriyeli sığınmacıların yönlendirilmesi hususunda devlet kurumlarının alacağı inisiyatifin kolaylaştırıcı ve sonuç alıcı etkisi olduğu vurgulanmıştır.

Sevinç vd. (2016) Ekonomik büyüme ve göç olgusu arasındaki etkileşimi Türkiye ekonomisi de dahil olmak üzere gelişmekte olan ülkeler için incelenmiştir. Panel veri analizi kullanılarak gerçekleştirilen çalışma zaman boyutu 1962-2012 yılları arasında bulunan 5 yıllık veriler kullanılarak oluşturulmuştur. Çalışmanın sonucu

gösteriyor ki göçün içeriği belli olmamasıyla birlikte panelin tümünde ülkelerin çoğunda ekonomik büyüme ve göç arasında dikkate değer bir ilişki tespit edilmiştir.

Türkcan (2017) Çapraz çizelge analizleriyle gerçekleştirilen çalışma özellikle Türkiye'ye yönelik gerçekleşen uluslararası göçün bölgesel ekonomiler üzerine etkisini ölçmeye çalışmaktadır. Türkiye'ye gerçekleştirilen göçler içerisinde Suriye merkezli göçe istatistiki olarak etraflıca değinilmiştir. Çalışmanın sonucu göstermiştir ki Suriyeli nüfusun, kampların kurulduğu illerde günlük yaşamı etkilemediği görülmektedir. Fakat çalışmanın kimi sonuçlarında nüfus ile işsizlik oranı, enflasyon oranı ve konut fiyatları arasında anlamlı bir etkileşim olduğu görülmüştür.

Yürük (2017) Davranışsal iktisadın gelişim sürecinin, tüketim olgusu ele alınmıştır. Tüketici davranışlar, karar alma süreçlerinde model uygulamaları ve bunları etkileyen faktörler teorik olarak incelenmiş olup yüz yüze anket yöntemiyle çıpalama uygulaması yapılmıştır. Uygulama sonucu ortaya çıkan sonuç daha önce gerçekleşen çalışmalara benzer sonuç vermiştir. Bu durumda insanlar çıpa tuzağına düşerek rasyonellikten uzaklaştığı tespit edilmiştir.

Saraçoğlu, Belanger (2018) İzmir kentinde yaşamakta olan Suriyeli mültecilere karşı mekân bağlamında ev sahibi topluluğun yaklaşımlarını ölçebilmek adına saha araştırması olarak gerçekleştirilmiş bir çalışmadır. Bu bağlamda Suriyeli mülteci karşıtlığının önlenmesi adına yeni yapısal koşulların yaratılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Göç ve göçün belirleyicileri üzerine yapılan çalışmalar ve oluşan literatür genel olarak değerlendirilecek olursa; öncelikle çalışmaların kendi içinde niceliksel ve niteliksel araştırma teknikleri benimseyen çalışmalar olarak ikiye ayrıldığı göze çarpmaktadır. Bu bağlamda, göçün iktisadi ve sosyal etkilerini istatistiksel veya ekonometrik ölçümler yoluyla irdeleyen çalışmaları niceliksel yöntemler kullanan çalışmalar başlığı altında değerlendirmek mümkün iken, göç kavramının evrimi ve göç teorilerine ilişkin geliştirilen yaklaşımlar bağlamında göçü irdeleyen çalışmaları ise niteliksel analiz tekniği kullanan çalışmalar arasında değerlendirmek mümkündür.

Niceliksel araştırma yöntemini benimseyen çalışmalar derinlemesine ele alındığında; analiz tekniği olarak istatistiksel karşılaştırma yöntemleri, zaman serisi analizi ve panel veri analizi yöntemlerinin ağırlıklı kullanıldığı göze çarpmaktadır. İlk grup çalışmalarda mevcut verilerde görülen istatistiki değişimlerden çıkarsama yoluna

gidilerek göç kavramı incelenmektedir. İkinci grup çalışmalarda ise zaman serisi yöntemi benimsenmekte olup, bu gruptaki çalışmalar ilgili ülkelerde ekonomik, sosyal ve demografik etkenlerin ilgili ülkeye göç veya ilgili ülkeden göç etme kararlarını nasıl etkilediği sorgulanmaktadır. Diğer taraftan panel veri analizi tekniğini benimseyen çalışmalarda ise çekim (gravity) modelinin ağırlıklı olarak kullanıldığı göze çarpmaktadır. Bir diğer ifadeyle göç alan ülkede yer alan iktisadi, politik, demografik, sosyal, kültürel büyüklüklerden/etkenlerden hangisinin göçmenler için teşvik edici unsurlar, hangisinin ise göç kararından caydırıcı unsurlar olduğu araştırılmaktadır. Bu bağlamda hedef destinasyon ülke dışında göç veren ülkelerin iktisadi verilerinden de zaman zaman faydalanılmaktadır.

Diğer taraftan niteliksel araştırma yöntemi benimseyen çalışmalar ise, göç kavramının teorik geri planını irdelemekte, geçmişten bu yana geliştirilen göç teorilerinin günümüzdeki uluslararası göç akımlarını ne ölçüde açıklayabildiğini araştırmaktadır. Bu bağlamda kimi çalışmalar mevcut teoriler çerçevesinde göç akımlarını açıklarken, diğer kısım çalışmalar ise göç teorilerinin günümüz gerçeklerine göre evrim geçirmeye devam edeceğini vurgulamaktadır.

İlgili literatürde yer alan çalışmaların incelenmesinden de görüldüğü üzere; araştırıldığı kadarıyla özellikle Türkiye'ye göç etmiş olan Suriyeli mültecilerin tüketim kararlarını nasıl aldığı hem Suriye'de sahip olduğu koşullar hem de Türkiye'de sahip olduğu koşullar bağlamında karşılaştırmalı olarak inceleyen, bir diğer deyişle Suriyeli göçmenlerin tüketim alışkanlıklarının hangi tüketim yaklaşımına uygun olduğunu araştıran bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Bu çalışmada Arap Baharının Suriye'ye yansımaları neticesinde başlayan kitlesel protesto hareketlerinin iç savaşa evrilmesi neticesinde başlayan göç akımları ile Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmış Suriyeli göçmenlerin tüketim alışkanlıklarının hangi tüketim hipotezine uygun olduğunun araştırılması hedeflenmiştir. Çalışma kapsamında derinlemesine görüşme yöntemi araştırma metodu olarak benimsenmiş olup, hedef grup olarak ise tıp doktorluğu mesleğini icra eden kişiler seçilmiştir. Daha önce buna benzer bir çalışma yapılmamış olması, mültecilerin ihtiyaçlarının finansmanı, bunun yerel ve ulusal ekonomik performansa olumlu ve olumsuz etkilerinin irdelenmesi adına önemli olup çalışmanın literatüre özgün katkısını teşkil etmektedir.

5.2.Araştırmanın Metodolojisi

5.2.1.Araştırmanın Amacı ve Suriyeli Doktorların Seçimi

Bu çalışmada Suriye iç savaşı nedeniyle Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmış Suriyeli göçmenlerin Suriyeli doktorlar özelinde göç ve göçmenlik duygusunun tüketim kalıpları ve tüketim alışkanlıkları üzerinde etkisini tartışabilmek adına ortaya çıkan değişimin neden sonuç ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda özellikle savaş sonrası oluşan belirsizlik ve kriz durumda tüketim davranış ve tüketim kalıplarını da ortaya çıkan değişimi gözlemleyebilmek adına Suriyeli doktorlar tercih edilmiştir. Ölçülebilir olması adına ve daha net sonuçlara erişebilmek adına araştırmada Suriyeli göçmen gurubu ve bu göçmen gurubu içerisinde görece olarak refah seviyeleri yüksek olan ve toplum tarafından saygınlığı kabul edilen doktorluk mesleği ve bu mesleği ifa eden Suriyeli doktorların özelde araştırmanın konusu olması tercih edilmiştir. Araştırma için seçilen doktor grubunda özellikle en az iki yıl Suriye'de yaşamış ve çalışmış olması ve Türkiye'de de en az 1 yıl yaşamış ve doktorluk görevini özel hastane ya da göçmen sağlık merkezinde ifa ediyor olmasına dikkat edilmiştir. Görüşme yapılan Suriyeli doktorların 12 kişiden 9'u erkek doktor iken 3 tanesi kadın doktordur. Bu doktorların 8'i evli ve çocuk sahibi iken 4 doktor bekârdır. Genel yaş itibariyle bakacak olursak 35 – 70 yaş aralığındadır. İstisnasız doktorların hepsi Suriye'de mülk sahibi iken Türkiye'de hepsi kirada yaşıyor. Yine doktorların Suriye'de genel ortalama itibariyle kazançları 2500 dolar ve üstü durumdayken Türkiye'de bu rakam 1000 dolar dolaylarındadır. Görece olarak daha ucuz olan Suriye'de gelirin büyük oranı lüks harcama ve mutfak masrafı için kullanıyorken, Türkiye'de gelirin büyük kısmı ev kirasına ve ikinci olarak mutfak masrafına harcandığı yani birincil harcamaları ayırdığı görülmektedir. Doktorlar Suriye'de tasarruflarının büyük çoğunluğunu gayrimenkulde değerlendirirken Türkiye'de daha kolay elde tutulan döviz ve altın gibi tasarruf araçları tercih edilmektedir. Doktorların Suriye'de ki yaşamlarında haftalık olarak aile ve arkadaşlarıyla akşam yemeği için dışarı çıkarken, bu durum Türkiye'de hiç çıkmamaya ya da çok nadir tercih edilmiştir. Tatil konusunda iç savaş öncesi Türkiye'ye özellikle tatil bölgelerine yılda iki defa tatile gelen doktorların savaş sonrası Türkiye'de ortalama 5 yıllık bulan Türkiye'de sürdürmekte oldukları yaşamlarında hiç tatil bölgelerine gitmediklerini paylaşmışlardır. Araştırma kapsamında anket ve derinlemesine görüşme yöntemleri karma araştırma metodu ile

gerçekleştirilmiştir. Savaş ve savaş sonrası geli, harcama ve tasarruf düzeylerini tespit etmek adına sayısal rakamlardan oluşan mini bir anket gerçekleştirilmiş daha sonra hazırlanmış olan yarı yapılandırılmış olan görüşme tekniği soruları kapsamında görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırma yoluyla Suriyeli doktorların tüketim kalıplarında meydana gelen değişim ve farklılaşan tüketim davranışlarının zaman ve mekâna bağlı olarak değişen şartlar sonucu tüketim davranışlarında ve tüketim kararlarında iktisadi olarak ne şekilde değiştiğine yönelik amaçlamaktadır.

5.2.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama kavramsal ve literatür araştırması yapılmış olup araştırmanın ikinci aşamasında daha kapsamlı bilgi edinme amaçlı nitel araştırma yöntemi ile yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Bu sayede katılımcıların tüketim davranışlarında meydana gelen değişim hususunda daha kapsamlı bilgi edinme imkanı sunması yöntemi tercih sebebidir.

5.2.3. Nitel Araştırma

Nitel veri toplama amaçlı gerçekleştirilen araştırmalarda sonuca ulaşmak adına görüşme, gözlem ve doküman analizi yöntemleri benimsenmiştir. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir. Başka bir ifadeyle nitel araştırma, kuram oluşturmayı temel alan bir yaklaşımla sosyal olguları bağlı buldukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana çıkaran bir yaklaşımdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 45, Aktaran: Kavut, S. 2015). 20. yüzyılın başından beri, gözlem, görüşme, doküman analizi gibi nitel araştırma yöntemlerine ilgili disiplinler; sosyoloji, antropoloji, felsefe, dilbilim alanlarda gittikçe önem kazanmıştır. Ve bu disiplinler tarafında yapılan çalışmalarda bu yöntemler takip edilmeye başlanılmıştır (Yıldırım, A. 1999). Sosyal araştırmalarda nicel verilerden çok sosyolojik analizler daha verimli ve sorun çözücü olabilir. İnsanı ve toplumu merkezine alan sosyolojik araştırmalarda bire bir görüşmeler yapmak bu açıdan çok önemlidir. Nitel araştırmalarda sözlü verilerin daha fazla analiz edildiği, genelleme çabasından ziyade keşfetme amaçlı taktikleri içeren çatı bir yöntemdir. (Aydoğdu, vd. 2017). Nitel araştırmaların, literatürde kabul edilen altı özellik barındırmaktadır:

Doğal ortama duyarlılık, araştırmacının katılımcı rolü, bütüncül yaklaşım, algıların ortaya konması, araştırma deseninde esneklik ve tümevarıma dayalı analiz (Yıldırım, A. 1999).

5.2.4. Görüşme Formu Yaklaşımı / Yarı Yapılandırılmış Görüşme

Sosyal bilimlerde, nitel araştırma yöntemlerinden olan görüşmenin 3 çeşidinden biri olan görüşme formu yaklaşımı ya da yarı yapılandırılmış görüşme; görüşme yapılacak kişi veya kişilere yöneltilecek bir soru listesini içeren ve bu sorular doğrultusunda ilave açık uçlu sorular sorularak kişinin araştırma konusu üzerinde derinlemesine görüş bildirmesini sağlayan bir yöntemdir. Bu görüşme yöntemi, araştırma yapılan konu ile ilgili sayısal veri toplamak yerine araştırmaya dahil edilen kişilerin özelde duygu ve düşüncelerini analiz ederek genel bir olguya ulaşmaya çalışır. Bu yolla araştırılan konu, ilgili kişilerin bakış açılarından görebilme ve bu bakış açılarını oluşturan sosyal dokuyu ve aşamaları ortaya çıkarma fırsatı verir (Yıldırım, A. 1999).

Nitel araştırma yöntemlerindeki bir diğer görüşme çeşidi olan sohbet tarzı görüşme ya da yapılandırılmamış görüşmenin; herhangi bir soru sınırlaması olmaksızın sohbet havası içerisinde geçen tarzından daha formel ve 3. görüşme çeşidi olan standartlaştırılmış açık uçlu görüşme ya da yapılandırılmış görüşmenin katı kurallarla, belli bir düzen içerisinde sorular sorularak gerçekleşen tarzından daha informal bir havada geçer.

Görüşme formu yaklaşımında, araştırmacı sınırlarını çizdiği konunun dâhilinde kalmak için görüşme yapılan kişiye önceden hazırlanan sorular sorar ve bununla beraber kişinin konuyla ilgili görüşlerini daha iyi analiz amaçlı ek açık uçlu sorular sorar. Bu hedefle toplanan verilerin ayrıntılı ve derinlemesine olması, araştırmaya dahil olan kişinin bireylerin fikir ve deneyimlerinin mümkün mertebe doğrudan paylaşması önemlidir (Kavut, S. 2015).

Görüşme formu yaklaşımı ne sonsuz bir esneklik sağlar ne de katı bir kısıtlamaya sebep olur. Araştırmacının, üzerinde araştırma yaptığı konu hakkında ve seçilmiş grup/gruplar üzerinde önemli düzeyde bir bilgi birikimine sahip olması beklenir (Başol, G. 2008). Çünkü ancak bu şekilde görüşmenin, görüşmecinin planladığı şekilde yönlendirilmesi sağlanabilir ve böylelikle konu araştırmacının istediği doğrultuda, dağılmadan ilerler. Önceden hazırlanan ilave sorularla da katı

kısıtlama ortadan kaldırılarak görüşmeye dahil olan kişilerden konumları ve etraflarında gelişen olgular hakkında detaylı bilgi vermesi sağlanır.

5.2.5. Veri Toplama Tekniği

Derinlemesine mülakat tekniği ve mini bir test kullanılarak Suriye vatandaşı olan ve Suriye’de çalışmış ve sonra Türkiye’de iş bularak çalışmakta olan yedi Suriyeli doktorla görüşme yapılmıştır. Soruların önceden hazırlandığı ve katılımcıların isteğine bağlı olarak kişisel ilgi mahremiyetine sadık kalınarak ses ve görüntü alınmamıştır. Tüketim, gelir, tasarruf ve tüketim kalıplarında meydana gelen değişime ilişkin sorular önceden hazırlanmış olup mülakat esnasında katılımcının yanıtlarını göre en derin bilgiye ulaşabilmek adına sorularda esneklik gözetilerek mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizi hususunda görüşmelerde tutulan notlardan yola çıkarak notların temize çekilerek betimsel analiz olarak incelenmiştir. Örneklem bağlamında sahip oldukları statü ve gelir düzeyine göre göç sonrası ekonomik ve sosyal durumlarında meydana gelen değişikliği tespit etme konusunda daha belirgin durumda olduklarından dolayı Suriyeli doktorlar mülakat için tercih edilmiştir. Bu belirginliğin daha görünür olması adına Suriyeli kadın ve erkek doktorların olmasına dikkat edilmiştir. Suriye’de okumuş olan, Türkiye’de okumuş olan, Suriye’de özel hastanede çalışmış olan, Türkiye’de özel hastanede çalışıyor olan. Suriye’de devlet hastanesinde çalışmış olmak, Türkiye’de göçmen sağlık merkezinde çalışıyor olmak ve farklı yaş aralıklarında bulunan kıstasına bağlı olarak buna benzer değişkenlikleri barındıran 12 katılımcı ile derinlemesine görüşme taktiğiyle mülakat yapılmıştır.

5.3.Araştırma Bulguları

Bu bölümde, 12 katılımcı ile araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan sorular aracılığıyla gerçekleştirilen mini anket ve derinlemesine görüşmelerin sonucunda elde edilen bulgular paylaşılacaktır. İlk olarak anket sonucu gelen yanıtlara göre gelir, tüketim ve tasarruf düzeylerini ve tüketim davranışlarının tespitini tartışmaya çalışarak daha sonra derinlemesine görüşme tekniğiyle elde edilen elde edilen veriler ışında konuyu tartışmaya çalışılmıştır. Bulgulara geçilmeden önce eklerde yer alan katılımcıların genel profilini çıkarmak adına sorulan sorulardan alınmış olan cevaplara göre oluşturulan bilgi tablolarından ve tabloların açıklamaları şu şekilde;

Tablo 5.1. Mülakat Yapılan Doktorların Genel Özellikleri.

	Cinsiyet	Yaş	Hane Halkı Sayısı?	Türkiye'de Çalışan Kişi Sayısı?	Suriye'de Araç Sayısı?	Türkiye'de Araç Sayısı?
I	Erkek	60	3	1	2	1
II	Erkek	73	3	1	1	1
III	Erkek	65	4	1	1	1
IV	Erkek	51	5	1	2	1
V	Kadın	40	6+	1	0	0
VI	Kadın	35	6+	2	2	0
VII	Erkek	50	5	1	1	1
VIII	Kadın	40	5	2	1	0
IX	Erkek	45	5	1	1	1
X	Erkek	48	4	2	1	1
XI	Kadın	53	5	2	1	1
XII	Erkek	56	3	1	1	1

Tablo 5.1'e bakınca 2011 yılında Arap Baharından nasibini alan Suriyeli vatandaşların sınır komşusu olan Türkiye'ye ciddi anlamda göç dalgası olmuştur. Tablo 'da 2012 ve 2014 yıllarında Türkiye'ye göç eden 35 yaş ve üstü 12 tane doktor ile yapılan anket görüşmesinde, göç edenlerin çoğunluğu erkek vatandaşlar olup, tamamının Suriye'de olduğu gibi Türkiye'de de iş bulduğu ancak %75 oranında 1 ila 1.5 yıldır çalışma hayatına başladığı görülmektedir. Aynı şekilde tabloda da görüleceği üzere göç eden vatandaşların tamamının Suriye'de ikamet ettikleri konutları mülk iken, Türkiye'de tamamı kirada olduğu görülmektedir. Bu kişilerin sahip olduğu araçların bir kısmının Türkiye'ye getirebildiği bir kısmının ise savaşın bölgesel şiddetine göre getiremediği de görülmektedir. Göçe maruz olan vatandaşların hane halkının tamamına yakınının Türkiye'ye göç ettiği tabloda açıkça görülmektedir.

Tablo 5.2. Mülakat Yapılan Doktorların Gelir Düzeyleri

	Cinsiyet	Yaş	Türkiye'ye ne zaman geldiniz?	Suriye'de Kaç Yıl Çalıştınız?	Türkiye'de Kaç Yıldır Çalışıyorsunuz?	Suriye'de Aylık Gelir?	Türkiye'de Aylık Gelir?
I	Erkek	60	2012	10+	5 - 10 yıl	3500 \$	1500\$
II	Erkek	73	2012	10+	5 - 10 yıl	3500 \$	1500\$
III	Erkek	65	2012	10+	5 - 10 yıl	4000 \$	1600\$
IV	Erkek	51	2014	10+	1 - 5 yıl	3500 \$	1200 \$
V	Kadın	40	2014	5 - 10 yıl	1 - 5 yıl	900 \$	1000 \$
VI	Kadın	35	2013	1 <	1 - 5 yıl	900 \$	1000 \$
VII	Erkek	50	2014	10+	1 <	3500 \$	1200 \$
VIII	Kadın	40	2014	5 - 10 yıl	1 - 5 yıl	1500 \$	1000 \$
IX	Erkek	45	2014	5 - 10 yıl	1 - 5 yıl	2000 \$	1100 \$
X	Erkek	48	2014	10+	1 - 5 yıl	2000 \$	1100\$
XI	Kadın	53	2014	10+	1 - 5 yıl	3000 \$	1200\$
XII	Erkek	56	2014	10+	1 - 5 yıl	2500 \$	1200\$

Tablo 5.2'ye bakınca Suriyeli sığınmacı doktorların gelir düzeyinde meydana gelen değişimi Amerikan doları cinsinden görebilmemiz mümkün. Tabloda göze çarpan özellikle mesleğini uzun yıllardır icra eden I,IV, VII ve XI numaralı doktorların gelir düzeylerinde dramatik bir değişim olduğu görülmekte. Türkiye'de gelir düzeyleri özel sektör ve Göçmen Sağlık Merkezi çalışanları olarak genellikle 1000 Amerikan Doları seviyelerinde olduğu görülmekte. Meslek deneyim ve gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki görülmekle birlikte tabloda sığınmacı doktorların gelir düzeyinde düşüş yaşandığı görülmekte. Tabloda özellikle yüksek gelir düzeyine sahip doktorların laboratuvar ve özel muayenehanelerinin olduğu bilinmektedir. Buna ek olarak sahip oldukları deneyim ve hasta çevresi diğerlerine göre daha fazla kazanmalarının nedenidir.

Tablo 5.3. Mülakat Yapılan Doktorların Tüketim Davranışları

	Toplam Tüketim?		Toplam Tüketim içerisinde Gıda Tüketimi?		Toplam Tüketim içerisinde Barınma Tüketimi?		Toplam Tüketim içerisinde Eğitim Tüketimi?		Toplam Tüketim içerisinde Sağlık Tüketimi?	
	Suriye	Türkiye	Suriye	Türkiye	Suriye	Türkiye	Suriye	Türkiye	Suriye	Türkiye
I	1500 \$	1200 \$	400 \$	350 \$	100 \$<	500 \$	500 \$	150 \$	0 \$	50 \$<
II	1300 \$	1200 \$	400 \$	300 \$	100 \$<	500 \$	300 \$	50 \$<	0 \$	50 \$<
III	1500 \$	1200 \$	400 \$	350 \$	100 \$<	500 \$	300 \$	400 \$	0 \$	50 \$<
IV	1500 \$	1200 \$	400 \$	300 \$	100 \$<	300 \$	50 \$<	70 \$	0 \$	50 \$<
V	500 \$	950 \$	200 \$	250 \$	100 \$<	300 \$	50 \$<	70 \$	0 \$	50 \$<
VI	500 \$	900 \$	200 \$	300 \$	100 \$<	300 \$	50 \$<	70 \$	0 \$	50 \$<
VII	1500 \$	1000 \$	300 \$	350 \$	100 \$<	300 \$	50 \$<	50 \$<	0 \$	50 \$<
VIII	500 \$	900 \$	200 \$	200 \$	100 \$<	300 \$	50 \$<	50 \$<	0 \$	50 \$<
IX	900 \$	1000 \$	250 \$	300 \$	100 \$<	350 \$	50 \$<	70 \$	0 \$	50 \$<
X	800 \$	900 \$	200 \$	300 \$	100 \$<	300 \$	50 \$<	70 \$	0 \$	50 \$<
XI	900 \$	950 \$	350 \$	250 \$	100 \$<	300 \$	50 \$<	50 \$<	0 \$	50 \$<
XII	1000 \$	1000 \$	350 \$	300 \$	100 \$<	300 \$	50 \$<	50 \$<	0 \$	50 \$<

Tablo 5.3'e bakınca Suriyeli Sığınmacı doktorların tüketim düzeyini ve hangi ihtiyaçların ne oranda karşılandığını görebilmekteyiz. Tüketim düzeyinin belirleyicisi gelir olduğunu kabul edecek olursak Suriyeli sığınmacı doktorların tüketim düzeylerinde meydana gelen azalışın sebebi gelir düzeyinde meydana gelen 1000 Amerikan Dolar olduğu görülmektedir. Buna bağlı olarak özellikle yüksek ev kiralari gelir düzeyinde tüketim kararlarında etkili olduğu söylenebilir. Tabloya bakacak olursak göç olgusu sonrası tüketim konusunda göçmenler Abraham Maslow'un öne sürmüş olduğu ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramına paralel olarak temel ihtiyaçlar öncelikle dirilmiştir.

Tablo 5.3.1. Mülakat Yapılan Doktorların Tüketim Davranışları

	Cinsiyet	Toplam Tüketim?		Toplam Tüketim içerisinde Giyim Tüketimi?		Toplam Tüketim içerisinde Kişisel Bakım Tüketimi?		Toplam Tüketim içerisinde Sosyal, tatil ve kültürel aktiviteler Tüketimi?	
		Suriye	Türkiye	Suriye	Türkiye	Suriye	Türkiye	Suriye	Türkiye
I	Erkek	1500 \$	1200 \$	80 \$	70 \$	50 \$<	50 \$<	150 \$	50 \$<
II	Erkek	1300 \$	1200 \$	120 \$	50 \$<	50 \$<	50 \$<	70 \$	50 \$<
III	Erkek	1500 \$	1200 \$	100 \$	50 \$<	50 \$<	50 \$<	120 \$	150 \$
IV	Erkek	1500 \$	1200 \$	200 \$	80 \$	50 \$<	50 \$<	120 \$	50 \$<
V	Kadın	500 \$	950 \$	50 \$<	80 \$	70 \$	70 \$	70 \$	50 \$<
VI	Kadın	500 \$	900 \$	100 \$	70 \$	70 \$	70 \$	80 \$	50 \$<
VII	Erkek	1500 \$	1000 \$	100 \$	50 \$<	70 \$	50 \$<	120 \$	50 \$<
VIII	Kadın	500 \$	900 \$	80 \$	50 \$<	50 \$<	70 \$	70 \$	50 \$<
IX	Erkek	900 \$	1000 \$	100 \$	50 \$<	50 \$<	50 \$<	120 \$	50 \$<
X	Erkek	800 \$	900 \$	100 \$	50 \$<	50 \$<	50 \$<	80 \$	50 \$<
XI	Kadın	900 \$	950 \$	100 \$	70 \$	70 \$	50 \$<	120 \$	50 \$<
XII	Erkek	1000 \$	1000 \$	75 \$	50 \$<	50 \$<	50 \$<	80 \$	50 \$<

Tablo 5.3.1. bakınca tüketim davranışlarında ve tüketim oranlarında giyim, bakım ve seyahat eğlence oranlarını görebilmek mümkündür. Giyim oranlarında Suriyeli kadın doktorların Türkiye'deki pahalılıktan dolayı daha fazla harcama yaptıkları görülmektedir. Seyahat konusunda özellikle Suriye'nin daha ucuz olmasından dolayı daha çok seyahat etme fırsatları varken harcama miktarları görece olarak Türkiye'de ki şartlardan daha düşük olduğu görülmekte. Yine tabloya bakacak olursak kadın doktorların bakım ve giyim konusunda erkek doktorlara göre içinde yaşanan toplumsal durumlardan erkek doktorlara göre daha az etkilendiği görülmüştür. Genel itibariyle davranışsal iktisat teorisinde olduğu gibi savaş öncesi bireyler temel ihtiyaçlar bağlamının dışında gösterişe yönelik harcamalar gerçekleştirdikleri görülmektedir. Savaş sonrası Türkiye'de buldukları yeni durumdan dolayı tüketim alışkanlıklarını ve davranışlarını yeni durumun şartlarını göre belirlemişlerdir. Görüşme yapılan kişiler özel lüks tüketim yapmaktan kaçındıkları ve temel ihtiyaçları karşılayan birincil ürünlere öncelik verdikleri görülmüştür.

Tablo 5.4. Mülakat Yapılan Doktorların Tasarruf Davranışları

	Cinsiyet	Yaş	Tasarruf miktarınız?		Tasarruflarınızı nasıl değerlendirirdiniz?	
			Suriye	Türkiye	Suriye	Türkiye
I	Erkek	60	2000 \$	0 - \$	Gayrimenkul	Yok
II	Erkek	73	2000 \$	0 - \$	Gayrimenkul	Yok
III	Erkek	65	2000 \$	0 - \$	Gayrimenkul, Ortak Şirketler	Yok
IV	Erkek	51	2000 \$	0 - \$	Gayrimenkul	Yok
V	Kadın	40	300 \$	0 - \$	Altın	Altın
VI	Kadın	35	300 \$	0 - \$	Altın	Altın
VII	Erkek	50	1700 \$	0 - \$	Gayrimenkul	Döviz
VIII	Kadın	40	1000 \$	0 - \$	Altın	Yok
IX	Erkek	45	1000 \$	0 - \$	Gayrimenkul, Altın	Yok
X	Erkek	48	1000 \$	0 - \$	Gayrimenkul, Altın	Yok
XI	Kadın	53	1800 \$	0 - \$	Gayrimenkul, Altın	Yok
XII	Erkek	56	1200 \$	0 - \$	Gayrimenkul, Altın	Yok

Tablo 5.4'e bakınca doktorların tasarruf davranışlarında ve tasarruf miktarında meslek yılı ve tasarruf edilen oran arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ayrıca değişen şartlara bağlı olarak gerçekleşen değişimi görebilmekteyiz. Öyle ki Suriye'de gelir düzeylerinin yüksek ve tüketim aşamasında harcamalarının az olmasından kaynaklı gayrimenkul başta olmak üzere altına yatırım ön planda olduğu görülmektedir. Türkiye'de özellikle hayat pahalılığından kaynaklı Suriyeli doktorlar gelirlerinin tamamına yakını harcamakta. Bundan dolayı Türkiye'de tasarruf yapamadıkları görülmektedir.

5.3.1.Çalışma Şartlarında Meydana Gelen Değişim

Suriyeli sığınmacı doktorlar Suriye'de özel hastane ve/veya özel muayenehane koşullarında çalışmakla birlikte devlet hastanelerinde çalışmışlardır. Türkiye'de benzer koşullarında çalışan doktorların çalışma şartlarıyla ilgili görüşleri şu şekildedir.

Günlük bakılan hasta sayıları karşılaştırıldığı zaman Göçmen Sağlığı Merkezi'nde(GSM) çalışan katılımcıların Suriye'de Türkiye'dekinden daha az hastaya baktıkları, özel hastanede çalışan katılımcıların ise Türkiye'de Suriye'dekinden daha

az hastaya baktıkları bilgisi alınmıştır. Bu durumda çalışılan kuruma göre değişen günlük hasta bakım sayısı katılımcıların Türkiye’de çalışma ile ilgili tutum ve yargılarını da değiştirmiştir. Göçmen Sağlığı Merkezi’nde çalışan katılımcılar daha çok hastaya baktıklarını fakat Suriye’deki gelirlerinden daha az kazandıklarını belirtmiştir. Özel hastanelerde çalışan katılımcılar için ise günlük bakılan hasta sayısının azalması daha rahat çalışma koşulları olduğu fikrini doğruluyor olsa dahi Türkiye’de daha az ücrete çalıştıkları konusunda diğer katılımcılarla eş tutum ve yargıda olduklarını göstermektedir. Katılımcılar için iş ve hak ediş konusunda Suriye Türkiye’den daha iyi durumdadır.

Hastanelerin fiziksel koşulları ve çalışma şartlarıyla ilgili bilgi alındığında ise Türkiye’deki hastanelerin daha bütünlük bir yapıda olduğunu ve bu durumun hem doktorlar hem de hastalar için rahatlık sağladığını belirtmişlerdir. Ayrıca Türkiye’de ki hastanelerde teknolojik altyapının ve teknoloji kullanımının daha ileride olduğu ifade edilmiştir. Katılımcılara göre Türkiye’de hastaneler daha rahat ve iyi durumda olsa bile Suriye’de doktor olarak çalışma şartlarının daha rahat olduğu bilgisi alınmıştır.

5.3.2. Sosyal ve Yasal Statüdeki Değişim

Suriye’deki çalışma koşullarının daha iyi ve daha rahat olduğunu ifade eden katılımcılar aynı zamanda Suriye’de sosyal statü ve saygınlık açısından da kendilerini daha yüksek seviyede gördüklerini belirtmişlerdir. Bu durumun nedenlerinden biri, Suriye’de daha yüksek ücretlerle çalışmaları ve buna bağlı hayat standartlarının daha yüksek olmasıdır. İnsanların sosyoekonomik statülerindeki dikey yöndeki düşüş hayat standartları ile birlikte saygınlıklarında da düşüşe neden olacağı yönünde bir inanca sahip olmalarına neden olmaktadır. Bu nedenle Türkiye’de farklı kurumlarda da olsa mesleğini devam ettiren doktorlar için hem toplum tarafından daha az saygın oldukları hem de özsayıgılarında düşüşün meydana geldiği yönünde inanış ortaya çıkmaktadır. Bu duruma neden olan bir diğer etken ise, tıp eğitimini Türkiye’de alan doktorlar dışında Suriye’de tıp eğitimi alan ve eğitimlerinin henüz denkliğini alamamalarıdır. Eğitimlerinin denkliğini henüz alamamalarından dolayı iş imkânlarının daralması, daha az ücretle çalışmak zorunda kalmalarına neden olmaktadır. Buna bağlı olarak hayat standartları ve tüketim alışkanlıkları değişmekte ve özsayıgılarının azalmasına neden olmaktadır.

Bu nedenlere paralel olarak yasal statülerindeki değişim de iş imkânları, gelirleri ve tüketim alışkanlıklarında değişime neden olmaktadır. Suriye’de vatandaş olarak sahip oldukları haklar çalışma alanlarının genişlemesine, devlet tarafından güvencede hissetmelerine, daha yüksek gelirlere sahip olmalarına neden olmakta ve bunlara bağlı olarak tüketim davranışlarının daha rahat ve yüksek düzeyde olmasına neden olmaktadır. Oysaki Türkiye’de yasal statü olarak oturma ve çalışma iznine sahip çalışan statüsünde olmalarından kaynaklı Türkiye vatandaşı bir doktordan daha az ücrete çalışmalarına ve daha kısıtlı iş imkânlarının olmasına neden olmaktadır. Bu durumlardan kaynaklı katılımcılar özsayı ve öz yeterlilik konularında kendilerini Suriye’dekinden daha aşağıda hissetmektedirler.

Bu durumun en çarpıcı örneğini bir katılımcı şu şekilde ifade etmiştir: *“Suriye’de market alışverişimizi günlük ve telefonla sipariş vererek yaparken Türkiye’de ucuz olan marketleri ve pazarları araştırıp haftada 2 ya da 3 defa kendimiz gidiyoruz.”* Sosyal statünün değişmesiyle gündelik hayat pratikleri, tüketim davranışları ve tasarrufları nasıl şekillendiğini gözler önüne sermektedir.

5.3.3.Göç Öncesi ve Sonrası Tüketim ve Tasarruf Davranışı

Göç öncesi Suriye’de doktor olarak çalışan katılımcıların market alışverişlerini ekonomik kaygı duymadan daha sık, daha kaliteli ürün, daha fazla çeşitli ve daha fazla miktarda yaparken, göç sonrası Türkiye’de yine doktor olarak çalışmalarına rağmen daha az ücret aldıkları için market alışverişlerini ihtiyaçları kadar ürünü daha az sıklıkla, bazen kalite gözetmeden ve daha az çeşitli yapmaktadırlar. Suriye’ye kıyasla market alışverişleri için bütçelerinden daha az pay ayırmaktadırlar.

Giyim, aksesuar, kişisel bakım gibi konulardaki harcamalarında Suriye’de daha fazla bütçe ayırdıklarını fakat Türkiye’de daha az bütçe ayırdıkları ve gerektiği zamanlarda harcama yaptıklarını ifade etmişlerdir. Birçok harcama kaleminde olduğu gibi yeme-içme, giyim, aksesuar, kişisel bakım gibi kalemlerde savaş öncesi Suriye’nin Türkiye’den ucuz olması tüketim alışkanlıklarında daha rahat davranmalarına neden olmuştur. Bireyler özellikle Suriye’de içinde buldukları refah seviyesinin sonucu olarak temel ihtiyaçlardan ziyade gösteriş amaçlı psikolojik ve sosyal çevre ilişkili gösteriş temalı harcamalar sıkça yapılırken özellikle savaş sonra Türkiye’ye göç etmek zorunda kalmalarından sonra özellikle davranışsal iktisat teorisinde ifade edildiği gibi bireyler tüketim davranışlarında içinde buldukları yeni şartlara göre belirleyerek

gösterişçi tüketim davranışlarından hızla uzaklaşmışlar. Yeni duruma göre tüketim kararlarında rasyonel davranmaya özen göstermişlerdir.

Göç öncesi katılımcıların hepsi Suriye’de kendilerine ait evlerde otururken göç sonrası Türkiye’de kirada oturmaktadırlar. Bu durum katılımcıları hem ekonomik olarak hem de duygusal olarak olumsuz etkilemiştir. Suriye’deki gelirleri Türkiye’deki gelirlerinin ortalama 5 katıyken ve kendi evlerinde yaşıyorlarken şu anda gelirlerinin büyük bir kısmını ev kirası için vermek ekonomik olarak zorlanmalarına neden olmaktadır. Ayrıca başkasının evinde yaşıyor olmaları sosyoekonomik statülerinin değiştiği gerçeğiyle yüzleşmelerine neden olmaktadır. Diğer taraftan Suriye’de daha geniş ve daha lüks evlerde yaşarlarken Türkiye’de daha dar ve ortalama bir evde yaşamak zorunda kalmışlardır. Bu durumu şu cümleden anlamak mümkündür: *“Suriye’de her kişiye 2 oda düşerken Türkiye’de hepimiz 2 odada yaşıyoruz.”*. Oluşan yeni durumdan ötürü bireyler gelir düzeylerine bağlı olarak yeni davranış ilkeleri belirlemişlerdi. Bu yeni durum (Husunoğlu, Guler 2010) çalışmasında belirtildiği gibi belirsizlik durumu ve düşen gelire bağlı olarak bireylerin yaşam standartlarında düşüş gerçekleşmiştir. Bu durum temel sebebi gelirden meydana gelen azalışken bireylerin tüketim tercihi ve harcama tutumları da bir diğer etkidir.

Sağlık harcamaları konusunda göç öncesi ve sonrası arasında fark olmadığını belirtmişlerdir. Eğitim harcamalarında ise, göç öncesi çoğu katılımcı refah düzeyine bağlı olarak çocuklarını özel okullarda okutmayı tercih etmişken bu durum azalan gelir düzeyi ve artan harcama giderine bağlı olarak Türkiye’de devlet okullarıyla sınırlı kaldığını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra özellikle şehir dışında devlet okulunda okumakta olan çocukları için ailenin tüketim harcamaları da dikkate alınarak eğitim desteği sağladıkları görülmüştür. Bu bilgiler ışığında çocuklarının eğitimi önemsedikleri eğitim için eğitim dışı harcamalarında tasarrufa gidebileceklerini paylaştılar. Genel olarak oluşan yeni durumun sağlık ve eğitim gibi birincil değerlerde olan ihtiyaçlarda kısıtlamaya gidilmediği ve şartların bu alanda sonuna kadar zorlanacağı belirtilmiştir.

Katılımcılar göç öncesi Suriye’de aileleri ve arkadaşları ile daha sık ve ekonomik kaygı yaşamadan dışarı çıkarken Türkiye’de ayda bir dışarı çıkmak için düşündüklerini ve hesap yaptıklarını belirtmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında Suriye’de daha fazla gelirleri olduğunu ve fiyatların daha az olduğunu söylerlerken, Türkiye’de daha az gelirleri olduğu ve daha pahalı fiyatlar olduğunu ifade etmişlerdir.

Ayrıca Suriye’de daha lüks ve pahalı mekânlara kaygı duymadan giderlerken Türkiye’de daha ortalama mekanları tercih etmektedirler.

Benzer durumda göç öncesi Suriye’deyken aileleri ile birlikte daha rahat ve yılda en az bir kere tatil yaptıklarını fakat Türkiye’de çok daha az, kısıtlı zamanda ve daha ucuz tatilleri tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Örneğin katılımcılardan biri Suriye’deyken her yıl Mersin ve Antalya’ya tatile gittiklerini fakat Türkiye’ye göç ettikten sonra 6 yılda 2 defa Alanya’ya tatile gidebildiklerini belirtmiştir. Benzer bir şekilde Suriye’den Türkiye’ye ailesi ile birlikte tatile gelen bir katılımcı Türkiye’de 18 günlük bir tatil için 2 odalı bir ev parasını rahatlıkla harcayabildiğini ancak Türkiye’ye göç ettikten sonra bunu yapamadığını ifade etmiştir.

Diğer bir tüketim davranışı araç ve akaryakıt harcamalarında da benzer durumlar söz konusudur. Katılımcıların çoğunluğunun Suriye’de 2 aracı varken Türkiye’de bir araç kullanmaktadırlar. Savaş öncesi Suriye’de akaryakıtın ucuz olduğunu ve bütçeleri içerisinde küçük bir bölümü bunun için ayırdıklarını ifade etmişlerdir. Oysaki Türkiye’de akaryakıtın pahalı olduğunu ve bundan dolayı ekonomik kaygı duyduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca harcama kalemlerinin savaş sonrası Suriye’de de giderek daha pahalı hale geldiği bilgisine ulaşılmıştır.

Yukarıda belirtilen tüketim davranışlarına paralel olarak katılımcıların göç öncesi Suriye’de değişen miktarlarda tasarruf yapabildikleri ve bu tasarruflarını genellikle gayrimenkule dönüştürdükleri öğrenilmiştir. Bu tasarruf davranışlarına çocuklarının geleceği için yatırım yapmaları neden olmuştur. Fakat bunun karşısında Türkiye’de daha düşük gelire sahip olmaları ve daha pahalı bir yaşam olması sebebiyle tasarruf yapamadıklarını belirtmişlerdir. Ancak eğer Türkiye’de de tasarruf yapabilselerdi neden ve nasıl yapacakları sorulduğunda kira ödedikleri bir evde oturmamak için ev almak istediklerini ve yine çocuklarının geleceği için gayrimenkule yatırım yapabileceklerini ifade etmişlerdir.

5.3.4.Göç Öncesi ve Sonrası Duygu ve Davranış Değişimi

Yukarıda anlatılan tüketim ve tasarruf davranışların değişmesi, sosyal ve yasal statünün değişmesi, çalışma şartlarındaki farklılıklar, iş ve hak edişin Suriye ve Türkiye’de değişmesi ve zaman-mekana bağlı tüketim alışkanlıklarındaki farklılaşma savaş sonrasında Türkiye’ye göç eden katılımcıların hem duygusal hem de davranışsal pratiklerinde değişime ve dönüşüme neden olmuştur.

Öncelikle kısa süre sonra Suriye'ye geri dönmek fikriyle yola çıkan katılımcılar taşınabilir ve taşınamaz mallarının hepsini Suriye'de bırakıp gelmişlerdir. Göç ettikten sonra geri dönemeyecek olduklarını anladıklarında yeni yaşam alanlarına ve koşullarına adapte olmaya çalışmışlardır. Bu süreçte ekonomik olarak düşünüldüğünde birçok mal ve kaynaklarını Suriye'de bıraktıkları için Türkiye'de yeni bir hayata başlamak ekonomik olarak katılımcıları zorlamıştır. Diğer taraftan pasaportları ile yasal yollarla Türkiye'ye geldikleri için oturma ve çalışma izni almaları daha rahat olmuş ve nakit birikimleri ile yeni bir başlangıç yapmaları kolay olmuştur. Bu nedenle Türkiye'ye ilk geldikleri dönemde ekonomik ve sosyal yönden zorluk yaşasalar da kısa sürede yeni yaşam düzeni kurmaları kolaylaşmıştır. Bu grup içerisinde tıp eğitimlerini Türkiye'de alan doktorlar için diplomalarının denkliğine ihtiyaç duymamaları ve Türkçe biliyor olmaları avantaj olmuştur.

Fakat diğer taraftan yukarıda bahsedildiği gibi sosyal ve yasal statüdeki değişim katılımcıların özsaygı, öz yeterlilik ve saygınlık algılarını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durumun oluşmasında hem sosyal ve yasal statüdeki değişimin temelindeki psikolojik dinamikler hem de gündelik yaşamlarında tüketim davranışları ve ekonomik seviyedeki meydana gelen değişim etkili olmuştur.

Ayrıca katılımcılar ekonomik ve sosyal açıdan gelecek kaygısı yaşadıklarını ve çocuklarının gelecekleri hakkında kaygılandıklarını ifade etmişlerdir. Buna karşın uzun süre Suriye'de hayatın normale dönmeyeceğini düşündüklerini ve bu nedenle geri dönme planlarının olmadığını, Türkiye'de yaşamaya devam etmek istediklerini belirtmişlerdir. Katılımcılardan birinin iki oğlu Avrupa'da bir kız Dubai'de yaşamasına rağmen onların yanına gitmeyi ve yerleşmeyi düşünmediğini, küçük kız ve kendileri için Türkiye'de yaşamının daha iyi olacağını düşündüğünü ifade etmiştir.

5.3.5. Tüketim Hipotezleri Çerçevesinde Mekân ve Zaman'a Bağlı Olarak Tüketim Davranışlarının Karşılaştırılması

Zaman ve mekân farklılaşmasına bağlı olarak ortaya çıkan farklı şartlar bağlamında katılımcıların tüketim hipotezleri bağlamında tüketim davranışlarında göstermiş oldukları davranışlarında bariz bir farklılaşma fark edilmiştir. Genel çoğunluk Suriye'de ki yaşamlarında savaş öncesi Ömür Boyu Gelir Hipotezi ve Sürekli Gelir Hipotezi bağlamında cevaplar verirken özellikle çocuk sahibi katılımcılar çocukları için bir iyi bir gelecek kurmak adına Zamanlar Arası Tüketim Seçim

Modelini içeriğine uygun cevaplar vermişlerdir. Yine savaş öncesi Suriye'deki yaşamlarında katılımcılar sahip oldukları statüden dolayı gelirlerinde meydana gelecek bir azalmaya bağlı olarak tüketim davranışlarında bir değişiklik meydana gelmediğini buna yukarıda bahsettiğimiz sahip oldukları statüden dolayı farklılık olamayacağı paylaşıldı. Savaş sonrası Türkiye'de sahip oldukları mülteci/sığınmacı statüsü ve denklik durumundan dolayı ekonomik olarak zorluklar yaşamış olan katılımcılar birazda gelecek kaygısıyla tüketim hipotezleri bağlamında tüketim davranışlarında bariz bir şekilde farklılık olduğu gözlemlendi. Katılımcıların kahir ekseriyeti Suriye'deki tüketim davranışı konusunda çoğunluk olarak Ömür Boyu Gelir ve Sürekli Gelir Hipotezlerine yakın cevaplar alırken söz konusu kişiler Türkiye'deki tüketim hususunda ortaya koymuş oldukları davranış biçiminde farklılaşma olduğu tespit edilmiş. Suriye'deki tüketim davranışlarından farklı olarak Türkiye'de Mutlak Gelir Hipotezi ve Rassel Yürüme Modeline uygun çokça cevaplar verilmiştir. İktisat literatürde yer almış olan tüketim davranışlarını etkileyen hususlar bağlamında baktığımızda geçmiş tüketim alışkanlıkları, belirsizlik ve kriz dönemlerinin ortaya çıkarmış olduğu etkilerden dolayı kişilerin tüketim davranışlarında değişim ortaya konulmuş olan çalışmalarla paralellik göstermektedir. Öyle ki savaş dönemini yaşamış olmaları ve savaş döneminin yaratmış olduğu belirsizlik durumu kişilerin özellikle davranışsal iktisat bağlamında tüketim harcamalarında gelecek kaygısı ve belirsizlik durumu harcama oranlarını ve harcama davranışlarını değişimine yol açmıştır. Öyle ki daha önce ürünün kalitesi ve marka değeri kişi için önemliyken son durumda fiyat ve uygunluk daha önemli hale gelmiştir. Yine bu bağlamda temel ihtiyaçlar konusunda daha önce ürünün fiyatı konusunda araştırma yapma gereği duymayan kişiler, içinde buldukları yeni şartlara uygun davranmak adına fiyat ve pazar araştırması yapmaya başlamışlardır. Bir diğer etken ise eğitim ve gelir düzeylerinin yüksek olmalarından yani doktor kimliğini taşıdıklarından dolayı çoğu katılımcı savaş öncesi tüketim konusunda çoğu zaman gösterişçi tüketim tavrını sergilerken yeni oluşmuş şartlardan dolayı hızla bu tavırdan uzaklaştıkları görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tüketim ve tüketim alışkanlıkları iktisat biliminin ortaya çıkmasıyla birlikte tartışılmaya değer bir konu olarak kabul edilmiştir. Her dönem üzerine tartışmalar yapılmış olan tüketim olgusu birçok ekonomik nedenden etkilendiği gibi çevresel ve bireysel nedenlerde de etkilendiği görülmüştür. Daha önce özellikle iktisat biliminin duayenleri tarafından tartışılan ve üzerine kitaplar yazılan gelir ve tüketim ilişkisi yanı sıra tüketim üzerinde etkili olan davranışsal ve çevresel nedenler özellikle son dönem iktisat biliminin temsilcilerinin ilgilendiği alanlardan olmuştur. Özellikle davranışsal iktisat bilimi bireyin iktisadi karar aşamasında almış olduğu kararı düşünsel olarak incelerken kimi iktisatçılar ise ekonomik durgunluk ve kriz sonrası bireylerin kendilerini içinde bulduğu yeni ekonomik; işsizlik, enflasyon ve gelecek kaygısı vb. durumlar da nasıl davrandıklarını ve ekonomik karar alma süreçlerinin gerçekleştiğini tartışmaya çalışmışlardır. Bunların yanı sıra özellikle iç savaş sonrası mülteci durumunda kendisini bulmuş olan Suriyeli göçmenlerin ekonomik durumlarında meydana gelen değişimleri gözlemleyebilmek adına ve özellikle tüketim alışkanlıklarında meydana gelen değişimlerinde ne boyut olduğu bu karar aşamasında nasıl karar verdiklerini görebilmek adına Suriyeli göçmenler içerisinde doktorluk mesleğini ifa eden 12 kişiyle yapılan görüşmelerle bu durumu tartışılmaya çalışılmıştır.

Bu araştırma kapsamında Suriye Arap Cumhuriyeti özelinde; gelir, tüketim ve tasarruf olgusu, göç, göçmenlik ve göçün tarihsel kırımları hangi düzeyde ekonomik olarak birbirlerini etkilediklerini literatür araştırmasına katkı olarak Suriyeli tıp doktorlarıyla yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği ile kişilerin iktisadi olarak tüketim davranışlarında meydana gelen değişimleri neden ve sonuç ilişkisi bağlamında tartışmaya çalışarak katkı sunmaya çalıştık. Bu araştırma bize göstermiştir ki; tüketim olgusu ve bireyin tüketim davranışları mekân ve zamana ve içinde

bulunduğu şartlara göre değişmektedir. Refah düzeyleri ve toplumsal statüleri yüksek olan Suriyeli doktorlar iç savaş sonrası ülkelerini terk etmek ve Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmış. İç Savaş öncesi sahip oldukları gelir ve refah seviyesini göç sonrası kaybetmiş yitirmiş olan doktorların tüketim alışkanlıklarında meydana gelen değişim ve dönüşüm incelenmiştir.

Khaled Mohammad Abu Aliqah, Ahmad Nahar Al-rfou (2010), Global Finansal Krizin Ürdün'de, David j. Mckenzie(2003) Meksika krizinin tüketim üzerinde etkisi ve Swee Hoon Ang(2001) Asya krizinin tüketiciler üzerine ve tüketici davranışları üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Çalışmaların ortak sonucu göstermiştir ki ekonomik sorun dönemi ve sonrasında oluşan belirsizlikten dolayı bu duruma maruz kalmış olan bireylerin tüketim kararlarında ve davranışlarında rasyonel değişiklikler meydana gelmiştir. Bu duruma paralel yapılan araştırma göstermiştir ki; Suriyeli doktorlar toplumsal ve hukuksal statülerini kaybetmekle beraber gelir düzeyinin düşmesinden kaynaklı tüketim davranışlarında dramatik bir değişim görülmüştür. İktisat literatüründe ortaya konulmuş görüşlere paralel olarak savaş sonrası ortaya çıkmış olan belirsizlik, azalan gelir ve gelecek kaygısı doktoraların davranışsal ekonomik kararlarına etki ederek içinde bulunduğu yeni şartlara göre eski tüketim alışkanlıkları terk edilerek hızla yeni tüketim alışkanlıkları benimsenmiştir. Bu durum özellikle eski dönem refah ve gelecek kaygısız olmaksızın toplumsal statü düşünülerek yapılan harcamalar yeni şartlarla birlikte daha dikkatli ve fiyat konusunda daha duyarlı harcamaların yapılmasına neden olmuştur. Hüsunoğlu ve Güler (2010)'a göre krizin tüketim harcamaları üzerinde etkisinde özellikle yaşam standartlarında bir gerileme olduğu tespit edilmiştir. Bireyler bu ve benzeri durumlarda lüks tüketim ve kalite arayışından uzaklaşarak daha çok hayati öneme sahip birincil malların tüketimi tercih edildiği tespit edilmiştir. Araştırmada buna paralel bireyler lüks ve gösteriş öncelikle tüketim davranışlarını terk ettiler ve birincil mallara yöneldikleri paylaşımlardır. Özellikle yeni durumda daha önce yapmamış oldukları fiyat araştırması ve karşılaştırması durumu artık ciddi bir şekilde gündemlerini meşgul ettiği görülmüştür. Marketin yakınlığı ya da ürünün kalitesi artık birey için öncelikli olmaktan çıkmış olup görece olarak daha ucuz olması tüketim kararının alınmasında daha öncelikli olmuştur.

Türkiye'deki yeni yaşam şekli ve gelir tüketim tercihlerine baktığımızda Suriye'de sahip oldukları statünün de artık bulunmuyor oluşu Suriyeli doktorları tüketim davranışlarında daha hassas ve geleceğin belirsiz oluşundan dolayı daha ihtiyatlı davranmalarını neden olmuştur. Daha önce özellikle kriz dönemlerinde yapılan araştırmalarda görüldüğü üzere savaş durumunda da bireylerin tüketim alışkanlıkları ve tüketim davranışlarında değişimler meydana gelmektedir. Belirsizlik ve gelecek kaygısı bireyin daha önce sahip olduğu gösterişçi davranış biçimini terk edip daha rasyonel davrandığı görülmüştür. Bu durum ise özellikle davranışsal ekonomist teorisyenlerini bu anlamda doğrular niteliktedir. Yani birey içinde bulunduğu tüm şartları değerlendirdikten sonra kendisine ve şartlarına göre tüketim konusunda en doğru kararı vermeye çalıştığı görülmektedir.

Göç beraberinde ulaşılmış olduğu topluma ekonomik, sosyal ve siyasi yükler ve yükümlülüklerde getirmektedir. Yaklaşık 3.6 milyon sayısına ulaşılmış olan Suriyeli göçmenlerin özellikle sağlık alanında oluşturmuş olduğu yükün hafifletilmesi adına politik karar alıcıların, Gaziantep'te sayıları 150 Türkiye'de ise 2000 dolaylarında olduğu tahmin edilen, Suriyeli doktorların sağlık alanında Göçmen Sağlık Merkezleri-SIHHAT Projesi ve benzeri projelerde bir şekilde sağlık sektörü işgücü piyasasına dâhil edilmelerini sağlamaları gerekmektedir. Bu vesileyle ev sahibi topluluğun şikâyet ettiği konuların başında gelen sağlık alanında oluşmuş olan bu yük bir şekilde paylaşılmış olur. Ev sahibi topluluk bu şekilde memnun edilirken doktorluk mesleğine sahip olan fakat yasal nedenlerden ötürü mesleğini icra edemiyor olup farklı işlerde çalışmak zorunda kalan Suriyeli doktorlarda bu vesileyle kendi mesleklerine icra etme fırsatını yakalamış olurlar.

Yapılan görüşmelerden elde edilen bir diğer sonuç ise Türkiye'de gerek özel hastanelerde gerekse de proje kapsamında göçmen sağlık merkezlerinde çalışma fırsatı bulmuş olan Suriyeli doktorların emeklerinin karşılığı olan hak edişlerinin iyileştirilmesi talebi. Özellikle birçoğu tarafından paylaşılan Türkiye'de yaşamaya devam etme isteğine bağlı olarak emeklilik durumlarıyla ilgili düzenlemelerin hayata geçirilme isteği.

KAYNAKÇA

- Açıklan S. ve Erdoğan, L. (2004). Veblen'ci Gösteriş Amaçlı Tüketim. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 4(7), 1-18.
- Ahmad N., Hussain, Z., Sial M. H., H. Iiaz. ve Waqar A. (2008). Macroeconomic Determinants of International Migration from Pakistan. *Pakistan Economic and Social Review*, 46(2): 85-99.
- Akcan A. T. (2018). Türkiye İşgücü Piyasasında Suriyeli Sığınmacıların Yeri ve Etkileri. *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi*, 8(2), 59-73.
- Akkan İ. (2016). *Arap Baharı Sonrası Suriye ve Türk Dış Politikası Açısından Türkiye -Suriye İlişkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Arel Üniversitesi.
- Aksoy Z. (2012). *Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Cilt: 5 Sayı: 20 Issn: 1307-9581*.
- Aksümer S. (2019). *Suriyeli Mültecilerin Demografik Yapısının Türkiye Ekonomisinde Genç İşgücü ve İşsizlik Üzerindeki Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ufuk Üniversitesi.
- Aktaş M. T. (2015). Göç Olgusu Ekonomik Kalkınmada İtici Güç Olabilir Mi?. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 37-48.
- Aktaş M. T. (2015). Ücret Odaklı Uluslararası İşgücü Hareketliliğinin İşgücü Piyasalarına Etkileri. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2): 197-219.
- Aktaş, A. (2016). *Syrian women refugees in Turkey the case study of Kilis* Doctoral dissertation, İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Alimi R. S. (2013). Keynes' Absolute Income Hypothesis and Kuznets Paradox.
- Ataman M. (2010). *Suriye 'de İktidar Mücadelesi: Baas Rejimi, Toplumsal Talepler ve Uluslararası Toplum*, SETA Rapor, Nisan 2012, s.10.
- Aydoğdu Ü. R., Karamustafaoğlu, O., Bülbül, M. Ş. (2017), *Akademik Araştırmalarda Araştırma Yöntemleri ile Örneklem İlişkisi: Doğrulayıcı Doküman Analizi*

- Örneği*, Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, S. 30: 556-565
- Ayrancı Z. Ş. (2006). *Türkiye-Suriye İlişkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Anadolu Üniversitesi.
- Başol G. (2008). *Bilimsel Araştırma Süreci ve Yöntem*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi
- Bayraklı H. H. (2000). Gelir Vergisi Kanununda Gelir Kavramı ve Sapmalar, *Mevzuat Dergisi*, 3(36), ss:1-10.
- Bilgiç S. (2018). *Suriye Krizi Ve Sığınmacılar Sorunu: Önlemler ve Politikalar*, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Marmara Üniversitesi
- Boubtane E., Dumont, J. C. ve Rault, C. (2016). Immigration And Economic Growth in The OECD Countries 1986–2006. *Oxford Economic Papers*, 68(2), 340-360.
- Bozdağ E. G. ve Murat, A. T. A. N. (2009). Avrupa Ülkelerine Göç Eden Türk İşçilerin İktisadi Etkinliğe Katkısı. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 159-180.
- Bozdağ E. G. (2009). Avrupa Ülkelerine Göç Eden Türk İşçilerinin İktisadi Etkinliğine Katkısı; *Gazi Üniversitesi*. 111/2009159-180
- Breunig C. ve Luedtke A. (2008). What Motivates the Gatekeepers? Explaining
- Brocas I. ve Carrillo, J. D. (2014). Dual-process theories of decision-making: A selective survey. *Journal of economic psychology*, 41, 45-54.
- Camerer, C. F., & Loewenstein, G. (2003). Behavioral economics: Past, present, future.
- Chen H. J. (2006). International migration and economic growth: a source country perspective. *Journal of Population Economics*, 19(4), 725-748.
- Çağlayan S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen ilişkisini, *Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü* Güz;2006 Sayı;17.
- Çakırca Ş. Y. (2018). *Uluslararası Göçün Dış Ticaret Üzerine Etkisi: Türkiye İçin Ampirik Bir Analiz*, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Afyon Kocatepe Üniversitesi.

- Çalışkan Ş (2003). *Kocaeli İlinde (Kır-Kent Ayrımında) Hanehalkı Tüketim Harcamalarının Analizi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Kocaeli,
- Çavuş K. (2019). Suriye'deki İç Savaşın Ardından Türkiye'ye Sığınan Suriyeli Mültecilerin Yaşam Kalitesi ve Gelecek Beklentilerinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Çıkrıkçı T. (2019). *İnsan Güvenliği ve Avrupa: Arap Baharı Sonrası Göçmen Krizi*, Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazi Üniversitesi.
- Çoltu S. ve Öztürk S. (2018). Suriyeli Mültecilerin Türkiye Ekonomisine Etkileri, *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 188-198.
- Demir C. (2018). *Suriye'de Kara Kışa Dönen Arap Baharı: Küresel ve Bölgesel Güçlerin Yönetimindeki Vekâlet Savaşı*, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Selçuk Üniversitesi.
- Demiral M. (2007). Türkiye Ekonomisi İçin Tüketim Fonksiyonu Tahmini (1980-2005). *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2007(2), 347-366.
- Demirhan Y. ve Aslan S. (2015). Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi, *Birey ve Toplum Dergisi*, Cilt: 5 sayı: 9
- Develi E. S. (2017). *21. Yüzyılda Göç Olgusu: Uluslararası Göç Teorilerinin Ekonomi Politikası*, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Y.2017, C.22, Göç Özel Sayısı, s.1343-1353
- Di Maria C. ve Lazarova, E. A. (2012). Migration, Human Capital Formation, And Growth: An Empirical Investigation. *World Development*, 40(5), 938-955.
- Eğilmez, M. (2010). Makro Ekonomi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erçoşkun, B. (2015). Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye Sosyokültürel ve Sosyoekonomik Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Yeniüzyıl Üniversitesi*
- Erdem C. (2017). *Türkiye'ye Göç Eden Suriyeli Gençlerin Gelecek Beklentileri: "Malatya Örneği"* Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İnönü Üniversitesi.

- Erkan Ç. (2014). *Niğde ilinde hanehalkı gelir, tüketim ve tasarruf eğilimlerinin analizi-2013* (Master's thesis, Niğde Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Erkan Ç. (2018). *Niğde İlinde Hanehalkı Gelir, Tüketim ve Tasarruf Eğilimlerinin Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi
- Erkan, Ç. (2013). *Niğde İlinde Hanehalkı Gelir, Tüketim ve Tasarruf Eğilimlerinin Analizi*, Yüksek Lisans Tezi Niğde Üniversitesi.
- Erten S. (2018). *Türkiye 'de Göç Sorunsalı Suriye 'den Göçün Etkileri Reyhanlı Örneği*, Yüksek Lisans Tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mustafa Kemal Üniversitesi
- Gallardo-Sejas, Hugo; Pareja, Salvador-Gil; Iorca-Vivero, Rafael L ve Martínez-Serrano, José A. (2006). Determinants of European immigration: a cross-country analysis. *Applied Economics Letters*, 13:12, 769-773.
- Garcés, E. (2010). The impact of behavioral economics on consumer and competition policies. *Competition Policy International*, 6(1), 145-152.
- Governing Party Preferences on Immigration. *Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions*, 21(1): 123-146.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2019). <https://www.goc.gov.tr/files/files/g%c3%b6%a7%20terimleri%20s%bc%b6z%bc%4%9f%bc.pdf>
- Göçmen Sağlık Merkezleri (2019).
- SIHHAT Projesi http://www.sihhatproject.org/proje-faaliyetleri_0-657
- Greenwood M. J. ve McDowell J. M (1991). Differential Economic Opportunity, Transferability of Skills, and Immigration to the United States and Canada. *The Review of Economics and Statistics*, 73(4): 612-623.
- Güleç, C. (2015). Thorstein Veblen ve gösterişçi tüketim kavramı. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(38), 62-82.
- Güllüpinar F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politik ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme, *Yolava Sosyal Bilimler Dergisi* sayı:4 Nisan-Eylül.

- Gümüş A.K. (2018). *Suriye'den Türkiye'ye Göçün Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yansımaları (Gaziantep Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
- Gür N. (2017). *Ülke Deneyimleri Işığında Uluslararası Göç Ekonomisi*, SETA Analiz Aralık 2017 Sayı: 224
- Gürler Z. (2017). *2000 Yılı Sonrası Türkiye'ye Gelen Göçmenlerin Sosyo-Kültürel Özellikleri*, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kırıkkale Üniversitesi
- Hatton T. J. (2005). Explaining trends in UK immigration. *Journal of Population Economics*, 18:719–740.
- Hüsnuoğlu, N. ve Güler, A. (2010). Krizin Tüketim Harcamaları Üzerine Etkisi: Giresun İli Uygulaması. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29(2), 197-226.
- International Trade Center (2018). Trade Statistics For International Business Development <https://www.trademap.org> (02 Mayıs 2018).
- İçduygu A. Erder S. ve Gençkaya Ö.F. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere*, Mirekoç Proje Raporları 1/2014 TÜBİTAK 1001_106K291,
- Jennissen, R. (2002). Economic Determinants of Net International Migration in Western Europe. *European Journal of Population*, 19: 171–198.
- Kahneman, D. (2011). *Thinking, fast and slow*. Macmillan.
- Karpat K.(2003). *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)*, çev. Bahar Tırnakçı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, (2003).
- Kavut S. (2015). *Kuşaklararası İletişim Farklılıklarının Aile İçi İletişime Etkisi*, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı Kişilerarası İletişim Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Kaya A.S. (2016). *Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Sorunları: Nizip Örneği* Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul Yeniüzyıl Üniversitesi.

- Kaygısız, İ. (2017). Suriyeli Mültecilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri, Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) Yayınları.
- Kaypak, Ş., & Bimay, M. (2016). Suriye savaşı nedeniyle yaşanan göçün ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri: Batman örneği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(1), 84-110.
- Keynes J.M.(1969) İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi, Çev: Asım Baltacıgil, Fakülteler Matbaası, İstanbul.
- Kınık K. (2010). *Göç, Sürgün ve İltica*, Hayat Sağlık Dergisi, Temmuz, Sayı: 2, s: 36–39.
- Kışlakçı T. (2012). Arap Baharı. Mana Yayınları, ISBN/Barkod 9786055793494 İstanbul.
- Kim K. ve Kohen, J. E. (2010). Determinants of International Migration Flows to and from Industrialized Countries: A Panel Data Approach Beyond Gravity. *International Migration Review*, 44(4): 899-932.
- Kolukırk, S. (2014). Uluslararası Göç Ve Türkiye: Yerel Uygulamalar
- Köse E. (2016). *Suriye 'de Arap Baharı ve Türk Dış Politikası*, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ufuk Üniversitesi.
- Kurt, M. (2019). Tüketici davranışlarının davranışsal iktisat açısından açıklanması: Batman Üniversitesi örneği (Master's thesis, Batman Üniversitesi).
- Kurzban, R. (2012). *Why everyone (else) is a hypocrite: Evolution and the modular mind*. Princeton University Press.
- Lewer, J. J. ve Van den Berg H. (2008). A gravity model of immigration. *Economic Letters*, 99: 64-67.
- Loewenstein, G., & Haisley, E. C. (2007). The economist as therapist: Methodological ramifications of 'light'paternalism. *Available at SSRN 962472*.
- Martin P. L. (2012). Göç, Ticaret ve Kalkınma: Meksika-ABD ve Türkiye-Avrupa Karşılaştırması. *Migration Letters*, 9(4), 401-414.
- Mayda, A. M. (2010). International migration: a panel data analysis of the determinants of bilateral flows. *Journal of Population Economics*, 23:1249–1274.

- Morley B. (2006). Causality Between Economic Growth and İmmigration: An ARDL Bounds Testing Approach. *Economics Letters*, 90(1), 72-76.
- O'Rourke K. H. ve Sinnott R. (2006). The determinants of individual attitudes towards immigration. *European Journal of Political Economy*, 22: 838-861.
- Orhan, O., & Gündoğar, S. S. (Eds.). (2015). *Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye etkileri*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Özbay F. ve Yücel B. (2001). *Türkiye'de Göç Hareketleri, Devlet Politikaları ve Demografik Yapı*, der.: ÖZBAY F. ve diğerleri, *Nüfus, Kalkınma, Göç, Eğitim, Demokrasi ve Yaşam Kalitesi*. Hacettepe Nüfus Etüdüleri Enstitüsü, Ankara, (2001), 1-68.
- Özcan E. ve E. Deniz (2016). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat*, 2(4): 183-215.
- Özdek B. (2017). *Göç ve Pazarlama İlişkisi: Suriye Göçünün İşletmelerin Pazarlama Uygulamaları Üzerindeki Etkilerinin Gaziantep'teki İşletmeler Üzerinden Araştırılması*, Yüksek Lisans Tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bahçeşehir Üniversitesi
- Özdurak T. S. (2012). Makro İktisat. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık.
- Özkul F. U., & Tapşın, G. (2010). Kredi Kartı Kullanımı ile Kullanılabilir Gelirin Tüketim Üzerindeki Etkisi ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir Ampirik Çalışma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (47), 138-153.
- Romero-Avila D. (2008). A Confirmatory Analysis of The Unit Root Hypothesis for OECD Consumption-Income Ratios. *Applied Economics*, 40(17), 2271-2278
- Paksoy, H. M., Koçarslan, H., Kılınç, E. ve Tunç, A. (2015) *Suriyelilerin Ekonomik Etkisi: Kilis İli Örneği*. *Birey ve Toplum Dergisi*.
- Sağbaş M. S. (2009). Beyin Göçünün ekonomik ve sosyal etkileri: Türkiye örneği. Yüksek Lisans Tezi; *Marmara Üniversitesi*.
- Saraçoğlu, C., & Belanger, D. (2018) Mekân, Yer Ve Şehir: Türkiye'de Suriyeli Karşıtlığının Kentteki Görünümleri.

- Sayın Y., A. Usanmaz ve F. Aslangiri (2016). *Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği*, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 18 (31): 1-13, 2016 ISSN: 2147 - 7833, www.kmu.edu.tr
- Seetaram N. ve Dwyer L. (2009). Immigration and Tourism Demand in Australia: A Panel Data Analysis. *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 20(1): 212-222.
- Sevinç H., Bozkurt E., Künü S. ve Sevinç D. (2016). Ekonomik Büyüme ve Göç İlişkisi: Gelişmekte Olan Ülkelere Dayalı Bir Analiz, *International Conference On Eurasian Economies*.
- Sunstein, C. R. (2014). *Why nudge?: The politics of libertarian paternalism*. Yale University Press.
- Şengül S. ve Şigez E, Ç. (2013). Türkiye'de Hane Halkı Tüketim Harcamaları: Pseudo Panel Veri İle Talep Sisteminin Tahmini. In *International Conference On Eurasian Economies* (pp. 279-288).
- Tekeli İ. (2002). *Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüzün Nüfusun Zorunlu Yer Değiştirmesi ve İskan Sorunu, Tarih Vakfı Yurt Yayınları İlhan Tekeli Toplu Eserleri -3, İstanbul, (2002), 141-170.*
- Tononi, G. (2012). *Phi: A voyage from the brain to the soul*. Pantheon Retrieved from
- Toraman İ. (2015). *Arap Baharı ve Suriye*, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova Üniversitesi.
- Tutar E. vd. (2012). Yerel Kalkınma ve Göç: Gaziantep Örneği. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 107-116.
- Türkcan B. (2017). Suriye Krizi Sonrası Göçün Türkiye'de Bölge Ekonomilerine Etkileri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 9, Sayı: 26, Ağustos.
- Türkcan B. (2017). Suriye Krizi Sonrası Göçün Türkiye'de Bölge Ekonomilerine Etkileri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2017(26), 769-795.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2018). *İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu Göç ve Uyum Raporu. 1- 300.*

- Ulutaş, U., vd. (2015). *Sınırları Aşan Kriz Suriye*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı, Analiz, Mart 2015, Sayı:120.
- Unat, E. (2018). Gelir ve tüketim ilişkisinin istikrarı: harcama gruplarına ve zamana göre kantik regresyon modelden kanıtlar(Master's thesis, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- United Nations (2019). *UN Office For The Coordination Of Humanitarian Affairs (2019). Humanitarian Needs Overview*. 1-91.
- UNDP (2016). Human Development Report 2016. http://www.nationsonline.org/oneworld/human_development.htm(5.4.2019).
- World Bank(2019). World Development Indicators, <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators> (15 Nisan 2019).
- Yıldırım A. (1999). *Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi*, Eğitim ve Bilim Dergisi, C. 23, sayı, 112
- Yıldırım, K., Karaman, D. ve Taşdemir, M. (2012). Makro Ekonomi. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz A. (2014). *Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri*, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/2 Winter 2014, p. 1685-1704, Ankara-Turkey
- Yılmaz A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Electronic Turkish Studies*, 9(2).
- Yılmaz L.Y. (2017). *Yerel Halkın Türkiye'deki Suriyelilere Bakışı: Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay ve Adana Örnekleri*, Doktora Tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Yılmaz T. (2017). *2010 Yılında Başlayan Siyasi Gelişmeler: Arap Baharının Sonu, Suriye İç Savaşı*, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ufuk Üniversitesi.
- Yürük S. (2017). Davranışsal İktisat Bağlamında Tüketici Davraşlarının İncelenmesi: Örnek Çıpalama Uygulaması. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.

EKLER:**EK1: Ön Bilgi Testi**

1. Cinsiyetiniz?
2. Yaşınız?
3. Suriye'deki Medeni Durumunuz?
4. Türkiye'deki Medeni Durumunuz?
5. Doktorluk Dereceniz?
6. Branşınız nedir?
7. Türkiye'ye ne zaman geldiniz?
8. Suriye'de hanenizde(siz dahil) kaç kişi yaşamaktaydınız?
9. Türkiye'de hanenizde(siz dahil) kaç kişi yaşamaktaydınız?
10. Suriye'de hanenizde(siz dahil) ücretli çalışan kişi sayısı?
11. Türkiye'de hanenizde(siz dahil) ücretli çalışan kişi sayısı?
12. Suriyede toplamda kaç yıl çalıştınız?
13. Türkiye'de toplamda kaç yıldır çalışıyorsunuz?
14. Suriye'de ikam ettiğiniz konutun durumun?
15. Türkiye'de ikamet ettiğiniz konutun durumun?
16. Suriye'de yaşıyorken aracınız var mıydı? Varsa kaç tane?
17. Türkiye'de aracınız var mı? Varsa kaç tane?
18. Savaş öncesi Suriye'de hanenizin aylık toplam geliri ne kadardı(USD)?
19. Türkiye'de hanenizin aylık toplam geliri ne kadar(USD)?
20. Savaş öncesi Suriye'de sizin aylık toplam maaşınız ne kadardı(USD)?
21. Türkiye'de aylık toplam maaşınız ne kadar(USD)?
22. Suriye'de ve Türkiye'de ayrı dönemler olarak maaşınız dışında geliriniz var mıydı?
23. Suriye'de sahip olduğunuz sosyal güvenceniz?
24. Türkiye'de sahip olduğunuz sosyal güvenceniz?
25. Savaş öncesi Suriye'deki aylık toplam tüketiniz ne kadardı?(USD)
26. Türkiye'de aylık toplam tüketimiz ne kadar(USD)
27. Suriye'de tüketim harcamalarınızı ihtiyaç bazlı sıralaya bilir misiniz?
28. Türkiye'de tüketim harcamalarını ihtiyaç bazlı sıralaya bilir misiniz?
29. Suriye'deyken tasarruf yapabiliyor muydunuz?

30. Türkiye’de tasarruf yapabiliyor musunuz?
31. Suriye’de tasarruf ettiğiniz oran(USD)?
32. Türkiye’de tasarruf ettiğiniz oran(USD)?
33. Suriye’de tasarruflarınızı nasıl değerlendiriyordunuz?
34. Türkiye’de tasarruflarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?
35. Belirtmek istediğiniz herhangi bir husus var mı?

EK2: Derinlemesine Görüşme Soruları

TÜKETİCİ DAVRANIŞLARI

1. Suriye'deki ve Türkiye'deki toplam gelirinizi düşündüğünüzde günlük yaşamınızı ve yaşam kalitenizi karşılaştırabilir misiniz?
 - **Keywords**
 - a. Otomobil
 - b. Yazlık ve tatil
 - c. Çocukların eğitimi
 - d. Evi var mı? Evin fiyatı maaş skalasına göre.
 - e. Boş zamanlarınızı nasıl değerlendirirdiniz? Hobiniz var mıydı?
 - f. Sağlık ve eğitim
 - g.
2. Suriye'deki ve Türkiye'deki çalışma koşullarınızı karşılaştırabilir misiniz?
 - **Keywords**
 - a. Günde kaç hastaya bakıyordunuz, şu an kaç hastaya bakıyorsunuz?
 - b. Yapılan iş ve hak ediş karşılaştırması
 - c. Hastane fiziksel ortamı ve ekibi
 - d.
3. Suriye'deki tüketim alışkanlıklarınız nasıldı?
 - **Keywords**
 - a. Haftalık market alışverişi, sıklık, ürün, miktar, çeşitlilik
 - b. Giyim, aksesuar, kişisel bakım alımındaki değişim
 - c. Eşi ve çocukları ile birlikte etkinlikler için bütçesi
 - d. Özel ilgi alanları ve zevkleri için ayırdığı bütçe
 - e. Sağlık ve eğitim
 - f.
4. Türkiye'deki tüketim alışkanlığınız nasıl?
 - **Keywords**
 - a. Haftalık market alışverişi, sıklık, ürün, miktar, çeşitlilik
 - b. Giyim, aksesuar, kişisel bakım alımındaki değişim
 - c. Eşi ve çocukları ile birlikte etkinlikler için bütçesi
 - d. Özel ilgi alanları ve zevkleri için ayırdığı bütçe
 - e. Sağlık ve eğitim
 - f.
5. 2011 savaş öncesi ve sonrası tüketim alışkanlıklarınızda ne tür değişimler oldu?
 - **Keywords**
 - a. Nesnel değişimden çok kişinin kendini değerlendirmesi
 - b. Nasıl etkilendiği (zihinsel, duygusal, davranışsal ve sosyal yönden)
 - c.
6. Suriye'de tasarruf ediyor muydunuz? Tasarruf etmek için hangi kaynaklarınızı kullanıyordunuz? Tasarrufunuzu nasıl değerlendirirdiniz? Tasarruf etmenizdeki amaçlar nelerdir?
 - **Keywords**
 - a. Maaş, eğitim, tatil, gıda, giyim vb. (gelirin yüzde kaç?)
 - b. Tasarruf çeşidi: Döviz, gayrimenkul, altın, araç, arazi vb
 - c. Suriye'de tasarruf etmekteki amacınız nedir: lüks araç, arazi, ev, tatil, yatırım, birikim
 - d.
7. Türkiye'de tasarruf ediyor musunuz? Tasarruf etmek için hangi kaynaklarınızı kullanıyorsunuz? Tasarrufunuzu nasıl değerlendirirsiniz? Tasarruf etmenizdeki amaçlar nelerdir?
 - **Keywords**

- a. Maaş, eğitim, tatil, gıda, giyim vb. (gelirin yüzde kaç?)
 - b. Tasarruf çeşidi: Döviz, gayrimenkul, altın, araç, arazi vb
 - c.
8. Türkiye’de tasarruf etmenizdeki ekonomik, sosyal, siyasal, güvenlik, eğitim ve yatırım faktörlerinden hangisi sizin için daha önceliklidir?
- **Keywords**
 - a. Türkiye’de tasarruf etmekteki amacınız nedir?: Suriye’ye geri dönmek için, 3. Ülkeye yerleşmek için, lüks araç, arazi, ev, tatil, yatırım, birikim, eğitim, sağlık vb.
 - b. Sırayla açıklama istenebilir
 - c. Derecelendirebilir misiniz? 1- 10 arası puanlama istenebilir
 - d.
9. Sizin kontrolünüz dışında tasarruf kararlarınızdaki değişimin nedenleri nedir?
- **Keywords**
 - a. Resmi, sosyal dışlanma, bürokratik engeller, devlete ya da bankalara güvensizlik, kimlik vb.
 - b.
10. Kendiniz ve aileniz için planladığınız geleceği anlatabilir misiniz?
- a. Nerede ve nasıl bir hayat?

EK3: Mülakat Yapılan Doktorların Genel Özellikleri

	Cinsiyet	Yaş	Suriye'deki Medeni Durum?	Türkiye'deki Medeni Durumun?	Meslek	Branşınız ?	Türkiye'ye ne zaman geldiniz?	Suriye'de Hane Halkı Sayısı?	Türkiye'de Hane Halkı Sayısı?	Suriye'de Çalışan Kişi Sayısı?	Türkiye'de Çalışan Kişi Sayısı?	Suriye'de Kaç Yıl Çalıştınız ?	Türkiye'de Kaç Yıldır Çalışıyorsunuz?	Suriye'de İkamet Ettiğiniz Konut?	Türkiye'de İkamet Ettiğiniz Konut?	Suriye'de Araç Sayısı?	Türkiye'de Araç Sayısı?
I	Erkek	60	Evli	Evli	Uzman Doktor	Üroloji	2012	6 +	3	1	1	10+	5 - 10 yıl	Mülk sahibi	Kira	2	1
II	Erkek	73	Evli	Evli	Uzman Doktor	Dahiliye	2012	5	3	1	1	10+	5 - 10 yıl	Mülk sahibi	Kira	1	1
III	Erkek	65	Evli	Evli	Uzman Doktor	Tıbbi Biyokimya	2012	6+	4	1	1	10+	5 - 10 yıl	Mülk sahibi	Kira	1	1
IV	Erkek	51	Evli	Evli	Pratisyene Doktor	Aile Hekime	2014	5	5	1	1	10+	1 - 5 yıl	Mülk sahibi	Kira	2	1
V	Kadın	40	Boşanmış	Boşanmış	Uzman Doktor	Pediyatri	2014	6 +	6+	2	1	5 - 10 yıl	1 - 5 yıl	Mülk sahibi	Kira	0	0
VI	Kadın	35	Bekâr	Bekâr	Pratisyene Doktor	Aile Hekimi	2013	4	6+	2	2	1 <	1 - 5 yıl	Mülk sahibi	Kira	2	0
VI I	Erkek	50	Evli	Evli	Uzman Doktor	Pediyatri	2014	5	5	1	1	10+	1 <	Mülk sahibi	Kira	1	1
VI II	Kadın	40	Evli	Evli	Uzman Doktor	Pediyatri	2014	6	5	2	2	5 - 10 yıl	1 - 5 yıl	Mülk sahibi	Kira	1	0
IX	Erkek	45	Evli	Evli	Uzman Doktor	Dahiliye	2014	5	5	1	1	5 - 10 yıl	1 - 5 yıl	Mülk sahibi	Kira	1	1
X	Erkek	48	Evli	Evli	Uzman Doktor	Aile Hekimi	2014	4	4	2	2	5 - 10 yıl	1 - 5 yıl	Mülk sahibi	Kira	1	1
XI	Kadın	53	Evli	Evli	Uzman Doktor	Dış Hekimi	2014	6	5	2	2	5 - 10 yıl	1 - 5 yıl	Mülk sahibi	Kira	1	1
XI I	Erkek	56	Evli	Evli	Uzman Doktor	Dış Hekimi	2014	5	3	1	1	5 - 10 yıl	1 - 5 yıl	Mülk sahibi	Kira	1	1

ÖZGEÇMİŞ

Mehmet Akif Kılınç 1987 yılında Gaziantep’te doğdu. Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü’nden 2013 yılında mezun oldu. Yüksek lisans derecesini 2020 yılında “Göçün Gelir ve Tüketim Kalıpları Üzerindeki Etkisi: Gaziantep'te İkamet Eden Suriyeli Göçmenler Üzerine Bir Çalışma” konulu tezi ile Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalında tamamladı. Mehmet Akif Kılınç Birleşmiş Milletler Uluslararası Çalışma Örgütünde bölge koordinatörü olarak çalışmakta ve ileri düzeyde İngilizce bilmektedir.

VITAE

Mehmet Akif Kılınç was born in Gaziantep in 1987. He graduated from the Faculty of Economics and Administrative Sciences at Gaziantep University in 2013. He holds his Master’s of Art degree on “THE EFFECTS OF MIGRATION ON INCOME AND CONSUMPTION PATTERNS: A RESEARCH ON SYRIAN IMMIGRANTS WHO LIVING IN GAZIANTEP” in the Department of Economics at Gaziantep University Social Sciences in 2020. He is working as field coordinator assistant for United Nations-International Labour Organization as well as he can speak English.